

НАРОДОЗНАВСТВО
В
ДОШКІЛЬНОМУ
ЗАКЛАДІ

4 Вишиванка⁹
Назарова

НАРОДОЗНАВСТВО В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

/методичні рекомендації
для вихователів дошкільних закладів/

Бібліотека журналу "Тернопіль"

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО В РОБОТІ З ДІТЬМИ

Народна педагогіка — бальзам, який треба прикладати до ран нашої духовності. Ці слова чи не найяскравіше виражають суть народознавства, його роль у роботі з дітьми.

Одним з першочергових завдань в роботі з дітьми по приспільненню до народної національної спадщини є **ознайомлення з батьківською /дідівською/ оселею.**

Багато давніх народних звичаїв пов'язані з оселею, адже у кожного є свій вимірок, своє сприймання, свої критерії батьківської оселі, але водночас це родинне вогнище, звідки вимандрує людина в широкий світ з засвоєними цінностями: маминою піснею, нелукавим батьковим напуттям, дідусевими казками і бабусиними вишиванками, теплом і незрадливостю рідного слова. Це незгасна обитель роду людського.

Батьківська хата. Вона увібрала в себе радощі і печалі, злагоди і клопоти, у ній пахло сушеними грибами та рутою-м'ятою, духм'янилися паляниці, досвітковим сонцем сходила Паска напередодні Великодних свят. Не оминали, звісна річ, і нестатки, але завжди дзвеніла людським багатоголоссям пісня. З любов'ю описав прощання з батьківською хатою Василь Симоненко:

Ти стоїш небагата й не пишна,
Виглядаючи з саду в луг,
Рясний цвіт обтрусили вишні
На солом'яний твій капелюх...
Ти була мені, наче мати,
Ти служила мені, як могла —
Кожна кроквочка, кожна лата
Не жаліла для нас тепла.

Багате, розмаїте мистецтво на Україні, через те чільне місце в роботі дошкільного закладу повинно займати **ознайомлення дітей з творами декоративно-ужиткового мистецтва:** керамікою, вишивкою, з професіями ткалі, коваля, гончара, різьбяр, лісоруба; з предметами побуту, одягу, взуття.

В основі кераміки лежать традиційні для українського гончарства форми. Це миски, збанки, вазочки, горшечки, глечики, а також різноманітна скульптурно-декоративна пластика: фігурки півників, павичів, коників, лося.

Поширеним видом народного мистецтва є **різьба, художня обробка дерева.**

Методом **випалювання** виготовляють коновки, сувеніри, дитячі іграшки і т. п.

Під час ознайомлення дітей із зразками народної творчості звертається їхня увага на розмаїття форм, композицій, на поєднання кольорів найбільш характерних для українських розписів на кераміці і вишивках, що не тільки сприяє прилученню дітей до народної національної спадщини, а й допомагає введенню в словник дитини таких слів, як куманець, барило, глечик, пугарі, макітра, таріль, рушник, хідняк, які від діда-прадіда були в українській хаті.

Візерунки на цих виробках різняться в окремих регіонах. Доцільніше користуватися тими, що найчастіше зустрічаються в даній місцевості.

Одним з цікавих і доступних дошкільникам видів народного мистецтва України є витинанки — орнаменти, вирізані з паперу. Колись — прикраси української хати, в наш час вони стали виставочними експонатами, увійшли в книжкову графіку. Старші дошкільники, люблять не лише розглядати різноманітні витинанки, а й вирізати з кольорового паперу.

Не слід забувати і про українські писанки. Писанка — покрите яскравим розписом яйце. Це знак весняного відродження сонця, уособлення творчих сил природи. Розпис писанок є одним із видів народного мистецтва, виконаний цікавою технікою. В давнину писанки служили подарунком, їх роздавали дітям для забави. Кращі із них вішали на стінах. Багато приємних хвилин дарують дітям знайомство з писанками і спроби самостійно розписати порожнє яєчко.

Найбільш поширеним мистецтвом є вишивка. Майже кожна жінка вклала в цей вид мистецтва частину своєї душі. Скільки пісень, жартівливих, веселих і сумних переспівано на вечорницях в довгі зимові вечори, коли розшивали узорі для себе та своїх близьких.

Дощик іде, роса паде на білу березу,

А я своєму синочкові сорочку мережу.

Вишивання використовується як прикраса чоловічого та жіночого одягу, предметів домашнього вжитку, як оздоба рушників, скатертин, серветок. Належне місце в житті дітей мають посісти український рушник, сорочка-вишиванка. Для різних регіонів України характерні певні орнаменти, сполучення кольорів у вишиванках. На це й треба звертати увагу дітей, показуючи їм вишиті чи ткані рушники. Слід допомогти малютам побачити типовість мотиву і своєрідність орнаменту: зв'язок його змісту з природою, з побутом і життям народу.

Неоціненна роль в ознайомленні дітей з творами національно-прикладного мистецтва належить народній іграшці.

Взяти хоча б скульптурну іграшку — один із найдавніших видів народної творчості. На Україні її робили з різних матеріалів /глини, дерева, соснових шишок, навіть із сиру та тіста/. Та переважну більшість експонатів, які нині знаходяться в музеях України, становлять керамічні народні вироби. Їх ліпили в кожному гончарському селі, настільки вони були простими й традиційними. Кінь, баранчик, корова, поросятко, зрідка олень чи коза, пташки, схожі на півника або гуску. Вже один цей перелік свідчить, що в народній кераміці значне місце посідає анімалістична тематика.

Усі такі іграшки, зроблені з обпаленої глини, були водночас і свищиками. Конструкція їх дуже проста: порожнинний циліндричний тулуб, до якого доліплювали голову, ноги та хвіст-мундштук. Незважаючи на занепад кустарних народних промислів, зумовлений розвитком фабричного виробництва, в деяких місцях ще й досі працюють майстри народної іграшки. Таким центром є відома всім Опішня на Полтавщині. На ярмарках і святах народної творчості і тепер охоче купують опішнянські глиняні іграшки-свистунці у вигляді тварин і птахів /півників, баранчиків, коників, ведмедиків, козликів, свинок/. Неперевершеним майстром дитячої опішнянської іграшки була О.Селюченко. Її вироби, сповнені гумору і невичерпної фантазії, експонуються в багатьох музеях і приватних колекціях. Крім іграшок-свистунців, майстриня створила величезну кількість глиняних скульптур, що були водночас і іграшками, і прикрасою житла. Дитячі іграшки Селюченко ліпила протягом усього життя. Коли вона працювала, її завжди оточували діти і тут же, з її рук одержували сувеніри — глиняні іграшки. Традицію народної іграшки продовжує також старійшина опішнянського гончарства Н.Г.Пошивайло. На етнографічні ярмарки він, звичайно, привозить свистунці малих розмірів, неглазуровані, прикрашені червоними й зеленими малюнками.

Інший характер мають іграшки опішнянської майстрині Катриш. Її іграшки — глазуровані, жовті й зелено-коричневі вершники на конях, бирти, чортики, музиканти, прикрашені рослинним орнаментом.

Дитячі іграшки виготовляє також О.Білик. Його баранчики, левики, коні, сови зеленого кольору з коричневим відтінком, прикрашені рельєфною ліпкою. Відомим центром народної кераміки, зокрема іграшки, є м. Косів на Івано-Франківщині. Вироби місцевих майстрів мають великий попит, зокрема, свищики Ю.Ю.Ілляка у вигляді червоної зозульки з білозеленим розписом. Іще в 60-70-их роках минулого століття представники родини Ілляків почали займатися виготовленням іграшок. Зараз найчастіше можна побачити в колекції Ілляків свищики-зозульки, постоліки, керамічні тарілочки і просто скульптурки.

Великим майстром косівської народної іграшки є П.І.Шкрібляк. Її зозульки химерної форми, розписані червоною і зеленою фарбами, глазуровані з орнаментом або й просто без нього. Ці іграшки тривалий час експонувалися на ВДНГ України.

Славиться своїми іграшками-баранцями, кониками, вершниками також с.Громи на Черкащині. В минулому тут іграшки не глазурувались і не прикрашались, а в повоєнні роки їх орнаментували біло-червоними-зеленими цятками. Громівські свистунці виготовляли жінки, випалювали їх у звичайних домашніх печах.

В останні роки відродженням глиняної іграшки в селах Придніпров'я займався І.С.Сухий. Його вершники, кізки, корівки, свинки покриті глазурем і розписом. Хоча й з щоденного побуту народні іграшки вже пішли, іще живуть майстри — їхні творці. На замовлення музею народної архітектури і побуту України ними виготовляються багато різноманітних свистунців та іграшкового посуду. Це глазурний посуд різної форми /Вінницька обл./, димчаті іграшки-кухлики, баранчики, макітерки, горшки, мисочки /Житомирська обл./, півники, баранчики, гладунчики, горшки-двійнята /Волинська обл./. Традиційну дитячу іграшку на замовлення виготовляють два гончарі в селі Кульчин на Волині, гончар Пушкар в Чернігівщині.

Не менш відомими також є іграшки із сиру.

Ці іграшки на Гуцульщині виготовляють з давніх часів. Вони пов'язані з життям жителів гірських районів Карпат, з випасом овець на полонині. Вівчарі створювали цілий ряд скульптурних робіт — оленів, коників, баранчиків. Після відповідної обробки сир ставав пластичним і придатним для ліплення. Скульптурки в основному вироблялися вручну, іноді за допомогою форм, які заповнювалися сиром. Згодом цим видом творчості займалися і жінки. Маленькі скульптурки з сиру в ХІХ столітті стають домашнім промислом. В Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини зібрані твори сучасних відомих майстрів, які працюють в сфері збереження і розвитку традицій ліплення з сиру. Казкові олені, фантастичні півники, коники, хвацькі вершники на конях, зозульки, курочки створювали і створюють Ю.Д.Хлібюк, М.Ю.Матійчук, М.І.Кашевко, В.І.Юрик з села Гічки на Косівщині.

Здавна на Україні любили й дерев'яні іграшки. Шанували людей, котрі вміли майструвати з поліна різні дитячі забавки. У місті Яворові, що на Львівщині, здавна розвинений розпис по дереву, виготовлення дитячих іграшок, а саме — маленькі возики, коники, гойдалки, колиски, диркачі, лялькові меблі та домашнє начиння.

Вид художньої обробки дерева — плоске виїмкове різьблення по фарбованій поверхні — виник у Яворівському районі ще в 1920 році. Його

родоначальником був талановитий майстер Станько. Характерними рисами яворівської дерев'яної іграшки є простота, національна конструкція з мішаною кількістю деталей. В яворівській іграшці використовуються три традиційні кольори: червоний, зелений, жовтий. Яскраві фарби, якими вимальовували умільці химерні візерунки з кружечків, листочків, квітів та гілочок, навіть від часу не втратили своїх кольорів. Матеріалом для яворівської іграшки служить м'яке сухе дерево та анілінові фарби. Не одне покоління дітей виросло, бавлячись скромними, але цікавими й живописними колисочками, возиками, метеликами.

Не менші традиції по обробці дерева, а також виготовлення дерев'яних іграшок, має Косівщина. Прикарпатські умільці виточують з дерева фігурки різних тварин, персонажів казок, ляльковий посуд. Своєрідність косівської дерев'яної іграшки в тому, що в її розписі зберігається традиційний колір Прикарпаття, характер орнаменту. Рослині візерунки на фігурках тварин, зелені і жовті кольори надають їм писану декоративність. До основних кольорів /зеленого, білого, коричневого, жовтого/ при розписуванні фігурок людей, птахів включають і червоний та синій кольори, які дають змогу передати характерність гучульського краю.

Традицію дитячої дерев'яної іграшки відроджує І.В.Сидорук /м.Ковель/ — представник нового покоління народних майстрів, що одержав фахову художню освіту. Він спеціально займається вивченням народних ремесел і відтворює народні іграшки, збагачуючи їх власними творчими знахідками. Це візочки, вітрячки, деркачі /що імітують голос птаха, деркача/, різноманітні шумові іграшки.

Національна іграшка має дуже важливе значення в мовному розвитку дітей дошкільного віку. Перш за все за допомогою національної іграшки можна проводити заняття. Так, наприклад, заняття "Опис іграшки". Перед цим заняттям ставимо іграшку, обігруємо з дітьми і пропонуємо якнайцікавіше описати її будову, властивості. Можна запропонувати дітям скласти колективну розповідь про іграшку за планом вихователя чи за сюжетною обстановкою. Також цікаво було б провести заняття з художньої літератури, використавши національну іграшку. Наприклад, заучування вірша Г.Бойка "Ведмежатка". Тут національну іграшку використовуємо як зацікавлюючий момент. Доцільно використовувати національну іграшку і в повсякденному житті. Коли діти розглядають національну іграшку, їхній словник збагачується новими назвами, розвивається активна мова.

Народне мистецтво сповнене притягальної сили. традиційні ремесла приваблюють малечу, викликають почуття захоплення. Завдання вихо-

вателя — вміло застосовувати їх у педагогічному процесі, навчити дітей бачити і розуміти красу виробів, виховувати любов до народного мистецтва, повагу до праці умільців, гордість за талановитих земляків.

Звичайно, для того, щоб повести малят у світ прекрасного, треба самому вихователю палко любити і добре знати народне мистецтво рідного краю.

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

З оселею, сім'єю, з народним мистецтвом, з роботою народних умільців, з побутом нашого народу ми знайомимо дітей як на заняттях, так і у вільний час. Ї величезну роль у цьому відіграє усна народна творчість — невичерпне джерело виховання дитини. Скарбниця усної народної творчості надзвичайно багата. Є в ній казка і легенда, загадка і лічилка, дума й прислів'я, анекдот і бувальщина, скороговка і мистомовка. Вона відображає життя народу, його історію, мову, народну мудрість; через казки, пісні, прислів'я, приказки дошкільник дістає перші уявлення про культуру та побут свого народу. У народній творчості і її національних традиціях тісно переплітається минуле народу із сучасним життям. Вплив творів усної народної творчості посилюється ще й тим, що вони і за змістом, і за формою доступні дітям дошкільного віку.

Особливий колорит у життя дитячого садка вносить народна дидактика та український дитячий фольклор — пестушки й потішки, забавлянки, жартівливі пісеньки, небилиці, безконечні казочки, заклички, примовлянки, лічилки, голосянки й мовчанки, дражнилки і мирилки, скороговки, загадки, сміховинки тощо.

Багата і різноманітна творчість нашого народу: мелодійні пісні, барвисті скороговки, коломийки та ліричні хороводи. З вікових глибин зринає перед нами фантастичний світ казок; веселять, а часом і гостро дошкуляють народні усмішки.

Годі й перелічити усі різновиди, усе розмаїття художньої творчості, яку ми по праву вважаємо високохудожнім скарбом культури й мистецтва нашого народу, чия невичерпна талановитість, високе естетичне чуття й гострий розум і тепер продовжують примножувати і збагачувати духовну спадщину, що громадилася віками.

Перші враження глибоко впливають на юну душу, весь подальший її розвиток здійснюється під їх безпосереднім впливом.

Вплив творів народної творчості, які вчать добру, особливо великий в перші роки дитинства, коли формуються такі почуття, які надалі стануть фундаментом всього життя: коли формуються основні якості особистості, перші риси.

З давніх-давен період новонародженості був пов'язаний з колисковими піснями, потішками, вирощеними народом. Їм властива тематична сюжетна різноманітність, барвистість образів і думок. Це твори про саму дитину, про маму, про тварин і птахів, про найближчих людей. Тобто поза увагою колискових пісень, потішок, не лишається жоден аспект маленької дитини.

Вони відкривають дитині можливість через гру словами, звуками, звукосполученнями висловити специфіку рідної мови, характерну для неї співучість, виразність, образність.

I рік:

Кую, кую чобіток
Подай, татку, молоток.
Не подаси молоток —
Не підкую чобіток.

Ту-ту-ту,
Вари кашу круту,
Підливай молочка,
погодуй козачка.

II рік:

Ходить сон коло вікон,
А дрімота коло плота,
Тай питає сон дрімоту:

"Де ми будем ночувати?
Чи у лузі при березі,
Чи у полі при тополі,
Чи у прибраному дворі,

Де хатинка чепурненька,
Де дитинка маленька?
Тут ми будем ночувати,
Дитиноньку колисати."

Ой, спи, дитя, в колисоньці,
Як горошок в билиноньці!
Буде вітер повівати
Та й горошком колисати;
Як горошок затиркоче,
Тоді Ганя спати хоче.

Люлі-люлі мій синочку,
Справлю тобі колисочку,

Тай повішу на дубочку.
Сонце зійде, обігріє,
Роса впаде, та й скупає,
Листок впаде, та й укриє, —
Вітерець стане — заколише,
Птах прилетить — заспіває,
Спи, дитинонько, спи
Очка зажмури.
Бо на тебе Божа мати
Дивиться згори.

А-а, люлі-люлі,
Налетіли гулі,
Сіли на воротях
В червоних чоботях.
А ворітця скрип-скрип...
Моя доця спить-спить.
Люлі-люлі, мій синочку,
Зроблю тобі колисочку,
Мальовані бильця,
Срібні колокольця,
Та нову колисоньку
Повішу на калиноньку.
Будуть гулі прилітати,
Дитиноньку годувати.
Будуть вітри повівати,
Калиноньку колихати,
Колишися колисонько,
Засни, моя дитинонько.

Ой в зеленім борі
Ходить дід по горі,
По горі, по траві,
Носить спання в рукаві.
Усім дітям продає,
А Ганнусі так дає.

Пальчик-пальчик,
Де ти був?
Я з цим братом в ліс ходив,
А з цим братом борщ варив
З цим я кашки зкуштував,
А з найбільшим заспівав, заспівав.

III рік:

Печу, печу хлібчик
Дітям на обідчик:
Меншому менший,
Більшому — більший,
Шусть у піч! Шусть у піч!

"Два півники", "Ріпка", "Калачі", "Пісня-гра".

Я печу, печу, печу
Дітям всім по калачу,
Зверху маком потрушу,
В піч гарячу посаджу,
Випікайтесь, калачі,
У натопленій печі
Буду Васю, буду Нату
Калачами годувати!

Баю, баїньки, баю,
Баю дівчинку мою.

Ці та інші слова потішок, колискових збагачують словниковий запас дитини мовою матері. До неоцінених коштовностей українського фольклору належать прислів'я та приказки — короткі влучні вислови, що в художній формі типізують різні явища життя. Вони є узагальненою пам'яттю народу, висновками з життєвого досвіду. У своїй сумі прислів'я та приказки становлять начебто звіт правил, якими людина має керуватися у повсякденному житті. Вони рідко тільки констатують якийсь факт, скоріше рекомендують чи відкидають, схвалюють або засуджують, остерігають чи повчають, бо за ними стоїть авторитет поколінь.

Приказки та прислів'я називають ще приповідками, пословицями; найдавніша їхня назва — притчі. Різкої межі між прислів'ями та приказками не існує, тому їх розглядають як один жанр. Прислів'я та приказки — своєрідний кодекс моральної поведінки. Кожен може тут знайти пораду, підтримку, осуд.

Видатні українські письменники Тарас Шевченко, Марко Вовчок, Іван Франко, Леся Українка високо цінували прислів'я та приказки. Наводили їх у своїх творах, радили записувати та зберігати ці краплини народної мудрості для виховання майбутніх поколінь. Іван Франко називав прислів'я та приказки "скарбами нашої мови", "коштовними перлинами".

Прислів'я та приказки — це переважно віршовані твори. Дошкільників ці фольклорні жанри приваблюють яскравою грою слів,

барвистістю мови, ритмікою. У поетичній формі вони зберігають і поширюють народну мудрість, досвід пізнавальної діяльності, є засобом впливу на думки і вчинки дітей.

Чим більше мова начинена прислів'ями, приказками, тим вона образніша, яскравіша.

"Від привітного слова язик не відсохне". "Легідне слово і піч розтопить". Ці слова говорять самі за себе. "Незваний гість гірше татарина", "Нехай тому трясця, кому війна — щастя".

Як народний витвір, прислів'я і приказки відтворюють його. "Один за всіх — всі за одного", "Моя хата скраю — нічого не знаю".

Ряд прислів'їв, приказок, що вживаються й нині, є оригінальним свідченням стародавніх уявлень, звичаїв, подій. "З ним кашу не звареш". /Спільно з ворогом зварити і з'їсти кашу на знак скріплення мирного договору/.

На основі прислів'їв та приказок виробився стрункий народний календар з народними прикметами. Так, наприклад, взимку вихователь використовує такі притчі, прикмети: "Грудень — ніч року", "Грудень — на всю зиму землю студить", "Біліша зима — зеленіше літо", "Січень — рік січе", "Зимою хуртовина — влітку негода", "Зимове тепло — літній холод".

Прислів'ю завжди знайдеться місце в спілкуванні з дитиною. Скажімо, що під час обіду, сніданку, вечері доцільно використовувати такі прислів'я: "Каші маслом не зіпсуєш", "Добрий борщик та маленький горщик", "Так їсть, аж за вухами лящить", "Ласа кішка до риби, та в воду лізти не хоче".

Коли дитина виконує трудові доручення неохоче, нашвидкоруч, відмовляється, знову у нагоді стануть прислів'я: "Без праці нічого не зробиш", "Поспішиш — людей насмішиш", "Не так лінь, як не хочеться", "Відкладену роботу снігом замете", "Не хитруй, не мудрий, а чесно працюй". На прогулянці відкривається багато можливостей поповнення знань і словника дошкільника прислів'ями: "Багато снігу — багато хліба", "Де багато пташок, там немає комашок", "Як у травні дощ на дворі, то восени повні комори", "Зимою сонце світить та не гріє", "Вночі тріщить, а в день плющить", "Без вітру і трава не шелестить".

У святкові та урочисті дні діти беруть участь у їх відзначенні. Розмови з дітьми на суспільно-політичні теми також супроводжуються прислів'ями: "Батьківщина — мати, умій за неї постояти", "Миром дорожити — людям довго жити", "Де згода панує, там і горе танцює", "Дерево міцне корінням, а людина друзями".

Прислів'я морального плану завжди будуть доречні: "На злодієві шапка горить", "Не хвали сам себе, нехай тебе інші хвалять", "От вам

Лука: рукавиці в кишені, а він їх шука", "Скупий складає, а щедрий споживає", "Не все золото, що блищить", "Чуже переступи, а не займи".

Прислів'я завжди знадобляться і на етичну тему. Наприклад, у бесіді про чесність і правдивість можна використати прислів'я: "Краще гірка правда, ніж солодка брехня", "Правда кривду переважить", "На злодієві шапка горить".

Бесіду про сміливість та хоробрість супроводять такі прислів'я: "Страху нема там, де його не бояться", "Вовків боятися — в ліс не ходи-ти".

Праця дітей на ділянці дитячого закладу, на городі супроводиться прислів'ями: "Добрий початок — половина діла", "Як посієш, так і пожнеш", "Щоб мати, треба працювати".

На заняттях з образотворчої діяльності, коли діти виготовляють різні речі, іграшки, малюють, ліплять, про тих, хто поспішає, не старається, вихователь може сказати: "Косо, криво, аби живо", "Робить, як мокре горить", "Діло майстра величає", "Доки не впріти, доти не вміти", "Не журись та за діло берись".

У підготовчій до школи групі можна провести заняття, цілком побудоване на народних прислів'ях та приказках. Для цього вихователь добирає прислів'я, наводить кілька моральних тем, наприклад про скромність, ввічливість, дружбу, чесність, правдивість, сміливість. Діти пояснюють зміст прислів'я, наводять конкретні приклади з художньої літератури про скромних людей та хвальків, називають знайомі прислів'я на цю тему, аналізують поведінку дітей своєї групи. Після цього вихователь пропонує інше прислів'я.

Перш за все, потрібно сказати про вмілий вибір прислів'я з урахуванням його доступності дітям по змісту і мові. Прислів'я не слід заучувати з дітьми, а потрібно використовувати до слова. Не обов'язково пояснювати його переносний смисл, а деколи потрібно підкреслити його влучність, образність.

Вихователь повинен знати велику кількість прислів'їв, щоб завжди вжити їх при нагоді, адже вжите вчасно прислів'я підкреслює, вибирає в яскраву одягу думку і швидше запам'ятовується дитині, спонукає її до живання у своїй мові.

На основі прислів'їв та приказок виробився стрункий народний календар з народними прикметами, які нагромадив людський досвід, відображаючи життя природи, а в ньому життя людини. Беручи їх на озброєння, вихователь взимку використовує такі прикмети: "Грудень — ніч року", "Біліша зима — зеленіше літо", "Зимою хуртовина — влітку погода", "Січень — рік січе".

У лютому під час спостережень вихователь може загострити увагу дітей на таких народних прикметах: "Великий лапятий сніг на негоду і відлигу", "Птахи перед потеплінням сідають на нижні гілки дерев", "Собака качається по землі — на сніг", "Ворона купається — на негоду", "Лютий лютує — весну чує", "Місяць лютий кригою скутий", "Лютий лютує тому, що на світі довго бути не доводиться йому", "Лютий води підпустить, березень підбере", "Лютий зиму замикає, новому сезону доріжку відкриває".

ВЕРЕСЕНЬ. "Як вересніє, то дощик сіє", "Восени й горобець ситий", "Вересень птахів у дорогу підганяє", "Хмари плывуть проти вітру перед снігом", "Блискавка зимою — чекай бурі", "Грім узимку — на сильний вітер", "Перший сніг упав на мокру землю — лежатиме", "Перед потеплінням шибки у вікнах пітніють", "Кішка стіну дряпає — на негоду, клубочком лежить — на мороз".

НАВЕСНІ. "Холодна весна — градобійне літо", "Якщо навесні летить багато павутиння — літо буде гаряче", "Пізно розквітла горобина — осінь буде довгою", "Квітневі струмки землю пробуджують", "Із берізки витікає багато соку на дощове літо", "Зозуля стала кувати — морозу більше не бувати", "Ластівка прилетіла — скоро грім заgrimить".

ВЛІТКУ. "Літо дощове — зима сніжна", "Літо сухе, жарке — зима малосніжна, морозна". У вересні під час спостережень загострюють увагу дітей на тому, що восени не починається похолодання знезацька, а під кінець вересня повертається знову тепла, суха погода. "Бабиним літом" називають в народі цей недовгий проміжок часу. Прикмети ж можна використати такі: "Грім у вересні — на тривалу осінь", "Горіхи рясно вродили, а грибів мало — чекай негоду", "Великі мурашки восени на сувору зиму", "З'явилися опеньки — літо закінчилося", "Павутиння стелиться на рослинах — на тепло".

Основними засобами поширення прислів'їв та приказок була і залишається усна передача, хоч окремі їх зразки були зафіксовані ще з часу зародження писемності, в найдавніших її пам'ятках. Спеціальне ж наукове записування їх почалося десь наприкінці XVII — на початку XVIII століття, коли український письменник Климентій Зіновійов уклад збірник "Приповісті", де вмістив понад півтори тисячі записаних ним прислів'їв та приказок. О.Павловський 1818 року видав свою "Граматичку малоросійського наречія от чистого російського языка, сопровождаемого разными по сему предмету замечаниями и сочинениями". Саме тут, "Замечаний и сочинений по сему предмету" подав 146 українських прислів'їв та приказок. Перше видання, присвячене лише українським прислів'ям та приказкам, було опубліковано у 1834 р. у м.Харкові

В.Смирницьким. Називався цей збірник "Малороссийские пословицы и поговорки, собранные в В.Н.С."

Серед українських сучасних дослідників велику увагу дослідженню та публікації прислів'їв і приказок приділили П.Попов, Г.Сухобрус, В.Бобкова, Ф.Лавров, М.Ліждвой.

Багато спільного з прислів'ями та приказками мають загадки. Їх об'єднує, насамперед, метаморфічність, що ґрунтується на спостереженнях над природою та побутом, а також стилістичність та чіткість викладу. Переносне значення вислову дозволяє іноді вживати загадку як прислів'я. /Прийшов хтось, узяв щось, бігти за ним, не знаю за ким/. Через те здавна встановилася традиція об'єднувати обидва жанри у спільних збірках.

Порівнюючи обидва жанри, російський фольклорист Д.Садовников у своїй праці "Загадки русского народа" зробив висновок про те, що в загадках відбилися погляди народу на природу і навколишню обстановку; в прислів'ях уся життєва мудрість і моральне обличчя простої людини. У загадці, більш давній за формою та походженням, відкрився повний простір для творчої фантазії народу; у прислів'ї — для його здорового глузду і критики.

Однак загадки мають свою специфіку: суть її у тому, що в загадках у завуальованій, алегоричній формі зашифровано якийсь предмет чи явище і треба відшукати його первісне значення.

Загадки — це стилістичні поетичні твори, в основі яких лежить метафоричне запитання. Для того, щоб відповісти, треба вміти зіставити життєві явища на основі їх спорідненості чи подібності. Іноді ця подібність обмежується кількома або навіть однією якою-небудь ознакою, — отже, розгадування вимагає не тільки певної суми знань, а й спостережливості, кмітливості, уміння бачити спільне в конкретному й абстрактному. Народні загадки відбивали реальне життя трудящих, працю, господарювання, побут: "Диряве рядно все поле покрило" /стерня/, "Повен хлів ритого товару, прийшла чорна та й вигнала" /під, хліб, кочерга/, "Червоні коромисла через річку повисли" /веселка/.

Умінню відгадувати загадки в давні часи надавалося дуже велике значення, — воно було мірилом мудрості і розуму. Відгадування загадок було важливою частиною весільного ритуалу. Традиційними для пісень були загадки:

Що на світі найпрудкіше,
Що на світі найситніше,
Що на світі наймиліше?

Або:

Ой, що росте без кореня,
А що біжить без повада,
А що цвіте без цвіту?

Чи:

А що сходить без насіння,
А що росте без коріння,
А що грає — голос має,
А що плаче — сліз не має?

В українських народних загадках про будову всесвіту аналогічно виразно відчувається прагнення людини пізнавати світ за допомогою аналогів з відомими їй предметами та явищами. Наприклад, голубий шатер увесь світ покрив. /Небо/, ой за лісом, за пралісом золотий кружок стає /сонце/.

Із загадками про будову всесвіту тісно пов'язані твори про природу, рослинний та тваринний світ. Тут знайшли втілення спостереження людини, прагнення відбити характерні особливості різних пір року за допомогою звичних образів з повсякденного життя. Наприклад: "Скатерть біла увесь світ накрила" /сніг/. "Без сокири, без долота, а мости буде" /мороз/. "Стукотить, гуркотить, як сто коней біжить" /грим/.

У загадках про рослинний і тваринний світ фігурують, насамперед, культурні рослини, які здавна відігравали важливу роль у житті людини, свійські тварини, домашня птиця, а також деякі звірі, рослини, комахи. Наприклад: "Ні старому, ні малому не дасть приступу додому". /Пес/. "Невелика щебетушка, заріж її — буде юшка". /Курка/. "Повна бочка жита п'ятачком закрита". /Маківка/.

Щедро представлена у народних загадках сама людина. Її фізична природа, їжа, житло, домашній інвентар, речі побутового вжитку. Як і в зразках інших тематичних груп, внутрішньою основою художнього образу тут є асоціаційний зв'язок, що дає широкі можливості для домислу, розвиває кмітливість, спостережливість, активно стимулює фантазію "Брат з братом через дорогу живуть, а один одного не бачить". /Очі/. "Повен хлівець білих овець, а за ним червоний баранець". /Рот, зуби, язик/. "Дві матері мають по п'ять синів, і кожному сину ім'я є". /Руки, пальці/. "Ношу багато років, а ліку їм не знаю". /Волосся/.

За кількістю і широтою тематики складають з давніх давен загадки про трудову діяльність людей і знаряддя праці де знайшло своє відображення історичне минуле народу. І тому діти саме за допомогою загадки можуть збагатити свій словник словами: серп, оранка, сімба,

ціп. Наприклад: "Залізний ніс — дерев'яний хвіст" /сокира/ "Криво махає, а рівно б'є /ціп/.

"Життя слова — ось найтонша, найміцніша ниточка, ось та ниточка, яку треба нам проснувати від кожного серця до великого вічного — рідної мови. Найголовніше — пробитися до животворного джерельця думки, пробудити думку, все це можна пробудити словом. Життя слова — це царство думки. Найшасливішими хвилинами своєї праці я вважаю ті, насажені думкою творчості хвилини, коли слово і думка зливаються в дитячий думці в єдиний потік". /В.О.Сухомлинський/.

Саме злиттю слова в єдиний потік сприяє загадка. Назва "Загадка" походить від слова гадати-думати. У загадках народ виявляє свою велику досяжність, вміння робити дуже цікаві, часом надзвичайні зіставлення і порівняння. Скажімо, мороз у загадках — це сивий віл, що випиває на подвір'ї всю воду; звичайна рукавичка — це хлівець на п'ятеро овець, а морква з довгим бадиллям — це дівчина з пишною косою.

За допомогою загадки у дітей розвивається мовлення. Коли ми загадуємо загадку, щоб відгадати її, у дитини зразу концентрується увага. Дитина використовує свій набутий досвід. Щоб відгадати загадку, дитина повинна сприйняти поставлене питання і дати відповідь.

Коли у дитини добре розвинена мова, вона, аналізуючи, порівнюючи, синтезуючи, розв'язує задачу, тобто відгадує загадки.

За допомогою загадок ми загострюємо мислення, увагу дітей, і тому загадки широко використовуються для розвитку мислення. Загадки у дошкільному закладі використовуються як народні, так і літературні. Наприклад: під час вивчення вірша П.Воронька "Їжачок-хитрячок" як зацікавлюючий момент можна використати загадку: "Хоч не шию я ніколи, та голок завжди доволі". Бесіду про хліб можна розпочати загадкою: "Б'ють мене ломакою, ріжуть мене ножакою. За те мене всі гублять, що всі мене дуже люблять".

Щоб сконцентрувати увагу дітей, екскурсію в бібліотеку теж можна почати загадкою: "Мовчить, а розуму навчить".

А бесіду про осінь розпочати літературною загадкою:

Вже дерева стали голі, і берізки, і тополі,
І дощі ідуть щодня, довгі пасма-коси,
І ніхто їх не спиня, бо надворі осінь.

Дошкільники добре відгадують загадки із скритим запитанням:

Б'ють мене й старі, й малі,
І в повітрі, й на землі,
Та від цього не вмираю,
Тільки весело співаю.

Також із відкритим "Що то за штука, що день і ніч стука?"

Велике значення мають загадки для закріплення знань про навколишню дійсність, їх можна загадувати і у вільний від занять час. Можна загадувати на початку, всередині, і в кінці заняття, а можна і провести заняття-загадку.

За допомогою загадок дитина краще запам'ятовує ознаки тварин, предметів: "Довгі вуха, куций хвіст, невеличкий сам на зріст"; "На горі побував і капусти скуштував"; "Повзун повзе, сто голок везе".

Прислів'я та загадки — ці золоті зернята народної мудрості маленькі, але дорогоцінні, служать і завжди служитимуть справі виховання вискоестетичних смаків нашого народу і особливо молоді.

До перлин народної творчості належать і скоромовки. Це фольклорний жанр, побудований на поєднанні звуків, які ускладнюють швидку вимову слів. Скоромовка — це своєрідна мовна гра гумористичного спрямування. Жвавість ритму, цікавий зміст сприяють легкому запам'ятовуванню скоромовок. Скоромовки дітям завжди подобалися. Переймаючи їх одне від одного або від старших, діти легко їх запам'ятовують і залюбки розважаються ними.

Ти, малий, скажи малому,
Хай малий малому скаже,
Хай малий теля прив'яже.

На дворі — трава, на траві — дрова,
Раз дрова, два дрова...

Пішов Прокіп — кипів окріп,
Прийшов Прокіп — кипить окріп.
В'язь за в'язи в'язя взяв
В'язю в'язи зав'язав.

Всі ці види усної народної творчості використовуються під час усіх видів діяльності. Скоромовки використовуються в роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Заучують їх колективно на заняттях з розвитку мови із індивідуальною або невеликою групою дітей, у повсякденному житті.

Якщо заучування скоромовки планується на занятті, то для цього на його початку або в кінці відводиться 3-5 хвилин.

У повсякденному житті заучуються скоромовки в ранкові та вечірні години, з метою вправлення дітей у правильній вимові букв. Такі вправи обов'язково заносяться до плану виховної роботи, на занятті визначається мета вивчення скоромовки і записується її текст, у повсякденному житті записують також текст і визначають мету використання. Пропонується така методика. Спочатку вихователь промовляє

скоромовку двічі повільно і чітко, інтонуючи потрібний звук, потім аналізує її звуковий склад, визначає звуки, що повторюються в кожному слові. Після цього скоромовку повільно повторюють окремі діти /трое, четверо/, за викликом вихователя. Потім усі промовляють її хором повільно й чітко два-три рази. Коли діти запам'ятали текст скоромовки, вихователь пропонує спочатку окремим вихованцям, а потім усім разом промовити її швидко і голосно. Для вправлення дошкільників у темпі й силі голосу можна проказувати скоромовку так: пошепки — повільно; тихо — трошки швидше; голосніше — ще швидше; голосно — швидко:

Ішов хлопець із ярмарку
По колоді через воду
Тільки став він на колоду —
Бовть у воду!
Викис, вимок,
Виліз, висох.
Став на колоду
Та знов — бовть у воду.

Не клюй, курко, крупу.

Бачить лиска, відкіль блиска.
Хвостом має, хмари не розмає.

Ой, був собі коточок,
Украє собі клубочок
Та й сховався у куточок.

У нашого діда
Капелюх не по капелюхівськи.

В будь-якого будяка
Будячиха будь-яка.

Пильно поле пильнували,
Перепелів полювали.

Всіх скоромовок не перескоромовиш. Особливо цікавими для дошкільників є скоромовки діалогічної форми. Для їх промовляння діти поділяються на дві групи. Одна група запитує, інша відповідає. Після дворового промовляння діти міняються ролями. Наприклад, скоромовка "Ворона-каркароно".

Перша група:

— Де, вороно-каркароно ти була?
— Що, вороно-каркароно принесла?

Друга група:

— Покружляла, покружляла я в горі,
горобців порозганяла у дворі.
Стріла півня-розбишаку — пісняра
І чкурнула — дременула із двора.

Своєрідні й ігри-скоромовки з елементами змагання:

Хто краще промовить скоромовку?

Хто більше знає скоромовок?

Аналогічна робота проводиться із чистомовками.

Широко використовуються в роботі з дітьми заклички і промовлянки, які пов'язані з вірою давньої людини в магічну силу слова. Розвиваючись, народ поступово втрачав цю віру, однак рудименти такого уявлення лишилися серед дітей.

Вийди, вийди сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко.

Заклички до сонця, дощу, хмар пов'язані із хліборобською працею наших давніх предків.

У далекому минулому вони, вірогідно, супроводжувалися певними магічними діями, невиразні відгомони яких можна помітити у деяких текстах.

Безперечно, заклички змінилися від тих прадавніх часів, але залишилася їх суть-прохання, щоб пішов чи припинився дощ, вийшло сонечко чи розійшлися хмари.

Різновидом закличок є звертання до комах, птахів, рослин, води, лісу.

Діти звертаються до миші, щоб "дала" новий зуб, до мурашок, щоб доїли крихти хліба, до шуліки, щоб не хапав курчаток, до грибів, щоб сходилися до купи, до води, щоб швидко стікала після купання.

З усіх жанрів дитячого фольклору чи не найбільш "дитячим" є прозивалки.

У прозивалках, цій своєрідній формі самовираження, яскраво виділяються особливості дитячої етики, безпосередність дитячої реакції в момент сварки чи суперечки на слова, образи, жести, гримаси, а то й дії.

Прозивалки будуються в основному двома шляхами — як твердження і як звертання. Щоб дошкулити висміюваному, йому приписують неадекватні, безглузді, принизливі дії. З рядів цих пісеньок постає

страшений ненажера, безмежний боягуз або хвалько, хтось неохайний, невмілий, неповороткий тощо.

Часом приводом до створення прозивалок ставали і зовнішні вади людини, діставалося в них мазунам і плаксіям, не минало їхнє жало й людей старших, таких, які чимось не відповідали уявленню дітей про звичне, нормальне.

У випадках, коли прозивалка будується як звертання, висміюваному пропонується виконати дію, що емоційно має негативне забарвлення:

Антоне, Антоне,
Собака втоне!
Тягни за вушка —
Буде добра юшка.

У прозивалках найпершою сходинкою у створенні образу є приклади до імені чи інших визначень "героя", які використовують мало не в усіх зразках і обираються за співзвучністю з обіграваним словом. Прозивалки мають чітку ритмічну будову, чітке римування.

Діти посварилися. Треба миритися. І в пригоді стають мирилки:

Мир миром,
Пироги з сиром,
Вареники в маслі,
Ми дружечки красні,
Поцілуймося.

Або:

Мирись, мирись,
Та більше не дерись.

Щоб твори усної народної творчості завжди були постійними помічниками вихователя, їх треба систематично збирати, групувати за темами і оформляти в альбом. Так, у педагогічному кабінеті дошкільного закладу мають бути тематичні альбоми з малих фольклорних жанрів.

Постійне використання малих фольклорних жанрів у дитячому садку сприяє вихованню дітей, збагаченню їхньої мови зразками народної мудрості.

КАЗКА, ЛЕГЕНДА.

Чи не найпопулярнішим жанром фольклору, що розкриває безмежний світ людської уяви, полонить серця дітей і дорослих, є казка.

Ще милує душу пісня материнська над колискою, а вже й казка й байка дідусева чи бабусина точеться — на здоровий сон, на щасливу долю. І скільки в ній незвичайного, дивовижного, прекрасного! Реальне і вигадане напрочуд гармонійно поєднується в казці, зачаровуючи малю-

ка на все життя красою народного слова, сповненого мудрістю, добра й оптимізму. Надарма великий Каменярь — Іван Франко — писав: "Оті простенькі сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у наші душі любов до рідного слова, його краси, простоти, чарівної милозвучності. Тисячі речей у житті забудете, а тих хвиль, коли вам-люба мама чи бабуся оповідала байки, не забудете до смерті".

Дітям народна казка потрібна, як хліб насущний який ніколи не проїдається.

Споконвіку народ плекав і передавав нащадкам дивовижні мрії про непереможність добра, правди, про щасливе життя. Адже завжди, в усі часи, як писав один із найперших дослідників українських казок, вчений-філолог О.Потебня, потреба народу у щасті, достатку, благополуччі має задовольнитися хоча б у мріях. У казках відобразилися світогляд народу, його морально-етичні принципи, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючого покоління.

Казковий епос поділяється на три основні великі мотиви: казки про тварин, чарівні /героїко-фантастичні/ та соціально-побутові.

Історично найдявнішими вважаються казки про тварин /так званий звіриний епос/. У цих творах помітні сліди різних епох, починаючи від первісного суспільства і до нинішніх днів. У них відбилися довготривалі спостереження людини над життям тварин, їхньою поведінкою та взаєминах. Образи, казкові характери, ситуації, в яких діють герої і розкривають свою сутність, мають не буквально, а переносне /алегоричне/ значення. У зв'язку з цим згадуємо зауваження Івана Франка: "Діти люблять звірів, чують себе близькими до них, розмовляють з ними і розуміють їх. От — тим то й оповідання про звірів їм цікаві, особливо, коли ті звірі в байці ще починають говорити, думати й поводитись, як люди..."

Казки про тварин в алегоричній формі розкривають суспільні явища, побут людей. Вони нерідко сповнені сатири. Казка про тварин, як писав Іван Франко, розповідаючи про звірів, "підморгує однією бровою на людей". На основі спостережень за взаєминами сильніших і слабших тварин проводяться аналогії з життям людей: персонажі казок обирають собі старосту, вйта, царя, а також господарюють, змагаються, сперечаються і дають-беруть хабарі, принижують слабших, як це буває в реальному житті. Широко представлені в казках дикі тварини: вовк, лисиця, ведмідь, кабан, їжак; птахи: орел, сова, ворона, горобець; комахи; земноводні: жаба, черепаха; мешканці водойм: щука, рак. В казках вони уособлюють певну домінуючу рису характеру чи вдачу людини, вовк — голодний хижак — невдаха; лисиця — хитра, підступна, улеслива; ведмідь — вайлуватий, незграбний і тугодумий; заєць — боягуз; орел — сильний; черепаха і рак — неповороткі, повільні. В українських казках

діють також лев, слон, мавпа, верблюд, представники фауни інших географічних широт. Вони з'явилися внаслідок культурних запозичень з казкового епосу інших народів.

Досить часто в казках зустрічаються свійські тварини і птахи, яким віддається перевага над дикими /"Пан Коцький", "Цап та баран"/. Ці персонажі також є носіями певних властивостей людини: овечка уособлює беззахисників, недалекоглядність; осел — впертість; кінь, віл — працьовитість, покірливість.

Казки про тварин — великі помічники у справі пізнання дітьми навколишнього світу. Іван Франко зауважував: "Гола повна правда життя — то тяжка справа. Старші можуть вживати її, вона для них смачна і здорова. Але дітям не можна давати її так, як старшим, треба приготувати її в ріденькім стані, в образках, в байках. І вони так приймають її".

Розраховані на дитячу аудиторію, казки про тварин дуже тонко враховують особливості психології малюків. Зміна інтонації, імітація голосів тварин і птахів сприяють уважному слуханню й переживанню казки як реальності. Діти люблять казки такі, як "Лисичка-сестричка", "Рукавичка", "Колобок", "Півник та двоє мишенят", "Цап та баран", "Солом'яний бичок", "Казка про котика та півника", "Цар Лев" та багато інших.

Чарівні /героїко-фантастичні/ казки розлогіші від попередніх творів епічної спадщини народу. Вони сформувалися ще в докласовому суспільстві, коли людина перебувала у великій залежності від сил природи і мріяла подолати численні труднощі на шляху самоутвердження, свободи, щастя. У чарівних казках фантастичне начало органічно поєднується з началом героїчним, історичним.

Казкова творчість розцвітає нев'янучими квітами любові до простих трудівників. У спорті, кажуть, перемагає сильніший. У казках перемога дістається тому, хто уособлює народний етичний та естетичний ідеал: працьовитість, доброту, розум, вірність, красу. Провідними персонажами чарівних казок є герої-богатири, подвиги яких мають здебільшого визвольно-патріотичний характер і приносять користь народові. У цьому сюжетно-тематичному циклі відобразилися тернисті шляхи історії рідного народу, боротьба із злими силами природи та зовнішніми ворогами. Тут яскраво звучать мотиви змєборства, висвітлюються героїчні сторінки відсічі загарбників батьківщини, змальовується відчайдушна хоробрість героїв у двобої з Кощеєм Безсмертним.

Герої-добротворці наділені надзвичайними якостями: надприродною силою, кмітливим розумом, чуйною вдачею. Народ ідеалізує своїх героїв, зображує їх незвичайними ще з малолітства. Так, Чабанець з ди-

тинства прає каменем у вісім пудів, а коли кине серед степу сіряк, то й три чоловіки не піднімуть. Юному Котигорошкові тричі виковують булаву, що ледве виносять із кузні, а як він закине її на дванадцять діб у небо, то, падаючи, вона вдаряється об його мізинець і розбивається чи згинається. Фізична сила героїв підкреслюється упродовж усієї казкової оповіді. Проте казка ілюструє благородство та милосердя богатиря. Носій добра і справедливості в казках виходить переможцем над будь-якими /реальними чи міфічними/ силами — царем, паном.

У відстоюванні правди, добра, гармонійних стосунків у природі і суспільстві героєві допомагають не лише чудесні богатири-побратими, а й добрі птахи, комахи, риби, стихії природи. Уважне і доброзичливе ставлення до людини оплачується сторицею. Природа приходить на допомогу в найнебезпечнішу мить, довірливо відкриває свої сокровенні таємниці, навіть живу цілющу воду. Ця приваблива казкова екологічна етика сьогодні особливо актуальна і може з успіхом служити вихованню наймолодших громадян України в дусі бережливого ставлення до всього живого.

Яких тільки непосильних вимог не ставилося героєві чарівних казок! Але й міст золотий чи палац за одну ніч будувалися, і дівчина-голубка вгадувалася з-поміж багатьох однаковісінських голубок, і перстень із морського дна діставався, здійснювалися далекі перельоти на килимі, летючому кораблі... Чарівні казки наповнені дивовижними речами та істотами. Коли читаєш їх, то стає живим кожне слово, кожен розділовий знак — за кожним із них причайлося щось незвичайне, вражає. Завдяки буйноцвітній фантазії народу виявляють свою чудесну суть кінь-віщун, золоте яйце, золотий міст, різноманітні предмети домашнього вжитку — сокира, коцюба, рогаці, гребінець, дзеркало та ін.

У чарівних казках головними позитивними персонажами виступають особи чоловічої статі. Це видно навіть із назв творів: "Іван — мужичий син", "Козак Мамалига", "Іван-Побиван", "Івасик-Телесик", "Про двох братів і сорок розбійників". Проте зустрічаємо привабливі жіночі образи, в яких втілені ідеальні риси нашого народу: працьовитість, чесність, вірність, скромність, вміння й готовність виконати найчорнішу роботу для загального добра та благополуччя. Класичним зразком, в якому надзвичайно яскраво виражені симпатії та антипатії народу, є казка "Дідова дочка і бабина дочка". Моральна перевага дідової дочки над бабиною зримо окреслюється шляхом протиставлення позитивних рис першої та негативних другої. Дідова дочка працьовита, слухняна, щиро-сердечна, розумна, а бабина — ледача, вередлива, зла.

У казках певна моральна теза чи настанова виступає ненав'язливо, а впливає з усієї художньої тканини твору, існує, як її повчальний вис-

новок, який робить для себе сучасні казки. В цьому секрет особливо великого впливу народної фантастики та формування внутрішнього світу дитини.

Найбільшу групу українських казок становлять соціально-побутові твори. На відміну від казок про тварин та чарівників соціально-побутові казки за походженням не такі давні. Основна частина цих казок сформувалася за часів феодалізму. В них уже помітно менше дивовижних пригод і значно більше елементів дійсності. Ці твори вчені називають ще реалістичними, оскільки в них відображені дійсні події, а вимисел, фантазія переносяться в площину земної діяльності людей. Якщо в героїко-фантастичних казках найскладніші завдання могли бути виконані лише за допомогою якогось дива, чудесних предметів та багатирської фізичної сили, то в казках соціально-побутових вони виконуються завдяки кмітливому народному розумові, моральній стійкості та добропорядності головного героя.

Тематика соціально-побутових казок надзвичайно багата й різноманітна. Вона охоплює більшість сюжетів, притаманних для казок народів світу, а особливо для казок східних слов'ян. Зустрічаємо твори дидактичні /повчальні/, в яких відображені уявлення людей про залежність їхнього життя від долі, щастя, злиднів, горя тощо; сімейно-антагоністичні /про старшого і молодшого братів, про пасербицю та бабину дочку/, жартівливі /про ледарів, витівників, дурнів/.

Один з головних мотивів соціально-побутових казок — правдошування /яскрава ілюстрація-казка "Правда та кривда"/. Образ правди відображає одвічні мрії народу про вільну працю, рівноправність, дружбу і чесність людей. Кривда, втілена в образі багача — це несправедливість, жорстокість, нечесність.

Чимало цікавого і повчального діти почерпнуть із казок про бідного та багатого, антипанських /"Як бідний чоловік панів нищив", "Як Микола був коровою", "Як пан гавкав на старого пня"/.

Соціально-побутові казки допомагають глибше пізнати минуле нашого народу, виховувати патріотичні почуття, найвищі моральні якості та прищеплюють юному поколінню оптимістичні погляди на життя.

Найважливішими художніми засобами, які властиві казкам, є: алегоричність /перенесення/. В казках звірі, птахи, явища природи /вітер, сонце, мороз/ розмовляють по-людськи; гіперболізація /перебільшення/: в дідову рукавичку вміщається багато дрібних і великих звірів; ретердація /уповільнення/: лисиця тричі вмовляє півня відчинити віконце /"Котик і півник"/, тричі Коза-дереза обманює діда. Постійні повторення епізодів сприяють розвитку логічного мислення, запам'ятовування казки.

У художню тканину казок органічно вписуються численні прислів'я та приказки, загадки, пісні, повір'я, скоромовки, лічилки, народні порівняння.

З усіх скарбів усної народної творчості важливе місце у вихованні дітей належить легендам. У "Словнику української мови" читаємо: "Легенда — народне сказання або оповідання про якісь події чи життя людей, оповите казковістю, фантастикою".

З давніх давен народ відчував потребу в узагальненні життєвого та історичного досвіду, в передачі цього досвіду наступним поколінням. Потреба в осмисленні свого минулого, а також поява нових сьогочасних проблем, відповіді на які люди шукали в усній історії — все це сприяло широкому культивуванню і вдосконаленню усних повісткувань про події історичної ваги та повсякденні життєві випадки. Будь-яка важлива подія в житті соціальних груп і всього суспільства передавалася із уст в уста, із покоління в покоління, поповнюючи фонд усного літопису, який у ті часи втілював у собі народну історію, філософію, літературу, етнопедагогіку, звіт етичних норм і принципів. Формували усну історію народу талановиті оповідачі. Але й, крім того, вони фактично були носіями історичної пам'яті народу, оскільки в дописемний період це була єдина форма збереження знань народу про своє минуле. Та навіть у пізніші часи з розвитком писемної літератури, історії, народні легенди, перекази та притчі були важливим /а часом єдиним/ джерелом висвітлення, пояснення важливих суспільних подій, відображення народного погляду на них.

Легенди та притчі — споріднені жанри народної прози, які відрізняються від казок насамперед посиленням на вірогідність зображуваного. Основу легенди становить вигадка і фантазія. На відміну від казкової фантастики у легендарну вигадку та фантастику вірили як у можливу. Фантастика і вимисел легенди були тими чинниками, за допомогою яких неясне ставало зрозумілим, неможливе — досяжним. Із поглибленням знань про навколишню природу, з проникненням науки в усі сфери суспільного життя ґрунт, який живив вірування легенди, зникає. Це не означає, що легенди зникають цілком із нашого життя. Ми захоплюємось грою фантазії наших предків, легенди яких зафіксовані в численних фольклорних збірниках, трансформовані в художній літературі, різних видах мистецтв, викликають у нас естетичні переживання, сприймаються як художня цінність. Продовжують створюватися нові легенди, оскільки людину на даному етапі розвитку науки оточує ще немало дивовижного, непоясненого ще наукою, недостатньо аргументованого. Візьмемо хоча б численні розповіді про літаючі тарілки, про різні випадки, пояснити які часом просто важко.

Легенди сягають найдавнішої доби людської історії, власне, вони виникли і вдосконалювалися разом з мовою. Протягом тисячоліть легенди у складі всієї жанрової системи фольклору були чи не єдиним засобом узагальнення і передачі наступним поколінням життєвих, історичних, географічних та інших знань. Поява писемності дала можливість зафіксувати значну частину текстів цього жанру. І таким чином легенди дійшли до нас. Ці зафіксовані на письмі народні легенди складають початок історичного літопису кожного народу. Згадати хоча б Геродотову "Історію", початкові розділи "Повісті минулих літ".

Слово "легенда" — книжне. У давнину легендами називали писемні твори з релігійними сюжетами або книги про життя святих. Книги ці призначалися для обов'язкового прочитання ченцями, служителями культу. Легендами називали ще написи на монетах, фортечних брамах, географічних картах, малюнках. Переписувачі житій святих вносили в канонічні тексти свої зміни, використовуючи при цьому елементи усної оповідної традиції. Так виникла апокрифічна література, твори якої разом з багатьма сюжетами церковних книг почали проникати в народний побут, змішуючись тут з усними легендами та переказами язичницької міфології.

В залежності від походження предмета зображення легенди поділяються на міфологічні /з перевагою персонажів християнської чи язичницької міфології/, апокрифічні, антропоморфічні, історико-географічні, соціально-утопічні, соціально-побутові, топономічні. Легенди, в яких основою є сюжети й персонажі християнської міфології, проникли в народний побут завдяки запровадженню культових книг. Побудовані на давній усній традиції, сюжети й мотиви цих книг у побуті змішувалися з місцевою оповідною традицією з язичницькою міфологією, набуваючи місцевого стильового забарвлення, трактування в стилі народної етики і естетики. До фонду легенд кожного слов'янського народу потрапило чимало міжнародних мотивів та сюжетів, пристосованих до місцевої оповідної традиції. Щодо історико-героїчних, топономічних, соціально-побутових легенд, вони становлять собою суто національне утворення, хоча й до їх тканини могли потрапляти окремі мандрівні мотиви. Наприклад, легенди про народних героїв Максима Залізняка, Устима Кармалюка, Олексу Довбуша та ін., у яких немало мандрівних мотивів, зокрема, про чудесне народження героїв, про спосіб одержання надзвичайної сили, чарівної зброї, про їхню смерть.

На відміну від казок, легенди та притчі в меншій мірі зберігають стабільність форми, характерні зачини й закінчення, закономірності розгортання сюжету. Рівень їх художньої довершеності великою мірою

залежить від розвитку місцевої традиції, від майстерності оповідача, від його життєвого та художнього досвіду.

Знедолений, безправний, покривджений соціально і національно-народ хоч в уяві наділяв своїх героїв такими якостями, до яких прагнув сам. Реальна постать учорашнього селянина, вівчара, хлібороба — людини загалом звичайної, що стала на шлях нерівної боротьби за соціальну й національну справедливість, за певних обставин стає постаттю легендарною.

Легенди становлять початок подальшого розвитку художньої літератури, інших мистецтв. Можна стверджувати, що нема письменника, який би не звертався до народних легенд за образами, за стилем відображення життя, за характерним світобаченням творців і носіїв цього жанру народної творчості.

Легенди — це зразки історичної пам'яті народу — зафіксовані уже в перших писемних пам'ятках, літописах, історичних хроніках. Автори цих писемних джерел повністю спираються на усну творчість, зараховуючи численні легенди до вірогідних історичних свідчень. Так, завдяки "Повісті минулих літ" до нашого часу дійшли давньоруські легенди та приказки про заснування Києва, про боротьбу з войовничими сусідами /печенігами та хозарами/, про найдавніших київських князів, про походження окремих давньоруських міст, про окремих героїв з народу. Ці твори засвідчують не лише високий рівень художнього мислення їх творців і носіїв, а й прояви політичного осмислення важливих моментів суспільного життя.

У важкі часи протидії стихіям природи та боротьби з іноземними загрозниками народ підносить у своїй творчості такі риси як сила, кмітливість, хоробрість. Не лише в казках, а у легендах та переказах діють богатирі, велетні, витязі, лицарі — характерники. Всі вони або з роду велетнів, що доброзичливо ставляться до простих трудівників, захищають їх інтереси, або ж із середовища народу-трудівника, подібно до Кожум'яки, Головатого та Пинті. Велетні, богатирі, герої надзвичайної фізичної сили створені фольклорними традиціями на певній стадії їх розвитку всіх без винятку народів. У тій чи іншій модифікації, характерних виявах вони збереглися в живій усній традиції до нашого часу. Власне, процес народного героя, процес ідеалізації конкретної історичної постаті неодмінно передбачає наділення його винятковою фізичною силою. Герої-богатирі ведуть боротьбу з ворогами, наділеними також фізичною силою, однак далекими від краси: із зміями, одноокими страхиттями, песиголовцями, людодоїдами. Наприклад, золотоординські ватаги очолює людожер Буняка, у якого все не таке, як у людей: вели-

чезна голова, повіки такі важкі, що їх слуги піднімають вилами, а печінка звисає, оголена, за спиною.

Народні герої, наділені незвичайною фізичною силою, витязі, лицарі-воїни очолюють народну боротьбу пізнішого періоду, часів турецько-татарських нападів на Україну, польсько-шляхетської експансії на землі Вітчизни. Йдеться про запорожців, гайдамаків та опришків. У найдавнішому циклі легенд та притч про запорожців та народних месників ще відчувається відгомін богатирського епосу, який змальовував своїх героїв велетенського зросту, надзвичайної фізичної сили, невтомних у бою. Запорожці, як і гайдамаки та опришки, володіють чарами, якими користуються при явній перевазі ворожих сил, вони мають чарівну зброю, дзеркала, в які бачать за тисячу верств, уміють відкривати будь-які замки, долати будь-які перешкоди, розмовляють багатьма /частіше — двадцятьма/ мовами та ін. Наділяючи своїх героїв-захисників Вітчизни, борців за соціальну справедливість надприродними якостями, люди цим самим виявляють своє ставлення до них, до історії загалом. Уславляючи своїх героїв, народ таким чином висловлює свою одвічну мрію про соціальну справедливість, про перемогу добра над злом, правди над кривдою.

Зафіксовані у численних фольклорних збірниках, трансформовані в художній практиці письменників, художників, кіномитців, народні легенди продовжують своє життя. Як витвір художнього генія українського та всіх східнослов'янських народів, увібравши чимало елементів з культур сусідніх та більш віддалених географічно та історично народів, легенди та притчі по праву посідають почесне місце у вселюдській скарбниці духовної культури.

Поскілки легенди — це оповідання, оповиті казковістю чи фантастикою, то можемо зробити висновок, що вони доступні для сприймання дошкільниками. Легенди та притчі містять значний пізнавальний і виховний потенціал. Діти широко переживають горе і нещастя людей, дізнаються про рослинний і тваринний світ і, що найголовніше, знайомляться з історією українського народу, його традиціями. Отже, ці фольклорні жанри є незамінним матеріалом в роботі з дошкільниками.

Основним шляхом ознайомлення дітей з легендою є розповідання легенд. Це може бути як прийом, тобто складовою частиною заняття. Тоді за допомогою легенд поглиблюються знання дітей про явища суспільного життя та про природні явища. Так, наприклад, проводячи екскурсію до криниці, говоримо дітям, що колись давно люди, будуючи на підвір'ї хату, обов'язково копали біля неї криницю. І ось тут доречним буде використання вихователем легенди про криницю, з якої діти дізнаються, чому криниця має саме таку форму.

Існує багато легенд про рослинний світ, які можна також використати у ході заняття. Це буде сприяти тому, що у дітей, крім поглиблення знань про природу, буде ще й розвиватись творча уява.

Розповідь або читання легенди може бути і як ціле заняття. Під час розповідання між вихователем і дітьми встановлюється тісний контакт, вихователь немовби від себе передає зміст легенди. Такі заняття проводяться з дітьми старших вікових груп.

Плануючи виховну роботу з дітьми, вихователь повинен добирати для розповідання легенди, орієнтуючись на інтереси дітей, доступність для дитячого розуміння описаних в них подій. Слід пам'ятати і те, що кожна місцевість має свої характерні легенди. І тому в одній місцевості не можна використовувати на заняттях легенди іншої місцевості. Щоб донести до дітей зміст легенди, вплинути на їхні почуття, переживання, вихователь заздалегідь повинен докладно проаналізувати твір, встановити найбільш вдалі засоби виразного читання або розповідання /інтонації, розстановку пауз, логічних наголосів/, виробити чітку і правильну вимову кожного слова, фрази. Така підготовка дає можливість вихователю краще запам'ятати текст, вільно спілкуватися з дітьми під час читання. До заняття можна підготувати набір ілюстрацій, картинок до змісту легенд.

Структура заняття по розповіданню легенд така:

1. Початок заняття /розглядання ілюстрацій, наочності, вступна бесіда або розповідь виховательки. Повідомлення теми/.

Починаючи заняття, дуже важливо, щоб вихователь зацікавила дітей, підготувала їх до слухання легенди. Для зацікавлення дітей можна використати ілюстрації, наочність або провести з дітьми вступну бесіду. Так, перед тим, як розповісти дітям легенду "Про Вербену і Калину", можна показати ілюстрацію, на якій зображено калину, а поряд з нею вербу. А також провести з дітьми бесіду, запитавши, чи знають вони, чому калина і верба ростуть поруч. Таке запитання зацікавить дітей і вони будуть готові до сприймання легенди.

По можливості у вступній бесіді використовуємо наочність. Наприклад:

- Діти, яке свято до нас наближається?
- Вірно, вербна неділя. А що люди святять у церкві в неділю?
- Так, вербові гілочки. Ось вони у мене на столі. А чи знаєте ви, чому саме вербові котики люди йдуть святити до церкви?
- Ось послушайте про це легенду.

Перед початком розповіді можна також загадати дітям загадку або прочитати вірш. В описаному вище прикладі для зацікавлення дітей можна використати вірш А.М'ястківського "Котики-воркотики".

2. Розповідь легенди. Пояснення та уточнення незрозумілих слів. Розглядання ілюстрацій.

Після зацікавлюючого моменту вихователь розповідає легенду. В ході розповіді або перед читанням легенди необхідно пояснити дітям всі незрозумілі та застарілі слова, які в легендах трапляються досить часто. Підсилює інтерес дітей до легенди і показ ілюстрацій. Якщо ілюстрація одна, то її можна показати перед тим, як розповідати легенду. Наприклад:

— Діти, ось подивіться, які гарні наші гори Карпати /показує ілюстрацію/. А ви знаєте, чому їх так називають? Зараз я розповім вам про цю легенду.

Вихователь розповідає "Легенду про Карпати". Добре, якщо вихователь підбере декілька великих ілюстрацій по змісту легенди. В такому випадку їх можна показати в ході розповіді. Якщо ж ілюстрації маленькі, то показуємо їх після розповіді, проносячи між столами.

3. Бесіда по змісту легенди.

Бесіда допомагає дітям зрозуміти причини подій, правильно оцінити поведінку героїв, мотивувати її, відтворити мову. Отже, головна увага має бути зосереджена на тому, щоб дошкільники свідомо розуміли текст легенди, чітко уявляли послідовність розгортання подій і мотиви поведінки персонажів. А саме із відповідей дітей на запитання можна визначити чи опанували діти сюжетну канву.

НАРОДНА ГРА

Оновлення йде в суспільстві, проорює воно свою стежину і в дошкільному закладі. Ї велику роль в цьому відіграє народна гра, яка передається з покоління в покоління.

Яким би багатим не було все наступне життя, спогади дитинства, ігри з ровесниками не можна порівняти ні з чим. Всі ми так чи інакше повертаємося в дитячі роки, намагаємося віднайти джерело наших чеснот і недоліків. Коли виростуть наші вихованці, вони теж згадуватимуть своє дитинство і ті ігри, які ми їх навчили, а вони навчать своїх дітей.

На загадку приходять, як у дитинстві гралися "в жмурки". Тому, хто водив, зав'язували очі, підводили до кілка і промовляли: Де стоїш?

— На камені.

— Що п'єш?

— Квас.

— Лови мух, а не нас.

"Сліпий" або "Панас" ловив. Коли раптом виникала загроза нашеств'я на якийсь предмет, йому кричали: "Вогонь!". Той, кого ловив "Панас", ставав "Панасом".

Примовок під час гри "в жмурки" є чимало. Пам'ятаються такі з них:

"Раз, два, три, чотири, п'ять,

Я іду шукать!

Раз, два, три, чотири, п'ять, шість, сім,

Я іду зовсім!"

Чи така:

Пора — не пора, іду я з двора,

Хто не заховався, кричить "ура".

Дівчатка любили гратися у "Подояночку" чи "Перепілочку". "Подояночка" і тепер добре znana дітьми. А про "Перепілочку" мова піде пізніше. І ось, граючись в ігри, діти засвоюють такі риси, як доброта, чесність, правдивість, сміливість.

Звідси можна зробити висновок, що народна гра є засобом формування характеру людини. В ній закладена велика мудра народна педагогіка. Само собою постає питання "Чому саме гра?" Гра — це основний вид діяльності дитини. Діти створюють гру за допомогою сили уяви, емоційності, активності. Проявляється потреба в спілкуванні.

Саме народним іграм надавала великого значення Софія Русова — засновник дошкільного виховання на Україні. Одним з її принципів є і те, що дошкільний заклад має бути проїнятий духом народу. Отже, гра відіграє важливу роль у всебічному розвитку особистості, а народна гра, яка замішана на народному дусі, гра, в якій враховано характерні риси народу, чи не найбільше сприяє цьому.

Народні ігри поділяються на рухливі, малорухливі, дидактичні і сюжетно-рольові, ігри зі співом та діалогом.

Почнемо з сюжетно-рольових, де діти відображають життя народу. Традиційною є гра "Дочки-матері". Сьогодні діти грають в сесію, мітинги, страйки.

А ось пісні зі співом і діалогом передаються із покоління в покоління. Це і "Подояночка", і "Перепілочка", і "Павучок", і "Пузир", і "Мак", і "Варена рибка" та ін. До народних дидактичних ігор можна віднести гру "Фарби".

А рухливі народні ігри це: "Горіхи", "Гуси-гуси", "Лис", "Сірий кіт", "Звідки ти?", "На чім стоїш?", "Піжмурки" та ін.

Отже, досьогодні дійшло дуже багато народних ігор, які, на жаль, дуже мало використовуються, оскільки вихователі їх просто не знають.

Яка ж методика проведення народних ігор? Перш за все, їх треба знати. Я зупинюся лише на методиці проведення народних рухливих ігор.

В рухливих народних іграх, як і в усіх рухливих, частіше всього бере участь група дітей, об'єднаних спільними інтересами. Велика роль у вихованні організованого проведення належить правилам гри. Вимоги до дотримання правил — відкрити очі лише коли хтось з дітей прокричить "ура", стрибати лише на одній нозі і т.д. вчать дітей діяти у відповідності з правилами або по домовленості.

В рухливих народних іграх часто від поведінки однієї дитини залежить успіх всіх учасників гри. При виборі ігор необхідно дотримуватись педагогічних принципів: доступності, системності, послідовності, активності, свідомості та ін.

Першою умовою успішності використання рухливих ігор є знання програмних завдань.

Усвідомивши загальні завдання виховання, необхідно їх застосовувати з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини.

Вихователю повинен накреслити конкретні завдання по відношенню до кожної дитини. Дітям невпевненим необхідно перемогти труднощі, дітей малорухливих залучати до рухливих ігор і навпаки.

Гру вихователю необхідно знати, щоб розказати зміст, правила, зуміти правильно і чітко виконати рухи, які входять в гру. Незнайому гру слід уважно розібрати, "програти" її в умі і лише після цього пропонувати дітям. Також треба наперед продумати, де краще провести ту чи іншу гру: надворі чи в приміщенні.

Виховний вплив рухливих ігор залежить від посилюючого ігрового завдання і фізичного навантаження. Лише тоді гра принесе користь, коли не "переборщити".

Всяка діяльність дітей повинна приносити їм радість як від самого процесу, так і від результату, від спільних дій і переживань.

Кожна гра повинна викликати у дітей інтерес, зацікавленість. Але це буде лише тоді, коли сам вихователю буде жваво її проводити.

Щоб народна гра жила в кожній групі, виникала і проводилась по ініціативі самих дітей, необхідно добре продумати її організацію, використовувати різноманітні засоби, які викликають у дітей бажання гратись.

В молодших групах дітям подобаються ігри, які супроводжуються римуванням текстом і ритмічними рухами: "Квочка", "Мак", "Павучок". Більш старші діти люблять хороводні ігри, емоційно сприймають різні примовки, що є основою народних ігор.

Сюжетні ігри проходять з великим емоційним піднесенням коли ведучому /коту, лисиці/ одягають відповідні атрибути, які допомагають дітям увійти в роль.

Вже в старших групах необхідно вчити дітей вибирати ведучого за допомогою лічилок, попередньо вивчивши їх.

Характерним для проведення народних ігор є те, що вихователю повинен промовляти слова виразно, чітко, виділяючи ритмічний малюнок, але не перебільшуючи його, ні в якому разі не переходячи на промовляння по складах.

Попередньо розучувати текст з дітьми не треба, вони поступово його запам'ятають в процесі гри: спочатку вони будуть вимовляти окремі слова, пізніше засвоять весь текст.

Не треба лише, щоб зразу ж діти говорили на повен голос. Пізніше, коли діти засвоять рухи, слід звернути увагу на правильну чисту вимову тексту. Ні в якому разі не можна допускати крику в тому випадку, коли зростає емоційна напруга.

Слід з самого початку проведення гри брати потрібний темп і не промовляти текст занадто повільно: для дітей це не полегшить завдання засвоєння, навпаки: підскоки, підскакування на двох ногах у дітей в повільному темпі не виходить.

Промовляти текст потрібно дзвінко, але не слід допускати, щоб діти промовляли писклявим голосом або крикливо. Це загальні вимоги. Тепер зупинимось більш конкретно.

Для дітей 2-3 років цікавий сам процес гри, тому для них рекомендується проводити дуже прості ігри, з однією дією. На роль ведучого можна взяти няню, старшу дитину, а в II-й молодшій групі вже можна вибрати і когось з дітей.

Вихователю може повторювати одну і ту ж гру протягом декількох днів: в знайому гру діти грають з бажанням. Напевне, тому в усі пори року ми чуємо "Павучок, павучок...", або "Як на Наді іменини..."

В середній та старшій групах методика проведення гри дещо змінена. Вихователю спочатку розповідає дітям, як грати, хто що повинен робити. На початку року в середній групі вихователю сам розподіляє ролі. Пізніше при розподілі ролей використовує лічилки, які дають можливість дітям побувати в різних ролях. В основі багатьох лежить прихована лічба, лічилкою в основному вибирають ведучого.

Однако,
Двоко,
Троко,
Чеді,

Педі.
На Востоко,
Сито,
Лито,

Дже /ст. 237, Дитячий
фольклор, вид. Дніпро, К., 1986/.

Голочка,
Ниточка,
Склянка води,
Першим вийдеш ти. /ст. 249, там же/.
На камені,
На ломені,
Вирвав травку,
Положив на лавку
Хто видіон,
Той пішов вон /ст. 251, там же/.
Еники, беники їли вареники,
Еники, беники кльоц
Вийшов жмуритись матрос.

В підготовчій же групі є різні засоби вибору ведучого: це і змовляння, і коли є елементи змагання, і перебирання палки руками.

В старших групах ігри добираються складніші за змістом і довші за часом виконання. Так, наприклад, гра "Перепілочка". Довга, пісенна. Дівчатка стають у коло і беруться за руки. У центрі одна дівчинка присіла. Коло поволі рухається і дівчатка співають.

А в нашої перепілки та голівка болять.

Приспів: тут була, тут була красноперочка.

Дівчинка, що виконує роль перепілки, береться за голову. І далі виконує всі рухи, про які співають подруги. Після кожного рядка приспів.

А в нашої перепілки підшовки болять,
А в нашої перепілки животик болять,
А в нашої перепілки віченьки болять,
А в нашої перепілки вушка болять,
А в нашої перепілки молодий чоловік,
Він з базару іде, черевички несе.

Перепілка підстрибує, б'є в долоні, рознімає руки дівчаткам, щоб вибігти з кола. Котра дівчинка пустить руку та йде на середину, гра починається спочатку. Чарівність гри, мабуть, у тому, що вона побудована на психологічному контрасті — сумного початку і веселого завершення.

А ось приклад народної гри "Горіхи"; у "Горіхи" діти граються так: одного хлопчика вибирають вовком. Він ховається, а решта дітей рвуть траву і промовляють:

Вирву, вирву горішечки,
Не боюсь вовка нітрішечки.
Вовк — за горою, я за другою.
Вовк у жупані, я ж у кафтані.

Тут із своєї схованки вискакує вовк і женеться за дітьми. Кого наздожене, щось знімає з нього. Кояи вовк усіх переловить і в нього назбирається чимало речей, діти починають вимінювати їх.

Старшим дітям можна запропонувати ігри "Воробейко", "Огірочки", "А ми просо сіяли", "Ходить гарбуз" та ін. Їх нам пропонує збірка "Котилася торба" /вид. "Веселка", К., 1990 р./, "Літала сорока по зеленому гаю" /Київ, вид. "Молодь", 1990 р./.

ДИДАКТИЧНА ГРА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАРОДНОСТІ

В ознайомленні дітей з національною спадщиною значне місце займає саме дидактична гра. У ході дидактичних ігор вихованці знайомляться з ознаками і властивостями побуту, одягом народу, уточнюють набуті раніше уявлення, закріплюють розуміння значення слів-назв.

Як приклад, хочу навести тематику дидактичних ігор в молодшій та середній групах.

II-га МОЛОДША ГРУПА:

"Вкладемо ляльку спати", "Іграшки". "Наш посуд", "Покажи ведмедикові іграшки", "Що в мішечку", "Що змінилось", "Вгадай, чого не вистачає", "Магазин", "Відгадай, що звучить", "Угадай, що це", "Відгадай, що заховали", "Чого не стало", "Відгадай, що я дала", "Опиши іграшку", "Чарівний мішечок".

СЕРЕДНЯ ГРУПА:

"Відгадай, що взяв Петрушка", "Відгадай і назви", "Магазин", "Підкажи слово", "Почастуємо ведмедика", "У ляльки день народження", "Відгадай, що це", "Одягнемо ляльку на прогулянку", "Пізнай за описом", "Угадай, чого не вистачає", "Покладемо ляльку спати..."

Керівництво грою вимагає великої педагогічної майстерності і такту, бо, розв'язуючи в грі і завдяки їй ряд завдань, вихователь не повинен виймати душу з гри, а мусить зберегти її саме як гру — діяльність, цікаву, близьку дітям, радісну.

Керівництво дидактичними іграми включає:

а/ попереднє формування вихователем програмного матеріалу, визначення місця й ролі гри серед інших засобів виховання та навчання;

б/ продумування задуму гри, ігрових дій, правил, результатів гри; в/ керівництво грою в ході її, наочність, яка відповідає темі.

Отже, треба продумати й визначити місце, роль, взаємозв'язок із змістом занять дидактичних ігор.

У молодшій групі заняття часто мають форму дидактичної гри.

В старших групах гра є тільки складовою частиною заняття. Створити гру — це значить правильно визначити зміст, ігровий задум, ігрові дії.

Ігровий задум для малят обумовлює ігрові рухи, кличе дітей до дії, бо найчастіше його виражають словами "Подивимось...", "Знайдемо...". В іграх для старших дітей ігровий задум виражений у більш загальних поняттях, визначає зміст.

Правила організовують дітей, вказують на спосіб дії. Чим молодші діти, тим менше повинно бути правил і тим коротше, чіткіше вони повинні бути сформульовані. Правила гри для дітей старших груп мають уже більш узагальнений характер, але й вони потребують чіткості, ясності. В молодшій групі правила пов'язані з показом дії, для старших дітей це не обов'язково.

В ранньому віці діти лише ознайомлюються з предметами в практиці безпосереднього користування ними.

Вихователь привчає дитину вдивлятися в той чи інший предмет і діяти з ним, помічати ті чи інші ознаки, які відрізняють одні предмети від інших.

У дидактичних іграх з малими дітьми не слід прагнути цілковитої тиші. Мала дитина активно переживає сприймання іграшки.

Для закріплення знань про предмети та їх якості використовують ігри з іграшками, речами вжитку.

На заняттях у середній групі дидактична гра поєднується із розгляданням іграшок та предметів, проведенням бесіди, з розповіддю вихователя. Діти визначають форму і величину на дотик, коротко описують те, що бачать перед собою, або те, що має упізнати товариш.

Старші дошкільники віднаходять предмети за детальним описом ознак, класифікують їх за призначенням, матеріалом, з якого вони виготовлені. Чільність запитань до дітей збільшується, ускладнюється зміст очікуваної відповіді. "З чого зроблено цей предмет? Як називають майстрів, які його виготовляли? Спираючись на вже сформовані знання та уявлення, діти об'єднують прості і складні об'єкти за спільними ознаками, відгадують назви за описом.

Дидактична гра і в старшій групі виконує допоміжну роль — роль близької дитині практичної діяльності, дає можливість закріпити здобуті знання на практиці.

Вихователь спонукає дітей до гри, виступає в ролі учасника гри, водночас залишається педагогом, спрямовує гру репліками, запобігає неправильним вчинкам. Не кожна гра потребує оцінки, бо іноді оцінка її полягає в результаті. Розв'язані завдання, діти задоволені — це і є оцінка гри. Оцінювати хід та результати гри, аналізувати потрібно в

старших групах. Кожна гра, що повторюється кілька разів з ускладненням завдання, може проводитися потім самостійно. Та потрібно стежити, щоб діти не грали весь час в одні й ті самі ігри.

При проведенні дидактичних ігор враховувати рівень знань, наявний досвід розв'язання дидактичних завдань. Потрібно звертати увагу на те, щоб всі діти брали участь у грі, щоб кожна дитина розв'язувала те чи інше завдання або виконувала якусь роль. Дати можливість одній дитині повторити дії, які щойно виконувала інша дитина. Ознайомлювати дітей із загально-прийнятими термінами, які вживаються в мові. Давати дітям зразок правильного вживання слів.

Ускладнення ігор полягає в збільшенні кількості дидактичного матеріалу, у самостійному виконанні ігрових дій... Добираючи ігри, вихователь повинен використовувати їх у певній послідовності, поступово ускладнюючи дидактичну мету.

В зв'язку з ускладненням дидактичних завдань в іграх старших дошкільників підвищується роль вихователя. Перед початком гри доцільно провести бесіду з дітьми, щоб вияснити і уточнити знання, необхідні для даної гри. Це допоможе дітям краще зрозуміти ігрові завдання і свідомо їх виконати.

Отже, дидактична гра є навчальною грою і вона виконує функцію практичної діяльності і використовується у всіх вікових групах з метою присуспілнення до національної спадщини.

ЛІТЕРАТУРНІ ВЕЧОРИ РОЗВАГ

Як малі, так і великі фольклорні жанри використовуються і під час проведення літературних вечорів розваг, які проводяться в дитячих садках з метою розважити дітей, внести радість в повсякденне життя, певний колорит в настрій дитини, формувати любов, інтерес до народної творчості, до художнього слова.

Літературні вечори розваг досить різноманітні. Це вечори казок, загадок, КВК, літературних вікторин, народних свят. Самі назви літературних вечорів-розваг "Свято казки", "Літературна вікторина", "Казкова пошта", "Я від діда втік, я від баби втік", "Свято маминої світлиці", В гостях у дідуся Панаса", "Сорока-ворона" говорять про те, що діти під час проведення будуть у світі казки, загадки, прислів'я. Перенесуться в гості до дідуся та бабусі з їхніми прислів'ями, приказками, байками, примовками.

Рекомендується в кожній віковій групі, починаючи з 1-ої молодшої, влаштувати розваги, під час яких діти в цікавій формі отримують знання про навколишній світ, знайомляться з героями художніх творів, взнають пізнавальні історії про взаємовідносини людей. Робиться це в доступному дітям художньому матеріалі, з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей. Це досягається перш за все прискіпливим добром репертуару для дітей. При цьому використовуються й ті знання та вміння, які вже є у дошкільників. Вірші для дитячого виконання добираються з урахуванням віку дітей. Завдання вихователя — навчити дітей читати вірші просто, емоційно, з дитячою безпосередністю, без наслідування дорослих.

Організуючи дитячі свята, розваги, вихователі повинні пам'ятати про те, що перевантаження дітей сильним враженням приводить до зниження сприйняття і до того, що розвага не буде мати на них необхідного педагогічного впливу. Тоді програма свята, розвага повинні будуватись на добре знайомому дітям матеріалі. Програма літературного вечора будується так, щоб всі діти мали змогу бачити всі дії, що відбуваються, і брати активну участь в загальному веселому й цікавому дійстві. Протягом року головні ролі доручаються різним дітям, у відповідності з їх можливостями та характером.

Розподіл навантаження повинен бути рівномірним. Багаторазові виступи одних і тих же дітей заставляють їх занадто хвилюватись і втомлюватись, а пасивне споглядання тяжко ними переживається, у них пропадає інтерес до свята.

Сором'язливі і малоініціативні діти не вірять в свої сили і стають замкнутими. Тож для кожної дитини в програмі свята, розваги повинна бути знайдена роль, нехай навіть незначна.

В процесі підготовки літературної розваги або свята не слід захоплюватись репетиціями. Слова ведучого, привітання, сюрпризні ігри, маленькі діти повинні вперше побачити й почути під час самого свята чи розваги. Щоб не перевтомлювати дітей, слід пам'ятати про тривалість свята, розваги. Для менших дошкільників розваги тривають 30-40 хв., у старших групах 40-50 хв. Роль ведучого бере на себе вихователь. Тому що ведучий повинен добре знати, зібрати їх увагу, керувати настроєм дитячої аудиторії, проявляти видумку, кмітливість.

Правильна організація підготовки літературних розваг та свят — одна із умов успішного їх проведення. Вчасно виготовлені атрибути, заздалегідь пошиті і приміряні костюми викликають порядок при проведенні вечора.

Після проведення вихователем необхідно проаналізувати вечір, відмітити, що вдалося, які були помилки, щоб уникнути їх у наступній роботі.

Розваги, що систематично проводяться в дитячих садках, збагачують життя дітей, сприяють більш повному і гармонійному їх розвитку.

Велику роль при проведенні розваг, свят відіграють костюми, окремі елементи костюмів та оформлення залу. Воно повинно розкривати перед дітьми значення і зміст кожного літературного вечора.

Яскраво прикрашений зал, костюми і атрибути до окремих епізодів програми привертають велику увагу дітей. Діти бачать, скільки енергії, видумки, творчості затрачається вихователями при оформленні групових кімнат, залу, ділянки дитячого садка. У вестибюлі, коридорах прикрашаються куточки дій батьків. Тут розміщують побажання і поради батькам, як провести святковий день з дитиною, які книги читати, які вірші вивчити, які подарунки можна приготувати разом з дітьми вдома для рідних і близьких. Поруч з батьківським куточком можна розмістити виставку дитячих робіт і малюнків, вироби із глини, паперу, природного матеріалу, виставку декоративно-прикладного мистецтва. Велику увагу приділяють приміщенню, де проходить розвага. Кожне свято має свою специфіку оформлення, яке в художніх образах передає ідею розваги, пору року тощо. Якщо це в груповій кімнаті і вечір проходить у вигляді вогника, то необхідно продумати як прикрасити столи/композиції з квітів, серветки, сервірування/.

Якщо це гра "Що? Де? Коли?", то заздалегідь підготувати стіл з конвертами-завданнями і столики команд.

Гарно оформити основну стіну. Якщо якась казкова тематика вечора, повинні бути зображення героїв казок, мультфільмів. Для оформлення залу на українські вечорниці або до інших традиційних народних свят використовуємо вишиті рушники, панно. Декілька слів про атрибути, костюми та одяг дітей на святі, розвагах. Білі блузочки або вишиті сорочки, пишні банти або різнокольорові стрічки на голові у дівчаток, шорти для хлопчиків, білі шкарпетки і легке взуття роблять костюм нарядним.

Гарний одяг викликає у дітей почуття впевненості в собі, бажання брати участь в іграх, вікторинах. Перевтілення приносить дітям велику насолоду. Вони з інтересом знайомляться з своїм костюмом і костюмами друзів, тому примірку і розгляд костюмів треба робити до літературного вечора.

Отже, розваги в дитячих садках є радісною подією для дошкільнят. Проводяться вони у всіх вікових групах. Грунтуються на добре знайомому дітям літературному матеріалі. Вихователь, що готує і проводить

розвагу, слідкує за рівномірним навантаженням. В проведенні свята, розваги велику роль відіграють гарно оформлений зал, атрибути, костюми, одяг дітей, які повинні сприяти формуванню художнього стилю дошкільнят.

Крім вище згаданих літературних вечорів і розваг в роботі з старшими дошкільниками треба проводити і українські традиційні свята, розваги. Це і вечорниці, і гаївки, свято Миколая, Великодні свята, обжинки, проводи зими і т.д. Що ж являють собою ці свята? Це свята узагальнення фольклору, традиційні, мови і таланту дитини, перш за все дошкільнят.

На заняттях і в повсякденному житті треба ознайомити з цими святами. Наприклад, розповісти дітям, що свято української Коляди традиційно відзначається протягом трьох тижнів — з 7 по 19 січня — у період так званого повороту сонця. У народі з цього приводу казали: "Сонце на літо, а зима на мороз". Першим святом було Різдво Христове, вечір перед ним називався Свят-вечір, Багата Кутя, Вілія. Серед різноманітних пісних страв обов'язково мала бути кутя. Вона вважалася основною обрядовою їжею. До звареної пшениці додавали мак і солод, але пам'ятали відоме прислів'я: "Не передай куті меду".

Як тільки на небосхилі з'являлася підвечірня різдв'яна зірка — всією родиною сідали за стіл, який називався багатим. На ньому мало бути дванадцять пісних страв, а звідси назва — Багата кутя, багатий Святый вечір. Першим займав місце господар, а за ним інші члени родини. Вставши, глава сімейства пропонував пом'янути померлих і запросити їх до Свят-вечора. Слідом за ним усі присутні читали молитву. Наступну молитву виголошували нині сущим — їм зичили здоров'я і щастя, бажали, щоб гуртом і в злагоді дочекались наступного Різдва.

Господар брав свічку та миску з кутею і, поклонившись до чотирьох кутів, передавав страву дружині. Далі старійшина, зачерпнувши ложкою куті, підкидав її до стелі — "на приплід". Усі стежили: скільки прилипне зернин, стільки з'явиться в новому році ягнят та іншої живності. Тільки після цього починали вечеряти. По вечері діти мали обов'язково однести обрядову їжу своїм хрещеним, бабусям, дідусям. Зайшовши до хати, казали: — Добрий вечір. Мама і тато прислали вам хліб, сіль і вечерю. — Ощедрені забирали їство і в свою чергу давали нову страву, а дітей обдаровували горіхами, яблуками, цукерками.

Різдво ж розпочиналося опівночі, після Свят-вечора між 6 і 7 січня. В храмах відправляли Службу Божу з таким розрахунком, щоб завершити її удосвіта і знову сісти за святкову вечерю — сніданок.

Першими сповісниками народження Христа у давнину були діти та підлітки. Вдосвіта семи-восьмилітні хлопчики йшли до односельців

вішувати — вітати родичів та сусідів зі святом Різдва Христового. Їх чекали з нетерпінням і щедро віддачували яблуками, горіхами, бубликами.

Колядували, як правило, лише хлопчики, а дівчатка в передріздвяних обрядах не брали участі, оскільки, за давнім віруванням, на великі свята першими мають бути представники чоловічої статі, котрі ошчасливлять хату-господарство. Після церковної служби, яка закінчувалась о 4-5 годині, всі розходились по домівках. Зайшовши до оселі, християни урочисто сповіщали хатніх: — Христос рождається! Їм відповідали хором: Славимо його!

Відтак, після привітання, родина сідала за вранішню свят-вечерю, доки не зійшло сонце. Адже, за віруванням, добрі духи перебувають у хаті лише сутінками.

Надвечір починається масове колядування. Різдвяні колядницькі гурти споряджали переважно парубки. Вони заздалегідь вибирали ватагу /керівника/, міхоношу, козу, пастуха та інших. Неодмінним атрибутом усіх колядницьких ватаг мала бути рухома зізда, яку носив ватаг.

Заходячи на подвір'я, колядники просили дозволу і, коли господар зголошувався, починали забавну виставу з віншувальних пісень-колядок та різних сцен. У поетичних текстах оспівувались господар, господиня та їхні діти, зичили їм щастя і здоров'я, а господарству — статків. Віншувальників відповідно ошедрували другим святом із циклу коляди — Новий рік або Василя. Напередодні, себто 13 січня, вечір не мала великої кількості страв, що була не вельми смаковита: ковбаси, смажене м'ясо. Від того вона називалась щедрою, а звідси й Щедрий вечір.

Увечері біля вікон вже чулися дівчачі голоси та щедрівки. Вони щедрували під вікнами, а господарі наділяли їх грішми.

З приходом Василя /14 січня/ починались нові обрядівства. Найцікавіші — новорічні засівання осель зерном. Це пов'язано з тим, що Василь є покровителем землеробства. Батьки будили синів, зодягнувшись у святкове вбрання, дітлахи брали спеціально виплетену рукавицю, наповнювали її житнім і пшеничним зерном, і, ставши перед образами, засівали спочатку власну оселю: — На щастя, на здоров'я! Роди, Боже, жито, пшеницю і всяку пашницю. Будьте здорові. З Новим роком та з Василем!

Батьки ошедрували малих посівальників грішми, і тоді вони, починаючи з крайньої хати, оббігали сусідські оселі:

Сійся, родися
Жито, пшениця
Горох, чечевиця
І всяка пашниця.

Внизу корениста,
Зверху колосиста,
Щоб на майбутній рік
Було більше, ніж торік,
Щоб всього було доволі
І в коморі, і на полі.
Сію, сію, посіваю,
З Новим роком
Вас вітаю.

Кожен намагався щонайпершим засіяти й отримати найкращий подарунок. Завершальним акордом різдв'яно-новорічних свят є Голодна кутя, голодний Свят-вечір.

Вечірню трапезу починали й завершували кутею. Під час їжі влаштовували обряди закликання... Господар брав ложку куті, підходив до вікна і тричі казав: Морозе, Морозе, йди до нас кутю їсти! — Після паузи: — Не йдеш? То не йди ні на жито, ні на пшеницю, ні на всяку пашеницю!

На другий день, 19 січня — Водохрещення або Йордан. Рано вранці поодинокі й гуртами стікався святково вбраний люд до Йордану /річки/, щоб запастись на весь рік водохрещенською водою, яка вважалась вельми цілющою. Її вживали при різних хворобах.

Нижче подана програма з народознавства конкретизує роботу, а наведені конспекти занять дають можливість присуспільнювати дошкільників до народної національної спадщини.

ПРОГРАМА З НАРОДОЗНАВСТВА

ВСТУП

Знайомити дітей з побутом і культурним надбанням українського народу. Виховувати інтерес і повагу до національних традицій. Знайомити дітей з національними /національний український костюм/ та народними символами /верба, калина, тополя, лелече гніздо, народна вишивка, крашанка, писанка та ін./. Формувати почуття любові до рідної землі, до села, до міста, де вони народилися і зростають, де живуть і працюють їхні рідні, земляки.

Діти повинні знати історію назв вулиць, річок, культури рідного міста /села/.

Розширити зміст знань дітей про свою сім'ю, працю дорослих членів сім'ї, враховуючи особливості даної місцевості.

Ознайомити дітей з старовинними ремеслами. Дати дітям знання про працю бондаря, шевця, коваля, гончара, ткалі.

Ознайомити дітей з старовинними знаряддями праці і їх призначенням: прялка, веретено, плуг, соха, серп.

Ознайомити дітей з виробами народних промислів: вишивка, плетиво з лози, дерев'яні вироби та ін.

Дати дітям знання про народний календар /народні прикмети/.

Знайомити дітей з народними святами, звичаями, обрядами.

Виховувати у дітей інтерес до народних ігор та іграшок.

Формувати у дітей вміння відтворювати набуті враження в ігровій діяльності.

І МОЛОДША ГРУПА.

Дати дітям первинні уявлення про сім'ю: зміст і значення цього слова в житті людей; закріпити знання дітей про повне ім'я, по батькові, прізвище своє і всіх членів сім'ї; про дім: будинок, хату, її зовнішній вигляд, національну символіку: національний одяг, вишивку; народну символіку; народну іграшку, лелек; усну народну творчість: потішки, пестушки, забавлянки, примовлянки, казки.

Кількість занять — 2 на квартал.

Тематика занять.

І квартал

1. Сім'я.
2. Дім. "Садок вишневий коло хати"

II квартал

1. До народних джерел. "Народна іграшка"; дидактична гра "Одягни іграшку", "У ляльки день народження".
2. Національна символіка. Екскурсія — огляд народного куточка.

III квартал

1. Народна символіка. Спостереження за лелечим гніздом або розгляд ілюстрацій.
2. До джерел народних. Потішки, пестушки, забавлянки, примовлянки.

Літературні вечори розваг.

1. "Зустріч з бабусиною казкою".
2. "В гостях у дідуся Панаса".
3. Гра-драматизація.
4. Сорока-ворона.

СЕРЕДНЯ ГРУПА

Розширити знання дітей про сім'ю: склад, взаємовідносини, професії. Сформувати у дітей поняття про те, що сім'я — це найближчі люди, серед яких живе кожна людина; всі члени сім'ї піклуються один про одного. Дати знання про сімейні свята, про дім: інтер'єр світлиці, кухні; національну символіку: одяг, взуття, вишивку; народну символіку: посуд, народну іграшку, криницю; усну народну творчість: казки, мовчанки, дражнилки, мирилки, сміховинки, скоромовки, лічилки, заклички, жмурилки.

Кількість занять — 1 раз в місяць.

Тематика занять

I квартал

1. Сім'я. Розповідь за сторінками родинного альбому.
2. Дім. "Ой на плоті, на кілочку".
3. Національна символіка. Розгляд іграшок в національному одязі.

II квартал

1. До джерел народних. "Мова барвиста, мова багата". Мовчанки, дражнилки, мирилки, скоромовки, сміховинки, лічилки, заклички, жмурилки.
2. Дім. "Мамина світлиця".
3. Народна символіка. Екскурсія по вулиці. Ознайомлення з криницею.

III квартал

1. Сім'я. Професії твоєї родини.
2. Дім. Народна іграшка, крашанка, писанка.
3. До джерел народних. "Ой весна, весна".

Літературні вечори розваг.

1. Свято казки.
2. Свято маминої світлиці /новорічне/.
3. Літературна вікторина "Я від діда втік".
4. Гра-драматизація.
5. Телевікторина.
6. І на тім рушникові...

СТАРША ГРУПА.

Формувати поняття про сім'ю: родовід, родину, рідню; знайомити з ремеслами, якими займалися прародичі /вишивання, плетіння, художня обробка дерева або шкіри, вироби з глини/; про дім: — це берегиня кожної людини, в кожній людині є своя маленька батьківщина — це її домівка, вулиця, село; національну символіку: рушник, віночок, плетиво з лози, дерев'яні вироби, стрічку, види чоловічих головних уборів: народну символіку: калину, вербу; усну народну творчість: притчі, легенди, небилиці, гаївки, веснянки, колядки, колісанки.

Кількість занять 4-5 на квартал.

Тематика занять.

I квартал

1. Сім'я.
2. Народна символіка "Без верби й калини нема України".
3. Краса і сила рідної мови /І.Франко, Л.Українка/.
4. До джерел народних. Заняття-загадка.
5. Дім. Гостинність в нашому домі /страви з муки, картоплі/.

II квартал

1. Сім'я. Зростає, родинне деревце.
2. Народна символіка. Бесіда про рушник.
3. Дім. Ознайомлення з національним посудом.
4. Шевченко — народний поет України.
5. До джерел народних. "Щедрик, щедрик, щедрівочка".

III квартал

1. Дім. "Хата моя, біла хата" або "Бабусина хата".
2. Національна символіка "З бабусиною скрині".

3. Екскурсія в музей. Зустріч з народними умільцями або розгляд виставки "Свято народних ремесел".

4. Наша мова солов'їна.

5. До джерел народних. "Прийди, прийди, весна-красна".

Літературні вечори розваг /за вибором вихователя/.

1. Роде наш красний. /Інсценізація оповідань В.Скуратівського/.

2. Щедрий вечір, добрий вечір /вечорниці/.

3. Купало-купало, де ти зиму зимувало?

4. Обжинки.

5. Казкова пошта.

6. Святкова пошта.

7. В гостях у казки.

8. Весна... весна.

9. Червона калинонька.

II МОЛОДША ГРУПА

СІМ'Я

Мета: Дати дітям первинні уявлення про сім'ю, хто її складає.

Матеріал: Макет квітки, де на пелюсточках і посередині є невеличкі конвертики або розрізи, портрети дорослих різного віку і дитини.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей, говорить, що сьогодні вони будуть говорити про сім'ю. Читає вірш Марії Підгірянки.

Пробудження

Снилось мені сонце ясне,
Що в хаті світило,
А то лиш так моя мама
Дивилася мило,
Приснивсь мені легкий вітрик,
Що пестив колосся, —
А то мені моя мама
Гладила волосся.
Снилась мені ягідочка,
Як мед, солоденька, —
А то мене цілувала
Мама дорогенька.

— Діти, про кого я прочитала вірша? Так, про маму. Найдорожчу, любу нам людину. Про маму є дуже багато пісень, віршів. А знаєте, чому? Та тому, що мама завжди поруч з нами. Вона нам і їсти приготує, і

попере, і попросує, і щось-пошиє, а дівчаткам гарного банта зав'яже. А коли ви хворі, то мама зовсім не спить — лікує вас. А хто з вас розкаже віршика про маму?

/Діти розповідають/.

Ось ми і розповіли про маму. /Вихователь на одній пелюсточці викладає малюнок мами/.

Діти, а хто завжди поряд з мамою створює затишок в хаті? Хто приб'є цвяшок чи полагодить світло? Так, татусь. Ось подивіться, скільки є малюнків про татову роботу. /Діти розглядають/. Отже, ви мені розповіли ще про одного члена сім'ї, про татуса. Можливо, хтось з вас розкаже вірша про тата? /Діти розповідають/.

А про кого цей вірш?

Мій дідусь старенький,
Як голуб сивенький,
По садочку додить
І мене малого,
Онучка свого,
За рученьку водить.

По садочку ходить,
Яблучка знаходить,
Ще й дає горіхи
Мій дідуньо милий,
Як голубчик сивий,
З ним — багато втіхи.

М.Підгірянки.

Правильно, діти, про дідуса цей вірш. А у кого з вас у сім'ї є дідусь? Хто нам про нього розповість? /Діти розповідають/. Бачите, ось ще один наш родич. /Викладається на пелюсточці малюнок дідуса/.

А ще про кого з членів сім'ї ми не згадали? Хто вам і шкарпетки зв'яже, і казочку розкаже? Так, бабуся. І дуже добре, коли бабуся живе біля вас. Разом з нею завжди затишно. Завжди пахне печеними піріжками. /Викладається на пелюсточці малюнок бабусі/. Якщо ж бабуся живе не з вами, то її треба часто відвідувати, як ось у цьому віршику.

Їде віз з гори в долину
До бабусі на гостину:
Їде батько і матуся,
Їде тітка Олюся,
Їде Юрчик синочок, —

Гостей повен візочок.
А бабуся старенька
Любим гостям раденька,
Любих гостей вітає,
Хлібом-медом приймає.

Ось бачите яка сім'я: і тато, і мама, і дідусь, і бабуся. А ще де в кого є братики і сестрички. І все це сім'я. /Вихователь викладає по центру малюнок дитини/.

Підсумок заняття.

"САДОК ВИШНЕВИЙ КОЛО ХАТИ"

Мета: Дати дітям первинні уявлення про дім, будинок, хату, їх зовнішній вигляд. Виховувати любов до рідної оселі.

Матеріали: Макет селянської хати, картина із зображенням сучасного будинку.

Хід заняття.

/Вихователь організовує дітей на заняття. Читає вірш/.

Будинок білий біля річки,
З балконами на кожен бік
Будують братик і сестричка,
У них і батько будівник.

— Діти, про що розповідається у вірші? Так, про будинок, який зображено ось на цій картинці. /Розгляд картини/.

А де будують такі будинки? Так, в містах. А які будинки будують в селах? Правильно, невисокі. Ось такі? /Показ макету будинку, розгляд його/. Діти, а що садять біля будинку? Правильно біля кожного будинку дбайливий господар садить сад. Які дерева садять біля хати? Так, і груші, і сливи, і яблуні, але найбільше вишні.

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть...

Так писав Т.Г.Шевченко. З вишень і ягід смачні і варення, і компоти, і джеми. Ось тому полюбують це деревце у нас в Україні. А що садять коло хати? Правильно, окрасою кожної хати, кожної сільської оселі є мальви, троянди, чорнобривці. Про них є багато пісень. /Вихователь може заспівати пісню "Чорнобривців насіяла мати"/.

Діти, а чим обгороджується подвір'я? Так, парканом, а раніше обгороджувалося подвір'я плотом, на якому завжди в теплі дні сушився посуд. /Показ картини/. А ще в кожному дворі була криниця з водою. І лелеки гніздилися на хаті.

Підсумок заняття.

Дидактична гра "ОДЯГНИ ЛЯЛЬКУ"

Мета: Дати дітям поняття про назви українського національного жіночого одягу: сорочка, спідниця, плахта, камізелька, віночок, намисто, фартушок.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Стук у двері. Заходять дві ляльки в національному одязі Івась і Оксана. Вітаються. Діти пропонують їм стільчик. Лялька Оксана говорить, що Івась запросив її на день народження, а вона не прибрана. Просить дітей допомогти їй причепитися. Вихователь пропонує дітям прибрати ляльку.

— Діти, давайте подивимось, у що одягнена наша лялька. Діти називають предмети одягу. Вихователь допомагає, потім уточнює і узагальнює. Правильно, діти, на нашій ляльці Оксані одягнено вишиту сорочку, спідничку з мережкою, плахту. Взута вона в гарні червоні чобітки. А що ще треба одягнути, щоб лялька була ще гарнішою? Що ще лежить на стільчику? Так, камізелька. Хто піде одягне? Йди, Іванку, одягни камізельку. Що ти одягаєш? Так, камізельку. Лялька тобі дякує. А тепер що ми одягнемо на ляльку? Що це так гарно вишите? Так, фартушок. Йди, Лесю. Що ти одягаєш? Так, фартушок. А ще що ми одягаємо? Вірно, намисто. Ось яке воно гарне, червоне. Хто піде, одягне ляльці намисто? Йди, Ростіку, Що ти одягаєш? Так, намисто. А як ще у нас говорять на намисто. Правильно, коралі. Діти, а що ми одягнемо ляльці на голову? Так, віночок. А що є у віночку? Правильно, квіти і стрічки. Хто піде одягне? /Вихователь викликає дитину. Дитина одягає/.

— Ось бачите, яка гарна наша лялька Оксана в національному українському вбранні?!

Я маленька українка,
В мене коси по колінка,
І спідничка-фалдованка,
І сорочка-вишиванка.

Оксана нам дякує, що ми допомогли їй прибратися. Вона говорить, що тепер з радістю піде в гості. /Івасик починає сваритися/.

Не сваріться, любі дітки,
Треба в мирі дружно жити.
Діти, давайте їх помиримо.
Мирилка: "Мирись, мирись і ніколи не сварись!"

/Аналогічно: знайомство з хлопчиком, огляд одягу. Хлопчики міряють червоний пасок/.

/Тарасик декламує віршик про себе:/

Я є українець!
Всім говорю сміло.
І любити свій народ —
То велике діло.

Діти, давайте для гостей заспіваємо українську пісеньку "Казала мені мати". А Івась з Оксаною будуть нам підспівувати.

/Діти виконують пісню/.

Казала мені мати
Раненько вставати:
"Вмий личко, посміхнися,
Чистенько приберися".
Казала мені мати
В садочок поспішати:
"Іди, іди, не гайся,
Розуму набирайся".

Підсумок заняття.

ЕКСКУРСІЯ-ОГЛЯД НАРОДНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО КУТОЧКА

Мета: Поглибити знання дітей про національний одяг, вишивку, посуд.

Хід заняття.

Вихователь збирає дітей біля себе. Стук у двері. Заходять ляльки — хлопчик і дівчинка в українському національному одязі. Вітаються. Вихователь з дітьми розглядають їх. Ляльки розглядають кімнату. Дивляться на народний національний куточок. І говорять, що він дуже гарний, але вони не знають, що в ньому знаходиться. Вихователь пропонує дітям розказати лялькам, що є в тому куточку.

— Діти, давайте скажемо Оксанці та Іванкові, що лежить на столі. Чим так гарно прибраний стіл? Так, рушником. Таким барвистим, гарним рушником прибраний стіл. А що ж стоїть на рушникові? Так, миска. Вона зроблена з глини. І дуже гарно розмальована. А що лежить біля миски? Давайте скажемо лялькам. Так, ложки. А які вони? З чого зроблені? /Дати дітям потримати в руках/. Так, ці ложки дерев'яні.

А що ж це стоїть на столі? Так, гарний розписаний різними фарбами глечик. Отже, бачите, Оксанко й Іванку, що в нас в національному куточку стоїть український посуд. Це миска глиняна і глечик теж глиняний, і ложка дерев'яна. А ще що, діти, ми забули назвати? Так, макітру, в якій можуть бути дуже смачні вареники.

/Ляльки дякують і говорять, що і вони бажають залишитися в національному куточку. Вихователь і діти щиро їм дякують за те, розглядають їх/.

Підсумок заняття.

Дидактична гра "У ЛЯЛЬКИ ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ"

Мета: Дати дітям поняття про предмети українського національного посуду: макітру, глечик, миску, дерев'яні ложки.

Виховувати інтерес до національної спадщини.

Матеріал: предмети національного посуду: глечик, миска, макітра, дерев'яна ложка.

Хід заняття.

Ігрова кімната. В ній Іванко в національному одязі. Стук у двері. Заходить лялька. Її звать Оксана.

— То хто це прийшов в гості? Діти, подивіться. Так, Оксана вже прийшла до Іванка. Він вже зачекався її. Оксана вітає Іванка з днем народження. В день народження гостей пригощають. Отже, і Іванко хоче пригостити дівчинку кулешою. Це їжа, яку варили колись давно наші бабусі.

Діти, а як ви думаєте, у що насипано кулешу? Вірно, в миску, а чим її їдять? Так, ложкою. А ось Івась ще вгощає Оксану молоком, подивіться, в чому молоко. Так, молоко налите в глечик. /Розгляд форми, оформлення/. А ще, щоб був смачний обід, Іванко ставить пампушки в макітру. /Розгляд макітри/.

То в чому пампушки? Так, в макітрі. Отже, діти, бачите, як гарно прибраний наш стіл, де обідають Іванко і Оксанка? Їдять кулешу з миски дерев'яною ложкою, п'ють молочко, яке налите в глечик і, щоб було смачно, їдять з пампушками, які стоять в чому? Так, в макітрі. Діти, як називається одяг, в якому одягнені наші друзі, ляльки Оксана та Іванко? /Діти розглядають/.

Підсумок заняття.

Дидактична гра "НАГОДУЄМО ВЕДМЕДИКІВ"

Мета: Дати дітям поняття про предмети українського національного посуду: макітру, глечик, миску, дерев'яні ложки.

Матеріал: предмети українського національного посуду.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Розповідає, обігруючи, вірша:

Ведмежаток я взяла,
Посадила до стола,
Стала медом частувати:
"Пригощайтесь, ведмежата!"
А ведмедики сидять
І нічого не їдять...

— Діти, а чому ведмедики нічого не їдять? Так, бо вони не мають чим їсти. Треба їм покласти дерев'яні ложки. Ось так. Діти, а в що ж насипано меду? Так, у тарілочку, або ще можна сказати в поливану миску. Діти, а з чим можна їсти мед? Так, з чаєм, молоком. Ось ми поставимо молоко в глечик. (Розгляд глечика). А ще, діти, щоб у ведмедиків був смачний обід, ми їм поставимо пампушки в макітру. (Розгляд макітри). Отже, діти, бачите, як гарно прибраний наш стіл, де їдять ведмедики мед з миски дерев'яною ложкою, п'ють молочко, яке стоїть в глечик і, щоб було смачно, мед їдять з пампушками, які стоять в чому? Так, в макітрі.

Підсумок заняття.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ЛЕЛЕЧИМ ГНІЗДОМ

Мета: Дати поняття про народну символіку — лелек.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей, читає вірш Д.Павличка.

МРІЯ

Як виросту, збудую хату,
На хаті колесо приб'ю,
А там я поселю крилату
Лелечу клекітну сім'ю.

— Діти, про що цей вірш? Так, про хлопчика, який хоче в себе на хаті поселити лелек. Ось і ми з вами сьогодні спостерігаємо за лелеками.

Діти подивіться, будь ласка, лелека — це великий красивий птах з сніжно-білим і чорним пір'ям. Люди люблять лелек тому, що вони дуже довірливі. З радістю зустрічають люди лелек навесні, коли ті повертаються до старих гнізд.

Влаштовують їм спеціальні пристрої на дахах, деревах з коліс, борін, збитих дощок, аби птахи оселялися тут. Лелеки з дрібних гілочок роб-

лять гніздо. І як поселяться, то живуть багато років. Лише восени відлітають у теплі краї, а навесні повертаються назад. З давніх-давен існує повір'я, що лелеки гніздяться лише поблизу осель добрих людей.

Ось бачите, в гнізді лелеки люблять стояти на двох тонких, високих ногах, а то й на одній нозі.

Часто співають пісні — видають тріскучі звуки. Це вони так роблять, б'ючи однією частиною дзьоба об іншу.

Діти, ви знаєте, що їдять лелеки? Так, вони на луках і полях шукають собі здобич. Ось і загадка є про це.

Довгі ноги, довгий ніс,
По болоті ходить скрізь.

Як ви думаєте, що вони їдять? Так, і жаб, і мишей, і комах. Лелека не лише сам шукає їжу, а й привчає до праці пташенят, які теж, лише трішки підростуть, летять з дорослими лелеками шукати собі їжу.

А взагалі, лелеки — дуже дбайливі батьки. Про лелек складено дуже багато пісень, віршів, загадок. Отже, бачите, які це хороші, працюючі птахи. Тому їх треба оберігати.

(Вихователь робить підсумок заняття).

ПОТІШКИ, ПЕСТУШКИ, ЗАБАВЛЯНКИ, ПРИМОВЛЯНКИ.

Мета: Ознайомити дітей з потішками, пестушками, забавлянками, примовлянками. Виховувати любов до усної народної творчості.

Матеріал: Іграшки ляльки, kota, лисички, зайчика.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Загадує загадку.

На сонечку гріється,
Без водички миється.

— Діти, про кого я загадала загадку? Так, про котика-вуркотика. Ось він сидить на стільчику. Він хоче, щоб ви йому розказали про нього віршики. Діти, хто розкаже? (Діти розповідають).

Кицю, киценько, тікай,
На доріжку не сідай,
Наша дівчинка піде,
Через кицю упаде.

Котик говорить, що коли йшов до нас у гості, зустрів зайчика. Давай-те розкажемо про зайчика віршики. Можливо, він почує і завітає до нас. (Діти розповідають. Стук у двері. Заходить зайчик з лисичкою). Лисичка говорить, що вона почула мову дітей і хоче, щоб діти і про неї розповіли. Діти розповідають потішки, пестушки, забавлянки, примовлянки. Знову стук у двері. Заходить лялька. Говорить, що дуже

стомилась і хоче спати. Вихователь пропонує заспівати ляльці колискову. Звірі кажуть, що теж із задоволенням послуhaють. Вихователь пропонує дітям покласти іграшки в ліжечка. (Співують колискову).

Підсумок заняття.

СЦЕНАРІЙ ВЕЧОРА РОЗВАГ "В ГОСТЯХ У ДІДУСЯ ПАНАСА"

Ведуча. Діти, ми з вами уже знаємо багато казок. У нас уже була зустріч з бабусею Казкою. А сьогодні ми ще раз побуваємо в гостях у дідуся Панаса. (Звучить грамзапис пісні Лисички).

Дід Панас. Чуєте, хто ж нам співає пісеньку? Хто ж це прийшов до нас на свято? Де ж це вона сховалась? Які ви знаєте казки про лисичку?

Лисичка. Я прийшла не сама. Зі мною багато друзів — казкових героїв, але вони лише тоді братимуть участь у нашому святі, коли відгадаєте про них загадки, які я вам загадаю. (Лисичка загадує загадки. Діти відгадують).

Звірі розповідають сюжет із своєї казки. Діти називають казку. В кінці може бути написана інсценівка будь-якої казки.

РОЗВАГА "ЗУСТРІЧ З БАБУСЕЮ КАЗКОЮ"

— Діти, сьогодні ми з вами вирушимо у цікаву подорож. Подорож ця не проста. Подорож ця до хати, де живуть наші дідусі і бабусі. Дорогою ми зустрінемо цікаві пригоди чарівного глечика, царівни-макітри, прудкої та сміливої ложки, бідолахи-горщика, вертлявого макогона. А дорогу хто нам покаже, діти? /Показ ілюстрації колобка/. Так, колобок, веді нас по дорозі в гості до казок. Але спочатку розкажи нам про себе.

/Колобок співає "Пісеньку колобка"/.

Я по засіку метений,
Я на яйцях спечений,
Я від баби втік,
Я від діда втік,
Я від зайця втік,
Я від вовка втік,
Від ведмедя втік,
Від лисиці втік,
То й від тебе втечу...

Отже, колобок у діжі мішаний, а в печі печений. А що ще печуть в печі? Так, калачі.

Діти, щось колобок турбується. Так, він хоче вже вирушати в дорогу. Колобок котиться і зупиняється...

/Ілюстрація до казки "Лисичка і Журавель"/.

Так, зупиняється біля Лисички, яка заглядає куди, діти? Так, до глечика. Ї не може скуштувати страви, бо глечик який? Правильно, з вузьким горлечком. Діти, знову колобок вирушає в дорогу.

Котиться колобок, котиться, а назустріч йому хто? /Показ ілюстрації до казки "Колосок"/ Так, мишенятка Круть і Верть і півник Золотисте Горлечко. Ї що ж вони тримають в руках? Так, ложки. А що то, діти, на столі? Так, макітра. А що в макітрі? Так, правильно діти. В макітрі пиріжки, які півник спік в печі і маком притрусив. Діти, а чим він тер мак? Так, макогоном. А чим тісто розкачав? Правильно, качалкою.

Молодці, діти, ви все знаєте: Тому колобок привів нас до хати дідуся й бабусі, які почастують нас пампушками, що лежать у чому? Так, в гарно розмальованій глиняній мисці. Подякуємо колобку за те, що він нам показував дорогу, і посмакуємо пампушками.

Діти пригощаються.

РОЗВАГА "СОРОКА-ВОРОНА".

— Діти, сідайте рядком і поговоримо ладком.

Сідайте рівненько і поговоримо ладненько.

/Діти сідають на килимі. Вихователь розповідає:/

Сорока-ворона на припічку сиділа,
дітям кашку варила...

— Діти, а хто далі розкаже? /Діти розповідають. Вихователь пропонує гарну іграшку кота. Розповідає:/

Малесенький котку,
Не роби нам шкоду,
Не лізь на колодку,
Колодка кругленька.

Діти, котик хоче, щоб і ви про нього заспівали пісеньку і розповіли вірші. /Стук у двері. Заходить зайчик. Вихователь розповідає:/

Сидить зайчик під липкою,
Сіє муку калиткою,
Ведмідь каже: "На хліб? На хліб?",
Зайчик вушками тріп та тріп.

Розглядає зайчика. Говорить, який він гарний. Пропонує дітям розказати про нього віршики, потішки. Знову хтось стукає. Заходить півник. Вихователь розповідає:

Стоїть півень на току
У червоному чобітку.
Будем півника просити:
ходи жито молотити.

Півень говорить, що чув, як розповідали про котика, зайчика, хоче, щоб і про нього розказали. Діти розповідають. Чується пісня лисички "Я лисичка, я сестричка". Вихователька заспокоює зайчика і півника. Говорить, що в гості до дітей ходять лише добрі лисички. І наша лисичка добра.

Ой, на горі гречка —
Сидить зайчик.
Сидить собі, ще й моргає,
Ще й ніжками чеберяє —
Бо він зайчик!

А лисичка бачить та й думає:

Якби такі ніжки мала,
І я б собі чеберяла,
Як той зайчик!

Заходить лисичка. Діти її розглядають, розповідають про неї віршики, лисичка хоче, щоб про неї розповіли казку. Вихователь розповідає казку.

СЕРЕДНЯ ГРУПА

„Сім'я"

Мета: Розширити знання про сім'ю: склад, взаємовідносини. Виховувати любов і взаємоповагу один до одного.

Матеріал: демонстраційний макет ромашки, малюнки із зображенням жінки, чоловіка, дідуся, бабусі, дітей; роздатковий матеріал — у кожної дитини на столі лежать конверти з фотокартками членів сім'ї, або малюнками-замінювачами, макети ромашки, картина "Сім'я".

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Пропонує розглянути картину "Сім'я". (Розгляд картини).

Отже, діти, на картині ми бачимо зображення дружної сім'ї. А зараз ви будете розповідати кожен про свою родину. Будете виходити до столу. Розповідати, наприклад, про маму і викладати малюнок мами на ромашці у мене біля столу, а всі інші діти, що сидять за столами, будуть викладати із своїх конвертів на ромашку. Послухайте спочатку розповідь про маму, яку розповім я.

"Найдорожча на світі людина — це мама. Мама завжди пожаліє, коли тебе хтось скривдить, порадіє разом з тобою, коли тобі радісно. У мами дуже ніжні і лагідні руки. А ще в мами руки роблять, золоті, бо вони все вміють робити. Я дуже люблю свою маму.

Росте помаленьку Оленка
та й каже: "Бабусю рідненька,
лиш ви не дуже хваліть.
Я знаю, мені вже п'ять літ.
Найкраща у світі не я,
найкраща — матуся моя..."

("Матуся моя". В.Пепа "Про маму і про мир" (К., Веселка, 1990 рік).

Вихователь під час розповіді викладає на ромашці малюнок із зображенням жінки. Діти викладають у себе. Вихователь викликає дітей, щоб розказати за інших членів сім'ї. Спонукає до розповіді про взаємовідносини в сім'ї. Коли в нас всі пелюстки закриті, вихователь узагальнює, звертаючи увагу дітей на те, що це сім'я, що кожна сім'я повинна бути дружною. Менші в сім'ї повинні поважати старших. Старші братики і сестрички не повинні кривдити менших. В сім'ї повинні панувати мир і злагода.

Підсумок заняття.

"ОЙ НА ПЛОТІ, НА КІЛОЧКУ"

Мета: Розширити і поглибити знання дітей про національний посуд: макітру, глечик, миску, ложку.

Матеріал: Предмети українського національного посуду.

Хід заняття.

На столі, на вишитій серветці, стоїть посуд. Пліт, макет хати, якщо посуд великий. А якщо малий, то на столі стоїть невеличкий пліт і хата з настільного театру.

Вихователь організовує дітей на заняття. Пропонує подивитися, що це стоїть на столі. Діти розповідають.

— Діти, це український національний посуд. Посуд, в якому ваші дідуся й бабусі готували їжу, зберігали її.

— Діти, можливо хтось з вас назве цей посуд. Якщо діти вагаються, то вихователь показує ілюстрацію до казки "Лисичка і Журавель" і запитує у дітей, з чого Журавель пригостив Лисичку. Так, з глечика. А де на столі стоїть глечик? Хто піде візьме його і повісить на плоті, на кілочку? А з чого зроблений він? Для чого його використовують?

— Діти, а з чого Лисичка пригостила Журавля? Так, з мисочки. А де на столі стоїть мисочка? Хто покаже? А ми її можемо повісити на кілочку? Чому? Правильно, бо вона впаде і розіб'ється. А що ще стоїть на столі? (Діти називають макітру, ложку. Разом з вихователем уточнюють призначення. Бажано розглядати декілька видів глечиків,

макітр, мисок. Дати можливість полюбуватися ними, як гарно вони висять на плоті, на кілочку).

Підсумок заняття.

РОЗГЛЯД ІГРАШОК В НАЦІОНАЛЬНОМУ ОДЯЗІ

Мета: Поглибити і розширити знання дітей про український національний одяг: жіночий — сорочка, спідниця, плахта, вінок, фартух, камізелька; чоловічий — штани (шаровари), сорочка, шапка, пояс (пасок).

Матеріали: предмети українського національного одягу.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Стук у двері. Заходять дві ляльки в українському національному одязі. Вітаються. Діти пропонують їм сісти. Ляльки пропонують розказати дітям про їхній одяг. Вихователь викликає дітей і пропонує розповісти, у що одягнені діти. Діти називають свій одяг. Вихователь пропонує дітям назвати одяг ляльок. Діти, хто ж піде розкаже, в чому він прийшов одягнений в садочок. Так, правильно, в сукенку, черевички. А в що одягнена лялька Оксана? Діти називають. Вихователь узагальнює.

— Молодці, діти, наша лялька Оксана одягнена в святковий український національний одяг: вишивану сорочку, спідничку. А ще на ній одягнено камізельку, фартушок. Бачите, як гарно вишитий. На шії в Оксани намисто, а на голові віночок з квітами та стрічечками. Взута вона в червоні чобітки. Бачите, яка вона гарна.

Це маленька українка,
В неї коси по колінка,
І спідничка фалдованка,
І сорочка-вишиванка.

— Діти, а чому це засумував Іванко? Та тому, що ми не роздивилися його вбрання. Гляньте-но, у що ж одягнений Івась? Так, у вишивану сорочку.

Вишиваю вишиваночку
я для братика Іваночка.
Вся в мережках вишиваночка,
подарунок для Іваночка.

А ще в шаровари одягнений наш Івась. Підперезаний бач яким червоним поясом? А на голові шапка. А в що ж взутий? Так, в чоботи.

Дуже просять чоботи-чоботятка:
— Затанцюйте, хлопчики і дівчатка!
То ж заграймо весело гопачок,
Хай танцює, стукає каблучок.

Звучить мелодія гопака.

Підсумок заняття.

МОВА БАРВИСТА, МОВА БАГАТА

Мета: Розширити знання дітей про дражнилки, мирилки, лічилки, жмурилки, забавлянки.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Приходять в гості дві ляльки Івась та Оксана. Хлопчик Івась говорить, що його Оксана скривдила, бо дражнила його ось так:

Іван-барабан
Під пічкою ріс,
Там яєць наніс,
На базар поніс.
На базарі не купили,
Лиш Івана одлупили.

— Діти, а що треба, щоб вони не сердилися одне на одного? Так, треба помиритися. А які мирилки ви знаєте? Не знаєте? Ну, то я вам розкажу. Треба взяти один одного правою ручкою за мізинчик. Ось так. /Вихователь показує/. І сказати:

Мирись, мирись,
Та тільки не сварись.

Вихователь викликає двох дітей і пропонує їм, взявшись за пальчики, сказати мирилку. Показати лялькам, як слід це робити. Потім за столами, хто з ким сидить, зробити те ж саме. Пізніше пропонує промовити мирилку по рядках, потім всім разом. Пропонує лялькам повторити.

— Діти, а ви зараз підете гратися. А для гри треба вибрати ведучого, якого завжди обирають лічилкою. Ось послухайте, яку лічилку я знаю.

Еники, беники,
Їли вареники,
Еники, беники, кльоц.

— Бачите, яка гарна. Слухайте ще раз. Хто повторить?
/Діти повторюють/. На вулиці сьогодні ви будете гратися в жмурки. Хто з вас знає жмурилку? /Діти розповідають/. А ось послухайте ще.

Котилася торба
З великого горба.

А в тій торбі хліб, паляниця.
Кому доведеться,
Тому і жмуриться.

— Ми її вивчимо з вами на вулиці, добре?

— Діти, гляньте уважно, як сьогодні на вулиці? Так, хмарно. Давайте з вами скажемо закличку, щоб вийшло сонечко. Ось послухайте.

Сонечко, сонечко,
Виглянь у віконечко.
Дітки гуляють,
Тебе виглядають.

— Давайте всі разом покличемо сонечко! /Діти говорять закличку/.
А тепер, хто сам хоче покликати? /Діти кличуть/.

— Діти, чомусь наша лялька Оксана знову зажурилася. Вона говорить, що у неї є молодший братик і сестричка. Вона хоче їм розказати забавлянки, але не знає їх. Діти, хто навчить Оксану забавлянок? /Діти розповідають/.

Гой-да-да,
Гой-да-да,
Добра в коника хода.
Поводи шовкові,
Золоті підкови.

/ Вихователь показує ілюстрації/.

Підсумок заняття.

МАМИНА СВІТЛИЦЯ

Мета: Поглибити знання дітей про предмети українського національного побуту: ковдру, рядно, хідники, скриню, скатертину, вишивані подушки.

Матеріал: предмети українського національного побуту.

На столі фон української світлиці. Зліва розмальована піч, справа — мисник з посудом. В центрі — український килим, на стіні висить рушник.

На навчальному столі стоїть ліжко, застелене вишитою ковдрою, лежать вишиті подушки, лава застелена рядном, стіл, застелений вишитою скатертиною, стоїть скриня, лежить хідник.

Вихователь організовуючи дітей на заняття, говорить, що вони сьогодні побувають в гостях у маминій світлиці.

— Діти, давайте-но подивимось, що ж є у маминій світлиці? Так, є піч. Її завжди розмальовували, тому й у нас піч розмальована квітками, півниками.

— А що ще є? Так, мисник, у якому стоїть український національний поєуд. А що ж висить на стіні? Так, на стіні висить вишитий рушник, килим. А що стоїть біля килима? Так, ліжко. Чим же воно застелене? Правильно, ковдрою. А що лежить на ліжку? Правильно, вишиті подушки. Біля ліжечка — хідники гарні, в смужечку.

— Діти, а що ще стоїть в кімнаті? Так, стіл. Він накритий вишитою українською скатертиною, а стоїть на ньому глечик.

— Діти, а що ще є у світлиці? Так, лава. Знаєте, чим вона накрита? Рядном. А що стоїть біля лави? Правильно, скриня. В скрині колись тримали постіль, вишивані рушники, вишивані сорочки, плахти, спідниці. Ось в таких світлицях колись жили.

Взимку, коли в печі палахкотів вогонь, збиралися дорослі і малі і розповідали казки про тварин і фантастичні, і докучні наші дідусі і бабусі.

Ось я вам розповім докучну казку.

/Вихователь розповідає/.

Підсумок заняття.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З КРИНИЦЕЮ /екскурсія/

Мета: Розширити знання дітей про народну символіку. Дати поняття про криницю. Виховувати почуття гордості за свій рідний край.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття.

— Діти, сьогодні у нас з вами буде екскурсія. Це буде незвичайна екскурсія. Ми познайомимось з старовинною українською криницею.

Діти виходять надвір. Їх чекає віз, застелений домотканою рядною. На місці їх зустрічає господиня. Діти вітаються.

Господиня: — Прошу, прошу, гості дорогенькі, на моє подвір'ячко, на зелене зіллячко. Рада всіх бачити.

Тут чекає вас
Зроблена з каменю,
дерева і криці
старовинна криниця.

/Діти підходять до криниці. Вихователь розповідає/.

— А ось перед вами старовинна українська криниця. А ви знаєте, які по формі бувають криниці?! Так, круглі, квадратні.

— А з чого вони бувають зроблені? Вірно, з камення, з дерева. А хто мені скаже, як називається ця криниця? Правильно, криниця-журавель. А чому саме так називається, не знаєте? Ось послухайте, що я вам

розповідь. Між людей ходить така легенда. Колись у сиву давнину мале хлоп'я загубилось у лісі. Воно заблукало і захотіло пити. Хлопчик натрапив у лісі на глибоку криницю. Він зовсім знесилився і не зміг дістати з криниці води. Де не візьмись, в небі з'явився журавель. Він спустився біля криниці і, нагнувши свою довгу шию, дістав води з криниці. Хлопчик напився і подякував журавлеві. У дитини прибуло сили, і він знайшов стежку додому. Після того випадку люди в пам'ять про доброго птаха стали робити криниці, схожі на журавлів. А назвали криницю Журавель. Подивіться ще раз уважно на криницю. Всі розглянули її? Ось ця кам'яна частина називається цямриння, а верхня дерев'яна — журавель. Каміння для криниці беруть не просте, що лежить під ногами будь-де, а возять його з річки. Воно повинно бути гладеньке, шліфоване. А самого журавля роблять з дуба, щоб він був міцний. Прикрашають різьбою.

— Діти, а як ви думаєте, зруб криниці або цямриння, роблять лише з каменю? Правильно, ще цямриння буває дерев'яне, його викладають з колод, ось таких, що лежать збоку криниці. Тоді криниця-журавель виглядає ось так. /Показує картинку/.

— То як називається нижня частина криниці? Якою вона буває?

— Як називається верхня частина криниці? З чого її роблять? Чим прикрашають?

— Діти, а чи хочете ви себе відчувати хоч трішки маленькими журавлями? Журавлі найбільше люблять ті місця, де трава висока, густа. Ось давайте і ми з вами відшукаємо тут найзеленішу, найгустішу. /Діти ходять по подвір'ю і знаходять найгустішу траву біля криниці./.

— Відшукали? Де вона росте? Так, біля криниці. Дуже добре ви шукали. А тепер сядьте, спочиньте і послухайте мене.

У народі кажуть: де вода, там і життя. То ж не дарма з давніх-давен зберігся звичай, що криницю копати в будь-якому місці не можна. В кожному селі шукають місце криниці по-своєму. Ось у цьому селі колись жив дід, який ходив по селі і шукав місце, де можна копати криницю. Там, де густа і зелена трава, він прикладав вухо до землі і слухав, чи шумить вода. Там, де він чув шум води, копали криницю. Вода в ній була чиста, холодна і смачна. Воду з криниці п'ють, нею мийуться, в ній перуть одяг. Раніше не могли в кожному дворі поставити криницю. Могла бути одна-дві криниці на все село, тому люди ходили по воду далеко, взявши коромисла і відра.

Ось подивіться, як наша господиня йде по воду. Через плече у неї коромисло. На ньому два дерев'яних відра. Їх називали в давнину коновками. Господиня начеплює коновку на журавель і дістає воду. /Частує нею дітей і примовляє:/

Із криниці-студениці,
Що під вишнями в саду,
Я водиці-льодяниці
У відерце наберу.
Дам напиться, освіжитися
Я малятам в холодку,
Ім водиця-льодяниця
Буде завжди до смаку.

Діти дякують. Вихователь запитує у дітей:

— Чи смачна вода? А яка ще вода буває? А ви знаєте, чому вона холодна і чиста? Тому, що в криниці б'є джерело. А джерельна вода дуже холодна і смачна. Смачнішої від джерельної немає ніде. А чи бачили ви ще де-небудь джерела? Так, у лісі.

Дитина розповідає вірш М. Чумарної "Лісове джерельце".

Лісове джерельце,
Добре в нього серце,
Всім дає водиці,
І звірятку, й птиці,
Дереву й травині,
Квітці і людині,
Тому не міліє,
Дзюркотить, радіє,
Із лісів дзвінкою
Витіка водою.

Вихователь разом з дітьми дякує за гостину.

Підсумок заняття.

КРАШАНКА, ПИСАНКА

Мета: розширити та поглибити знання дітей про народну символіку. Виховувати повагу до народних традицій, народних звичаїв.

Матеріал до заняття: кошик, плетений з лози, крашанки, писанки, рушники.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Читає вірш Т.Г. Шевченка "Встала весна".

— Діти, про яку пору року я вам прочитала вірша? Так, про весну. А яка зараз пора року? Правильно, весна.

Весна прекрасна, чарівна,
Скрізь животворча, де не стане,

Очам здається, що вона
Уже ніколи не зів'яне.

Чудова пора року весна... Чудова своїм сонечком, своїм теплом, своїми краєвидами, своїм небом. Чудова своїми святами та обрядами.

— Діти, а які ви знаєте свята, що святкують навесні? /Діти відповідають/. Правильно. Одним із великих весняних свят в народі є Великодні свята або ще по-іншому їх називають Паска. До цього свята люди прибирають в хатах, на подвір'ї, готують собі нове вбрання. Земля прибирається до свята. Вбирається в зелену травичку, в весняні квіточки. Ще Великодні свята багаті своїми народними звичаями. Що вдома готують до цього свята? Правильно, різні страви. А особливістю є те, що в кожній сім'ї печуть дуже смачний, солодкий хлібець, який прикрашають барвінком. /Показ хлібця або малюнка/. В народі його називають паскою.

Тішиться маленька паска,
Тішуся і я,
Що несу її в руках я,
Що вона моя.

Всі готуються у хаті,
Я вже йду надвір.
Зелень світа задивилась
У синій простір.

Паски печуть в п'ятницю. Господина садить паску пекти, сама йде на город садити розсаду капусти, щоб капуста була здорова.

Спекла мама на Великдень
Біленькі паски,
А я куплю фарб і спишу
Гарні писанки.

Розмалюю на писанках
Квіти, ялинки.
І роздам їх на Великдень
Поміж діточки.

М. Верес.

Отже, діти, як ви чуєте, крім того, що на Великдень печуть паски, ще й фарбують крашанки, писанки. За народним звичаєм їх готують в суботу тому, що яйця, пофарбовані в п'ятницю, швидко псуються, а бувши зробленими в суботу, вони зберігаються протягом всіх свят.

Ось, подивіться, діти, що я тримаю в руці? Так, писанку. Бачите, яка вона гарна. /Вихователь роздивляється і говорить/:

Гарна писанка у мене,
Мабуть, кращої нема.
Мама тільки помагала,
Малювала я сама.

Звичай робити писанки у нас в Україні виник давно. Писати писанку хоч і просто, але треба мати великий хист, бо малювати на опуклій поверхні яйця значно важче, ніж на рівному папері. І той, хто має хист, розмальовує дуже гарні писанки. Писанки такі гарні, що красивих дівчат з ними порівнюють, кажуть: "Гарна, як писанка". З писанками на Великодні свята організовують різноманітні ігри. Діти, граючись, качають писанки по травичці.

Втекла мені писаночка червоненька,
Мала вона сині очка, круглесенька,
Куди трава зелененька похилилась,
Туди вона, малесенька, покотилась,
Ось стрінула твердий камінь та й... розбилась.

М. Підгірянка

— Дітки, а тепер відгадайте загадку:

Як уродилась, то була біла.
Тепер подивіться: рябенька я ціла.
Мені змалювала Оксаночка бочки,
І жовті, й червоні, і білі квіточки.
Лежу на столі коло круглої паски,
Моргаю до сиру, тулюсь до ковбаски,
До хрону, до масла, до баби сміюсь.
А-ну, відгадайте-но, як же я звусь?

Так, правильно, писанка. А ще що є крім писанки? Так. Крашанки, дряпанки, крапанки.

Вихователь розповідає і показує:

— Ось, діти, крашанка. Вона пофарбована одним кольором. Кольори бувають дуже гарні, різні. Ось, гляньте, скільки в кошику крашанок, писанок, дряпанок. І всі вони милують зір. А може хтось з вас знає вірші, прислів'я, приказки про них. /Діти розповідають/.

— Діти, Паска — дуже велике свято, і тому про нього є багато легенд, вірувань.

На Гуцульщині є така легенда. Далеко в горах, до високої стрімкої скелі залізними ланцюгами прикутий страшний нехрист. І той нехрист має дванадцять своїх посланців, що ходять по селах і містах і придивляються, як живуть люди. Все, що вони побачать або почують, розповідають нехристові. Коли посланці кажуть, що люди живуть бідно і сваряться поміж собою, нехрист радіє і сміється так, що аж гори трясуться, а ланцюги його слабнуть. Якщо ж посланці кажуть, що між

людьми злагода і добро, нехрист сердиться, насуплює брови, а ланцюги тісно стискають його погане тіло. Та найстрашніша для нехриста вістка, що люди ще пишуть писанки, що вони не забули свого звичаю: він тоді реве, як звір, рветься з усієї сили і б'ється головою об скелю так, що аж вогонь креше. З того постають грім і блискавка, а ланцюги його роблять-ся тоді такі міцні, що годі їх розірвати.

А ось послушайте вірування.

Товчене на порошок лушпиння крашанки підсипають до кормів курям, щоб краще недлися.

Шкаралупу з писанок чи крашанок в одних місцях викидають на стріху хати, а в других виносять на текучу воду.

Свячені крашанки люди зберігають з року в рік, як трапиться пожежа, перекидають через вогонь, вірячи, що вогонь погасне.

Підсумок заняття.

Додаток.

Марійка Підгірянка

ПИСАНКИ

Втекла мені писаночка червоненька,
Мала вона сині очка, круглесьенька,
Куди трава зелененька похилилась,
Туди вона, малесенька, покотилась,
Ось стрінула твердий камінь
та й...

розбилась.

Михайло Верес

Спекла мама на Великдень
Біленькі паски.
А я куплю фарб і спишу
Гарні писанки.
Розмалюю на писанках
квіти, ялинки
І роздам їх на Великдень
поміж діточки.
А братові маленькому
Дам писаночки дві,
Щоб качав їх по зеленій
шовковій траві.

Загадки

Як уродилась, то була біла.
Тепер подивіться: рябенька я ціла.
Мені змалювала Оксаночка бочки
У жовтні, червоні і білі квіточки.

Лежу на столі коло круглої паски,
Моргаю до сиру, тулюсь до ковбаски,
До хрону, до масла, до баби сміюся.
А-ну відгадайте-но, як же я звуся?

/Писанка/.

ОЙ ВЕСНА-ВЕСНА

Мета: розширити і поглибити знання про весняні явища за допомогою художнього слова. Виховувати любов до усної народної творчості.

Матеріал: Живі картини із зображенням весняного ліску, весняні квіти, магнітофон.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Показує букет лісових фіалок. Запитує, які це квіти. Де вони ростуть, в яку пору року? А яка зараз пора року? Весна. А по чому видно, що це весна? Правильно, тане сніжок, оживає лужок. День прибуває, небо ясніє, сонце тепліє.

Прийшла весна красулечка —
Несе вбрання лісам,
І синяву безхмарную
Дарує небесам.
Весна війнула вже крилом,
Пташки співають голосно.
І на узліссі за селом
З'явилися перші проліски.

З приходом весни і птахи прилітають. А ще, діти, весна — це квіти /показ живих картинок/. Подивіться, як їх багато. Як вони називаються? Так, перші квіти — підсніжники, проліски. Квіти живі і рвати їх не можна.

А на деревах: на одних — бруньки, на інших — маленькі листочки. А зовсім скоро вони зашумлять новим листям.

/Вихователь включає магнітофон, з якого линути пташині голоси/.

— Діти, послухайте, хто це так гарно співає? Так, пташки. А яких птахів ви знаєте? /Діти називають/. Так, це і шпаки, і журавлі, і сороки, і зозулі.

Ти, зозуленько сива,
Ти нас розвеселила.
Як почала кувати,
Повиходили з хати.

Ой, вийшла сестра з братом,
Ой, вийшла мама з татом,
Ой, вийшли дві дівоньки,
Виводять гаївоньки.

— Отже, діти, весна — чудова пора року, яка приносить з собою багато сонця і тепла. Весна — це радість усьому живому, і тому весні радіють і дорослі, і малі. І тому про весну є багато віршів, пісень, загадок, приказок, прислів'їв. Про неї говорять: "Весна красна, весна ясна". Ось і ми з вами подаруємо весні красній вірші. /Діти розповідають/.

— Молодці, діти. А, можливо, хто з вас знає прислів'я про весну, приказки? Так. "Весна днем красна". "Вода з гір потекла — весну принесла". "Хто спить весною — плаче зимою".

— А ще, діти, є багато весняних закличок. Ось послухайте:

Дощику, дощику,
припусти, припусти
на дорідні капусти,
на бабине зіллячко,
на наше подвір'ячко,
на весняні квіти,
на маленькі діти,
на дорідні жита,
щоб нас веселити.

Вихователь вивчає з дітьми закличку.

Підсумок заняття.

РОЗВАГИ СВЯТО КАЗКИ

Кімната чи зал відповідно оформлені: стіни прикрашаються малюнками відомих дітям казочок, добром книжок. Свято починається виконанням інсценівок на теми "Ріпка", "Івасик-Телесик", "Колосок" та переглядом діафільмів "Колобок", "Мийдодір".

Ведучий показує вироби дітей і пропонує дітям назвати твір та коротко розповісти про хороші вчинки героїв "Гуси-Лебеді", "Червона Шапочка", "Колосок".

Далі діти в костюмах персонажів самі розповідають уривки і пропонують відгадати, з якої вони казки. У залі з'являється "Листоноша" з "телеграмами". Він читає їх і пропонує відповісти, від кого вони.

1. Від дідуся втік, від бабусі втік, скоро буду у вас.

/Колобок/

2. А мишенят і кликати не треба, вони сиділи за столом.

/Колосок/

3. Мій котику, мій братику! Несе мене лисиця за круті гори, за бистрії води.

/Котик і Півник/

4. Дівчинка бачить: у хаті неприбрано, холодно. Взяла віник, підмела хату, прибрала, піч затопила. Потім питає: "Може ще щось зробити?"

/Про ліниву і старанну/

5. Ходи, мишко, не біжи, нам ріпку вирвати поможи.

/Ріпка/

6. Оленка показала Івасику, як на лопату сісти.

/Івасик-Телесик/

7. Принесли козенята ножиці і голку з ниткою.

/Вовк і семеро козенят/

8. Не послунав брат сестричку і напився води з копитця.

/Сестриця Оленка і брат Іванко/

9. Хто тут живе? /Демонструється хатка на курячих ніжках, рукавичка, бочка по морю пливе, лісове озерце/.

10. Яку пісню співали Колобок, мати Івасика-Телесика, Коза-дереза?

Авторитетне журі переглядає всі малюнки і вироби, підраховує бали, а Веселий Олівець оголошує результати конкурсу, нагороджує переможців книжками.

ЛІТЕРАТУРНА КОМПОЗИЦІЯ "Я ВІД ДІДА ВТІК"

Казково прибраний зал персонажами українських народних казок. З'являється казковий Колобок. Співає пісеньку:

Я Колобок, Колобок,
Я по засіку метений,
Я на яйцях спечений,
Я від діда втік,
Я від баби втік.

Я запрошую всіх вас в подорож по країні казок!

Ведуча. Котиться Колобок, котиться, а назустріч йому Зайчик. Діти, а в яких казках живе Зайчик? Так, правильно, "Колобок", "Теремок",

"Коза-дереза", "Солом'яний бичок". А які вірші ви про Зайчика знаєте? А які загадки? Ой, же молодці!

Тож підемо з Колобком далі. Котиться Колобок, котиться, а назустріч йому хто? Так, Вовк. Підібрав він голосок, став малим співати. Здогадалися вони: вовк, а не наша мати. З якої це казки? Вірно, "Козенята і Вовк". А в яких ще казках живе Вовк? Так, "Колобок", "Теремок", "Коза-дереза", "Рукавичка", "Солом'яний бичок", "Лисичка-сестричка". А може хтось знає про нього загадки, вірші, пісеньки, прислів'я?

/Діти розповідають/.

Котиться Колобок, котиться і зустрічає того, що

Ходить лісом дід лахматий,
Одягнувся в козушину,
Мед шукає і ожину,
Літом любить полювати,
А зимою любить спати.
Як зачує він весну,
Прокидається від сну.

— То кого зустрічав Колобок? Так, Ведмедя. А які казки ви знаєте про нього? Вірно, "Колобок", "Теремок", "Коза-дереза", "Рукавичка", "Три ведмеді", "Солом'яний бичок". А які вірші, які загадки?

/Діти розповідають/.

— Діти, Колобок дуже задоволений і запрошує нас далі. Звучить пісня "Я лисичка, я сестричка". То кого наступного зустрів Колобок? А як називають Лисичку? А чому сестричка, чому хитра? В яких казках живе Лисичка? Так: "Колобок", "Теремок", "Лисиця і журавель", "Рукавичка", "Солом'яний бичок", "Лисичка-сестричка".

— А ось послушайте:

Зажурився Коток,
Взяв бандуру й молоток,
Та й пішов співати
В ліски біля хати.

— Діти, для чого Коток брав молоток? Що ж він співав і кого врятував від кого? Правильно. Від хитрої Лисички врятував Котик Півника. Можливо, хтось з вас знає вірші про Лисичку, загадки? /Діти розповідають/. Молодці, діти. От і підійшла наша подорож до кінця. Ви всі розповідали гарні вірші про звірів, загадували загадки. І тому Колобок хоче вам показати діафільм "Колобок".

Перегляд діафільму.

ЗАГАДКИ

ЗАЄЦЬ

Я вухастий ваш дружок,
В мене сірий козушок,
Куций хвостик, довгі вуса,
Я усіх-усіх боюся.
Біжить він по долині
в сірій козушині
звірок маленький,
взимку біленький,
літом сіренький,
по полю стриб-стриб,
по снігу тик-тик.
Не біжу я, а скакаю,
бо нерівні ноги маю.

ЛІЧІЛКИ

В. Гринько

ДВА

Літо, спека, бо жнива.
В житі зайчиків аж два, —
Де ми будем, брате, жити,
Як покосять в полі жито?
Раз, два та й тікати,
Буде нас стіжок ховати!
Раз, два та й зима...
В ліс втечемо — нас нема.
Раз і два, раз і два.
Тікав заєць через ліс,
Довгі вуса, куций хвіст,
А ти далі не тікай,
рахувати починай:
раз, два, три — вийди ти.
/Може організ. гру/

М. Стельмах

ЗАЄЦЬ СПАТИ ЗАХОТІВ

Заєць спати захотів,
Сам постелю постелив,

Сам собі зробив подушку,
Підмостив її під вушко.
Та у зайця довге вушко —
Все звисає із подушки.
Я вухатий ваш дружок,
В мене сірий кожушок,
Куций хвостик, довгі вуса,
я усіх, усіх боюся.

В. Крищенко
ЗАЙЧЕНЯТКО

"Ой, маленьке зайченятко,
Де твоя домівка-хатка?"
"В мене хатка за горбком,
Під ялинкою й дубком".

М. Познанська
ЗАЙЧИКИ

В лісі сніг. У лісі звірі.
Ось зайчатка скачуть сірі.
Сірі з холоду тремтять,
Сірі їстоньки хотять.
Бідні зайчики, голодні,
Ще не снідали сьогодні.

П. Тичина
А Я У ГАЙ ХОДИЛА

А я у гай ходила
По квітку ось яку!
А там дерева — люлі,
І все отак зозулі:
Ку-ку!
Я зайчика зустріла,
Дрімав він на горбку,
Була б його спіймала,
Зозуля ізлякала:
Ку-ку!

П. Воронько
ЗАЙЧИКА ЗЛЯКАЛИСЬ

Ми ходили по гриби,
Зайчика злякались,
Поховались за дуби,
Розгубили всі гриби,
Потім засміялись —
Зайчика злякались.

СИДИТЬ ЗАЙЧИК ПІД ЛИПКОЮ

Українська народна пісня

Сидить зайчик під липкою,
Сіє муку калиткою.
Ведмідь каже: "На хліб, на хліб?"
Зайчик вушками тріп та тріп.

БІЖИТЬ ЗАЙЧИК ДОРОГОЮ

Українська народна пісенька

Біжить зайчик дорогою,
Та й скаче, та й плаче,
Затуляється лапками:
Усі ж бо я та й городи обійшов,
Ніде ж бо я капусташки
Не знайшов.

ЗАГАДКИ
ЛИСИЦЯ

Живе у лісі хижка, дика,
Душить кури та індики.

В темнім лісі проживає,
Довгий хвіст пухнастий має,
Їй на місці не сидиться,
А зовуть її...
/лисиця/

Ох, вона руда, хитрюща,
До курчаток завидюща,
Часто звуть її сестриця,
А насправді це...
/лисиця/

В. Гринько

ЛИС

казочка

Під горою хвойний ліс,
За горою хижий лис.
Вкрита травами гора,
Збоку — лисяча нора.
В ній хитрюга неспроста
Від собак хова хвоста:
Як навідався в курник,
То відразу ж півень зник!

ВЕДМІДЬ

загадка

Буркотливий, вайлуватий,
Ходить лісом дід лахматий,
Одягнувся в кожушинку,
Мед шукає і ожинку.
Літом любить полювати,
А зимою — в лігві спати.
Як зачує він весну —
Прокидається від сну.

П. Воронько

В ЛІСІ Є ЗЕЛЕНА ХАТКА

В лісі є зелена хатка,
Там послули ведмежатка.
А найменше — вереда,
Своїй мамі набрида.
Каже: "Я не хочу спати,
Утечу вночі із хати,

Коли меду не даси,
Риби, сала, ковбаси".
"Люлю, любі, треба спати —
Над синком шепоче мати,
Як заснеш — тобі усе
Сон в корзині принесе".

Розвага "КОЛИСКОВА"

Хід розваги

Звучить колискова пісня з передачі "Вечірня казка". Діти заходять в групу і сідають на стільчиках в іграшковому куточку.

— З вашого обличчя видно, що ви здогадалися, малята, що прозвучала колискова пісня, яку ви всі знаєте, кожен вечір слухаєте у телепередачі "Вечірня казка". Сьогодні у нас незвичайне заняття. Ми будемо з вами читати вірші, послухаємо колисаночку, заспіваємо пісень. А тепер скажіть:

Хто вас, дітки, міцно любить,
хто ласкаво так голубить,
дбає все про вас, дітей,
не стуля вночі очей?

Відповідь дітей: — Мама дорогенька.

Хто колиску вам гойдає,
хто вам пісеньки співає,
хто вам казочку розкаже,

забавлянками розважає?

Відповідь дітей: — Мама золотенька.

— Вірно, діти, у мами лагідні руки, вони все вміють. У мами добре серце, ніколи не гасне любов, воно ніколи не залишається байдужим.

Настає вечір... Мама вкриває вас тепленькою ковдрою і починає співати колискову пісню. /Співає дітям колискову/.

ХОДИТЬ ДРІМОТА КОЛО ПЛОТА

Ходить сон коло вікон,
А дрімота коло плота.
Питається сон дрімоти:
— А де будеш ночувати?
— Де дитинка маленька,
де хатинка тепленька.
— Ти ляжеш у ніжках,
а я ляжу в головах,
ти будеш дрімати,
а я буду присипляти,
щоб спало, не плакало,
щоб росло, не боліло
на головоньку, на все тіло.

/Читання вірша А. Малишка "Колискова" вихователем/.

— А чому пісні називають колисковими?

/Відповідь дітей/.

— Вірно, тому, що вони спокійні, лагідні, ніжні, співаються тихо. А ви вмієте співати колискові пісні так само лагідно, як мама? /Діти співають українську народну пісню "Котик на сонечку"/.

Дуже любить спати на сонці
котик наш муркотик.
Цілий день він на віконці
гріє свій животик.
А як мишка заскрегоче,
котик наш пильнує,
доти не заплющить очі,
поки не вполює.

— А хто ще знає колисаночки? /Читання дітьми колисаночок/.

Ой, люлі, люлечки,
Засніть, мої діточки,
мой малі, малесенькі,
дітки мої дрібнесенькі.
Ой-ну, дітки, дрібнесенькі,
ви ж мені всі ріднесенькі.

Люлю, люлю,
спи, синулю.
Люлю, люлю, спи, синулю.
Спи, маленький, міцно,
Лягай спати вчасно,
Будеш жити щасно.

ПОВІШУ КОЛИСОЧКУ

Повішу колисочку
в лісі на липочку.
Буде вітерець повівати,
Мале дитя колисати.
Будуть пташки прилітати
та будуть співати,
дитиночку малесеньку
будуть присипляти.

— Ми дуже багато говорили про колискові пісні. А тепер подумайте, хто живе в цих піснях? /Діти відповідають/. Вірно, чарівні птахи, сон-дрімота, голуби. /Вихователь пропонує будь-кому з дітей заколисати свою ляльку. Можна декільком/.

— Чуєте, діти, в колисаночках живе кіт-муркіт, який ходить по хаті і муркоче, не дає дитині заснути. /Діти колишують ляльок і співають українську пісню "Ой, ти кіт, ти муркіт"/.

Ой, ти кіт, ти муркіт,
Не товчись, й не гуди,
Нашу Катрю не буди.
Наша Катря маленька,
Вона спати раденька.

/Після співу кладуть ляльку в ліжко/.

— Колискові пісні... Скільки їх створив народ! Лагідний материнський наспів засіває дитячу душу любов'ю до людей, до природи, до усього живого. Під спів ненячиної пісні виростили поети і композитори, хлібороби і захисники рідної землі, просто люди. Якби не мамина пісня, яким убогим було б наше життя.

Спить натружене село чи місто. Тільки у хатині, де є дитина, поблимує вогник.

Колись був такий звичай: колиску берегли, доки люди жили. Робили колиску із клена, ясена або калини, щоб діточки були дужими та співучими. Ось подивіться на цю колиску. /Показ картинки/. Вона сучасна, а колись її плели з лози, робили з дерева, чіпляли на мотузок,

прикріпляли до стелі та й гойдала-мати, співаючи пісні та забавлянки. І ви, дівчатка, коли виростете, будете мамами. Так само будете співати своїм діткам колисаночки. І ви повинні це робити легко, залюбки і ніжно. /Вихователь пропонує будь-кому з дітей заспівати колискову своїй ляльці/.

Дитина бере ляльку, колише і співає колискову пісню:

В маминої доні
оченята сонні,
рученьки, мов з вати,
хоче доня спати.
Прийшла ніч тихесенька,
спи, моя малесенька.

Підсумок.

ТЕЛЕВІКТОРИНА

Мета: Навчити дітей міркувати, збагачувати активний словник зразками народної творчості, зокрема загадками.

Матеріал: казковий телевізор, іграшкові звірі, скрині.

Хід розваги.

— Діти, ви, мабуть, всі любите дивитись телепередачі. А які ви знаєте телепередачі для дітей? /Діти називають/.

— Сьогодні ми з вами проведемо цікаву телевікторину. І нашу з вами телепередачу назовемо: "Відгадай". А проводити її запросили дідуся-Лісовичка. Отже, вмошуйтеся зручненько. Будемо дивитись чарівний телевізор. А для того, щоб він увімкнувся, потрібно поплескати три рази в долоні.

— Раз, два, три, телевізор, увімкнись!

Лісовичок: "Добрий день, любі малята. Прийшов я до вас в гості і приніс із собою дві скрині. Хочете знати, що там у них? В першій скрині сидять мої лісові друзі — звірятка. А в другій — гостинці. Мої друзі знають дуже багато загадок, і ми прийшли з ними у дитсадок і хочемо знати, чи вміють діти міркувати, відгадувати загадки. Починаємо телевікторину.

— Ось я вам загадаю загадку, і ви, якщо відгадаєте, дізнаєтесь, хто зі мною прийшов до вас у гості:

Дивний звірок, круглий, мов клубок,
голки стирчать, спробуй узять.

/Іжак/

— Хто це, діти? /Діти відгадують/. Так, молодці, відгадали. А як ви здогадалися, що це їжачок? Що ви знаєте про цього лісового звіра? /Діти розповідають про їжачка/.

Лісовичок виймає із скрині їжачка і ставить на передній план, щоб всі діти бачили.

А ось послушайте ще одну загадку:

Хоч мала сама на зріст,
та великий має хвіст,
як намисто, оченята.
Хто це? Спробуй відгадати!

/Білка/

/Діти відгадують/.

— От молодці, діти, а що про білочку ви знаєте? /Діти розповідають, що вони знають про білочку. Лісовичок дістає із скриньки білочку і ставить поруч/.

— Діти, а хто влітку сіренький, а взимку біленький? Так, вірно, заєць. Молодці, і цю загадку відгадали. Дідусь-Лісовичок виймає із скриньки зайця.

— А ось я зараз вам важку загадку загадаю. Послушайте:

Під великою сосною
він в барлозі спить зимою,
а коли прийде весна,
прокидається від сна.

/Ведмідь/

— А-ну, хто відгадає цю загадку? /Діти відгадують/. Ось які ви молодці! І цю загадку відгадали! /Дідусь-Лісовичок виймає ведмедика і ставить на передній план/. — Так, тепер я пересвідчився, що відгадувати ви вмієте. Але я не знаю, чи вмієте загадувати загадки. Спробуйте. Ви мені будете загадувати, а я буду відгадувати. /Діти загадують загадки Лісовичку, а він відгадує/. Вихователь після цього пропонує пограти в дидактичну гру "Відгадай, чий хвіст".

Лісовичок: "Ой, дітки, які ви молодці, скільки ви знаєте загадок, а я думав, що не відгадаєте жодної. Ось піду я в ліс і розповім своїм друзям, які діти в дитячому садочку кмітливі, вміють відгадувати і загадувати загадки, знають, де чий хвіст."

Ой, як же я забув, в мене ще щось у другій скрині! В цій скрині, дорогі малята, лісові друзі передали вам гостинці. І я вас хочу пригостити, але як мені потрапити до вас з телевізора?"

Вихователь: "Давайте, дітки, поплескаємо в долоні 3 рази з закритими очима, і дідусь прийде до нас, адже це чарівний телевізор, так?"

/Діти плескають в долоні три рази з закритими очима. А дідусь-Лісовичок роздає дітям яблука, горіхи, цукерки і прощається з дітьми/.

І НА ТІМ РУШНИКОВІ...

Мета: Поглибити знання дітей про рушник, про вишивки різних регіонів України.

Матеріал: українська хата і деталі українського інтер'єру, різні види українських рушників, портрет Т.Г.Шевченка, скриня, хліб, сіль; "Пісня про рушник" А.Малишка, "Троїсті музики" — записи.

Розвага проводиться в музичному залі. Центральна стіна — портрет Шевченка, прикрашений рушником ("музей народної творчості"). При вході — українська хата з піччю, лавами, скринєю і т.д.

Хід розваги

Діти заходять до залу. Біля української хатини їх зустрічає тітка Одарка з діточками Іванком та Маринкою.

Тітка Одарка: "Добрий день, мої любі гості. Привітаємо, діточки, дорогих гостей за старим звичаєм — хлібом-сіллю на рушникові".

Іванко:

Гостя ми завжди стрічаєм
Круглим житнім короваем,
З рушником берем таріль,
Коровай кладем і сіль,
Шанобливо хліб підносим
І, вклонившись, щиро просим:
— Любий гостю наш, приймай
Дружби символ — коровай!

(Маринка підносить гостям хліб-сіль)

Тітка Одарка: "Я дуже рада бачити вас у себе. Прошу, сідайте зручненько. Подобається вам наша хатина? Живемо простенько, але затишно у рідній оселі: піч розмальована, горщики, вишиванки... А що ж ви хотіли почути від мене, про що вам розповісти?"

Діти: "Ми вчимося вишивати рушнички. Розкажіть нам про них".

Тітка Одарка: "Розповім, як не розповісти?.. А допоможе мені в цьому ось ця бабусина скриня. То ж слухайте. Коли я була маленькою дівчинкою, бабуся зимовими вечорами, тихенько наспівуючи, вишивала різні рушники".

Діти: "Бабусю, а ось такий рушник для чого нам?"

(Тітка Одарка відкриває скриню і продовжує розповідь).

Тітка Одарка: "Цей рушник повісимо на образ в куточку. А називається він покутник. Чому? Таким рушником обвішують стіни, портре-

ти, фотокартки, картини. Вішають над вікнами, дверима, дзеркалами, і де тільки можна".

Діти: "Бабуню, а навіщо ви вишиваєте стільки багато рушників?"

Тітка Одарка: "Тобі, внучко, подарую, як виростеш. Ось цей — подарунковий, вишитий червоними і чорними нитками. В кожній хаті на Поліссі дівчата вишивали весільні рушники, готували собі придане. І коли приходили свати, то дівчина пов'язувала їх і молодого рушниками. Але траплялось по-іншому: приходив нелюбий хлопець, і дівчина підносила гарбуз.

Весілля ж у нашому селі було гарним, пишним, а свати своїми примовками теж усіх забавляли. У них були довгі рушники — плечовики. Ось всі ці рушнички зберегла для мене і моїх діточок бабуса. А де ж це мій Іванко? Нехай би і він щось розповів. (Вбігає Іванко, обличчя у сажі).

— Ой лишенько, де ж це ти так занехаявся?! Маринко, візьми-но утирач, витри брата, а то соромно перед людьми. А як це, Мариночко, в народній пісні співається?"

Маринка:

Вода у відеречку —
Братику, вмийся.
Рушник на кілочку —
Братику, втрися.

Тітка Одарка: "Чому назвали рушник утирачем?"

Діти: "Ним витирають обличчя, руки, голову, тіло".

Тітка Одарка: "Можливо, і ви мені розкажете, чи є у вас в місті рушнички, і де їх використовують".

Діти: "З рушником, як і з хлібом, приходили до мами, коли народилась сестричка чи братик".

Тітка Одарка: "Так, правильно, хліб і сіль підносять на рушнику дорогим гостям. На рушник кладуть первістка дитину, коли витягують з купелі, слова промовляють:

Рости красним,
Май красу пишноцвітну,
Силу земну,
А розум світлого дня.

На Україні накривають рушником хліб. Коли проводять в армію брата, благословляють, пов'язують його рушником. Рушником прикрашають дах, коли закінчили будувати хату і поставили "квітку". Коли посвячують якісь споруди: церкву, школу — на рушник кладуть хрест, свічки, образ. Прикрашають портрети, образи вишитими рушниками. На рушниках спускають в домовині людину, коли проводять її в остан-

ню путь. Пам'ятайте, діти, ознакою охайності, працьовитості кожної господині є прибрана хата і чистий рушник напoxваті. Як в народній пісні співається:

Тримай хаточку, як у віночку,
І рушничок на кілочку:
Тримай відерця всі чистесенькі
І водиці повнесенькі.

Рушник і нині прикрашає наше життя, житло. І не тільки в селі, але й у місті. То ж недарма в народі кажуть: "Хата без рушника, що родина без діточок".

Ви бачите рушники. Якими візерунками вони прикрашені? Правильно, квітами, листочками, птахами, зірками, рибами, смужками. А які кольори використовуються для вишивок? Вірно, різні.

Велика наша Україна. І рушники в різних куточках вишивають по-різному. І кольори підбирають різні. Ось цей рушник — гуцульський. Він складається з геометричних форм, а рушник з квітами і листочками вишивали поліські майстрині. Діти, а чий портрет висить на стіні? Так, Т.Г.Шевченка, прикрашений рушником. На Україні вперше на весь світ Шевченковими віршами заговорили українські рушники. Майстриня із Карпат Ганна Василяшук вишила рушники, які назвала "Зацвіла в долині червона калина", "Реве та стогне Дніпр широкий", "Думи мої, думи".

Любов до поезії Великого Кобзаря пронесла художниця через усе життя. Близько двадцяти віршів відтворила на рушниках народна умільця. (Показ ілюстрацій з рушниками Г.Василяшук).

Дуже гарні рушники. І віршів про рушник багато. Хто з вас розповість? (Діти розповідають). Ось послухайте. (Звучить "Пісня про рушник" А.Малишка). Діти слухають "троїсті музики".

Кінець розваги.

СТАРША ГРУПА

"СІМ'Я"

Мета: Продовжувати формувати знання про сім'ю, родину, рідню. Знайомити з ремеслами, якими займалися прародичі: вишивання, плетіння, ліплення з глини, обробка дерева. Виховувати почуття гордості за людські умілі руки.

Матеріал до заняття: Вишивані серветки, рушники, дерев'яні шкатулки, глиняні вироби. Сюжетні картинки із зображенням людей різної професії, вироби членів їх сімей.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Читає вірш Т.Г.Шевченка "Садок вишневий коло хати".

— Діти, в цьому вірші є слова "сім'я вечерея коло хати". Хто з вас скаже, що значить слово "сім'я"? Хто входить до складу сім'ї? Так, правильно. До складу сім'ї входять: мама, тато, братики, сестрички, дідусі, бабусі. Все це сім'я, рід, родина.

В сиву давнину кожна дитина повинна була знати, чим займається її тато, мама, бабуся, дідусь. А хто не знав, то це був великий сором. І ось ми з вами сьогодні поговоримо про те, де працюють наші тати й мами. Хто розповість? Підходьте до столу. Беріть картинку, яка допоможе вам розповісти краще про роботу тата, мами, братика, сестрички про їх професії. (Діти розповідають).

Старші люди люблять згадувати свої молоді літа: як вони розважалися, в які ігри грали, яких пісень співали. А до розповіді ще й дотеп якийсь докинуть, прислів'я народне чи приказку. Прислухайтесь, запам'ятовуйте, діти, бо це наше багатство. Я могла вам, діти, розповісти багато про наших бабусь і дідусів, але хочу, щоб ви самі про це дізналися від них самих або від ваших батьків, щоб ви краще знали історію сім'ї, своєї родини. А зараз я вам, діти, розповім про старовинний звичай "збирати росу".

Це родинний звичай. На початку травня селяни виходили "збирати росу". Як правило, одягали святковий одяг, брали їжу і вдосвіта сходилися до одного з сусідів. Як прокидалося сонячне проміння, вирушали в поле. Ішли лише попарно: чоловік і дружина, хлопчик і дівчинка. Дорогою, за звичаєм, не розмовляли, а як траплялися стрічні, то віталися лише поклоном.

Біля ниви розстеляли скатертину і виставляли сніданок. Господар з хлібом на вишитому рушнику запрошував усіх тричі обійти житні сходи. Потім скроплювали один одного росою, бажаючи міцного здоров'я та щастя.

Дітям окремо приказували: "З-роси-та-води-вам!" Тоді ж збирали-у-долоні росу і зливали-в-пляшечки, щоб-вигоювати-нею-рани.

— Діти, а ось у мене на столі лежать вишиті рушники, серветки. Хто розповість, можливо, хтось з членів його дружної сім'ї теж вишиває? (Діти розповідають).

— А ось подивіться, які гарні вироби із дерева. Тут і шкатулки, і дерев'яні ложки. А ну подумайте і скажіть, хто з вашої родини вміє виготовляти такі вироби. (Діти розповідають, демонструючи вироби своєї родини. Аналогічно йде розповідь про інші вироби).

— Ось, діти, ми з вами поговорили про ваші сім'ї. Почули, які працюючі люди живуть в них. Як гарно вміють працювати, які гарні вироби вміють робити, які дружні сім'ї.

Протягом багатьох років люди навчилися спостерігати, запам'ятовувати і буде дуже прикро, коли ми не продовжимо цієї традиції, коли дідусі і бабусі навічно заберуть з собою багато тих скарбів і тієї мудрості, які жили у народі з давніх-давен.

Це буде гарна пам'ятка не тільки про свій родовід, але й повага до нашої історії. Адже раніше в Україні було за честь і обов'язок знати свій родовід аж до сьомого коліна. Як писав Іван Франко у передньому слові до своєї казки "Фарбований лис", "...тисячі речей забудете, а тих хвиль, коли вам люба мама чи бабуся оповідала байки, не забудете до смерті". А може це, діти, до нас звернені ці мудрі слова?

"БЕЗ ВЕРБИ Й КАЛИНИ НЕМА УКРАЇНИ"

Мета: Ознайомити дітей з народною символікою — вербою і калиною, їх значенням. Виховувати інтерес і повагу до національних традицій, любов до праці на рідній землі.

Матеріал: програвач, платівка, вишиті рушники, китиці калини, виготовлений кущ калини, букет з вербових котиків.

Хід заняття.

Кімната святково прикрашена китицями калини, вишитими рушниками, плакатами із висловленням про калину. Посередині кімнати — високий гіллястий кущ.

— Діти, сьогодні у нас не зовсім звичайне заняття. Ви це, напевно, помітили по тому, як надзвичайно гарно прикрашена наша кімната. А зараз сідайте навколо калини і будьте уважні.

Червоні кетяги калини
Горять вогнями усіма.
Без калини нема України,
Без народу України нема.

Калина і Україна нероздільні... Калина полюбила українську землю, де має найбільш сприятливі умови для росту, а народ України шанує її за пишну вроду й цілющі властивості. Нема, мабуть, такого села в нашій державі, де б за тином чи біля колодязя, в лузі чи на березі водойми не росла, не квітла вона рясним білим цвітом навесні та не рум'яніла червоними ягодами аж до зими.

Про шанобливе ставлення до цієї рослини свідчить хоча б той факт, що на Україні понад сто населених пунктів названих словом "калина" — Калинівка, Калинове...

— А зараз, діти, я розкажу вам легенду про насіння ягід, яке, мов серце в калині...

Легенда про калину

То давним-давно було. В одному селі жила привітна й чарівна дівчина. Звали її Калиною. Люди любили її за добре й щире серце. Навесні Калина, як завжди, пішла в ліс. Довгий, курний шлях пролягав до нього. Дай, думає, посаджу вздовж шляху якісь рослини. Викопала в гушавині лісу тонюсіньке стебло. Щоб воно прийнялося, Калина аж від своєї хати носила воду з криниці та поливала. І почав розростатися великий кущ. Іде якимсь шляхом подорожній. Стомився та й сів під кущем перепочити... Усміхнувся: спасибі тим роботящим рукам, що кущ посадили!

Тут увесь кущ, немов від сну, стрепенувся. Гульк — і враз кущ уклався білим-білим цвітом. Дивиться подорожній: що ж воно далі буде? І дивно — в кожній ягідці заховане зернятко, схоже на маленьке серце.

Прийшла Калина до свого улюбленця і задивувалася зерняткам, а кущ нахилився до неї і шепоче: "Це на згадку про твоє добре серце. А щоб люди тебе не забули, подаруй мені своє ім'я, Калинко..."

(Звучать пісні "Ой у лузі червона калина" та "Ой у лузі калина стояла").

— Діти, не злічити легенд, переказів, пісень та інших видів творчості про калину, створених народом. Народ втілює в ній, насамперед, образ вродливої, ніжної дівчини-українки, в якій щедра душа, вірне серце. Дві сторони розвитку калини — весняне цвітіння і осіннє плодоношення стали об'єднаним символом, що відобразив процес становлення юної дівчини до зрілої жінки. А хто, з вас діти, знає якесь прислів'я, вірш, загадку про калину?

(Діти розповідають).

Вітер з гаєм розмовляє,
Шепче з осокою,
Пливе човен по Дунаю
Один за водою...

Сонце гріє, вітер віє
З поля на долину,
Над водою гне з вербою
Червону калину.

На калині одиноке
Гніздечко гойдає...
Із-за лісу, з-за туману
Місяць випливає.
Червоніє круглолиций,
Горить, а не сяє...

Тече вода з-під явора
Яром на долину,
Пишається над водою
Червона калина.

— Діти, а чиї вірші зараз ми вам розказали, хто їх написав? (Діти відповідають).

— Правильно, Т.Г.Шевченко — великий український поет. Він дуже любив калину і в своєму "Кобзарі" слово "калина" вжив аж 385 разів. Діти, червона калина є символом отчого краю, усієї неньки-України.

Коли козак вирушав на чужину, мати частувала його калиновим чаєм та давала йому на дорогу хліб з калини, а наречена прикріплювала до коня гілочку, щоб постійно нагадувала йому про домівку, матір, кохану, його рідну мову:

Солов'ї на калині,
На калині зозуля,
Через гори й долини
Лине пісня з Посулля

Мова в ній калинова,
Древа сонячна гілка,
Серця тиха розмова,
Калинова сопілка.

І мости калинові
До братів, до народів,
В сім'ї вольній і новій
Всьому світу на подив...

— Я прочитала вам вірш про калину. А хто з вас знає прислів'я, загадки про калину? /Діти розповідають/.

Я не груша, я не слива,
Я — калинонька вродлива.
Я стою в зеленім листі
І в червоному намисті.
А чому я так прибралась?
Бо до свята готувалась.

За хатою у садочку
У зеленому віночку
Та в червоних намистинках
Стала нова молода.
І збігаються всі діти,
Щоб на неї поглядіти.
За намисто кожен смик
Та й укине на язик

"Пишна та красива, мов червона калина".
"Убралася в біле плаття, як калина в білий цвіт".
"Щоки червоні як кетяги калинові".
"Любуйся калиною, коли цвіте, а дитиною, коли росте".

Загадка: У вінку зеленолистім,
У червоному намисті
Видивляється у воду
На свою хорошу вроду.

/Калина/

І не дівчина, а червоні стрічки має.

/Калина/

— Молодці, діти, ви гарно розповідали вірші про калину, загадки, прислів'я. А чи знаєте ви, які на смак ягоди калини? Так, на смак вони кислі і трохи гіркуваті. Але вони дуже корисні. Вони лікують багато хвороб: кашель, гнійну ангіну, гіпертонію, запальні процеси шлунка і кишечника. Свіжу зрізану кору кладуть на кровоточиві місця.

Використовують і цвіт калини, оті білі пишні грона, які тішать око. А ще, діти, з калини приготують багато смачних страв: пироги, кисіль, варення, компот.

Ось така калина, наша вічна супутниця, всебічно корисна і символічно пісенна, в кожній квітці та ягоді якої дівчина і дивина. Упродовж віків вона супроводжувала історію розвитку нашого народу. Калина й Україна невіддільні настільки, що не мислять собі одна без одної.

А зараз подивіться, діти, сюди і скажіть, що у мене в руках. Так, правильно, я тримаю в руках букет з вербових котиків.

Котики-вуркотики
всілися рядком,
поїть сонце котики
теплим молоком.

Не глядить на котиків
лиш вусатий кіт,
мабуть, зна, що котики —
це вербовий цвіт.

— Діти, коли ви подаруєте матері, бабусі чи дівчинці букет вербових котиків, — це буде найкращий весняний подарунок. Тому, що ті пухнасті котики схожі на молоді курчата, вони блискучо-білявим усміхом випромінюють не тільки тепло і ласку, а й запах весни. Зацвіла верба, — кажуть в народі, — прийшла весна. Верба, як і калина, є своєрідним символом нашого народу. Діти, а хто мені скаже, як росте верба і де? Правильно, в парках, скверах. А вербником обсаджують дороги, греблі та ставки, береги річок і левади, городи і джерельця. А хто мені скаже, для чого? А тому, що верба тримає вологу. І на полях її садять, щоб вони не руйнувалися від вітрів і дощів, а річкам верби не дають висихати і міліти. В народі кажуть: "Де росте верба, там житиме й ріка".

На нашій планеті росте 500 видів верб, у нас в Україні — 30. А щоб вони не зникли з нашої території, їх треба оберігати, не ламати а, навпаки, насаджувати.

З верболозу народні майстри плели кошики, меблі, хлібнички, декоративні прикраси. Широко застосовували лозу для огорож. Вербі — найперші медоноси, адже лозові кущі найраніше починають цвісти, і бджоли з першим вильотом збирають солодкий пилок з квітів.

Про вербу, як і про калину, складено багато віршів, приказок, прислів'їв, пісень. З давніх-давен, як тільки луки покривалися травицею, сільська молодь влаштовувала традиційні весняні ігри. Вибравши з поміж себе найгарнішу дівчину, прихорошували її котиками та розпуклими вербовими галузками, наспівували веснянку:

Ой, вербе, вербе, вербице,
Час тобі, вербице, розвисься!

В народі, якщо комусь хтось хоче висловити побажання, то згадують приємне прислів'я: "Будь високим, як верба, а багатим, як земля". І навпаки, хто полюбає небилиці розпускати, про нього кажуть: "У нього на вербі груші ростуть". А про того, хто завжди зіпсує справу, кажуть: "Куди не повернешся, то в нього золоте верб'я росте".

А ще в народі так кажуть: "Без верби й калини нема України". А рос-
ти калина любить поряд з вербою.

Ой, вербо, вербо зелена,
Спусти гіллячко додолу,
На зелену діброву,
На червону калину,
Де соловейко гніздце в'є,
А сивая зозуленька воркує.

Підсумок заняття.

КРАСА І СИЛА РІДНОЇ МОВИ

Мета: Розширити і поглибити знання дітей і про красу і силу рідної
мови, про художнє слово класиків української літератури Лесі Українки
та І.Франка. Виховувати любов до художнього слова.

Матеріал до заняття: Ілюстрації до казки "Ріпка", "Заєць і їжак",
живі картинки із зображенням сільської хати.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Читає:

Ой, яка чудова
українська мова.
Де береться все це,
звідкіля і як?
Є в ній ліс, лісок, лісочок,
пуща, гай, діброва,
бір, перелісок, черноліс,
є іще і байрак.

О.Підсуха. "Мова"

— Діти, бачите, яка чудова наша мова. Співуча, ніжна, мелодійна,
лагідна. Цією мовою писали і пишуть художні твори наші поети і пись-
менники.

На зеленому горбочку,
у вишневому садочку
притулилася хатинка,
мов маленька дитинка.
Стиха вийшла виглядати,
Чи не вийде її мати,
І до білої хатинки,

немов мати до дитинки,
вийшло сонце, засвітило
і хатинку звеселило.

/Вихователь читає, демонструючи живі картинки/.

— Діти, ось бачите, як гарно про хатинку написала Леся Українка,
якою лагідною мовою. Хата у неї — хатинка, сад — садочок, дитина —
дитинка. Леся Українка — наша українська поетеса. /Показ портрета/.
В своїх віршах вона оспівувала і маму, яка співала колискові:

Місяць ясенесенький,
Промінь тихесенький
Кинув до нас.
Спи, мій малесенький,
Пізній бо час.

/Коліскова/.

І дитину: Тішся, дитино, поки ще маленька,
Ти ж-бо живеш навесні.
Ще твоя думка літає легенька,
Ще твої мрії ясні.

/"Тішся, дитино"/

І природу: В час гарячий, полудневий
Виглядаю у віконце:
Ясне небо, ясне море,
Ясні хмари, ясне сонце.

/"Тиша морська"/

Леся Українка в дитинстві любила слухати веснянки, багато їх знала
і співала. Пізніше вона їх збирала і впорядковувала. Ось послухайте одну з
них:

А вже весна, а вже красна,
Із стріх вода капле,
Молодому козаченьку
Мандрівочка пахне.
Як поїхав козаченько
Через чисте поле,
За ним його дівчинонька:
— Вернися, соколе...

— Діти, а які вірші Лесі Українки ви знаєте?

/Діти розповідають/.

— Молодці, ви знаєте і про вишеньки, "Мамо, іде вже зима", "Уже
весняне сонце припікає". А ще, діти, Леся Українка писала казки. Ось
послухайте, як гарно вона пише початок:

"В тридев'ятім славнім царстві, де колись був цар Горох, є тепер на господарстві мудрий пан, вельможний Ох".

І послушайте кінець:

Вже вам казка обриває?
Що ж! Хто має кладенець,
Хай замки ті розриває —
Буде казочці кінець.

/Казка про Оха-чудотвора/.

Вихователь вивчає з дітьми останні рядки.

— Діти, вам вже казка обриває?

— Ні!

— От молодці! Тоді я вас познайомлю ще з одним казкарем —

І.Я.Франком. Правда, він писав не лише казки, а й вірші.

/Вихователь читає вірш "Киця"/

— Бачите, яку влучну характеристику дає письменник своїм героям?

А які казки написав Франко?

/Діти відповідають/

— Молодці, діти. А зараз ви будете підходити до столу, брати ілюстрації із зображенням героїв, які живуть в казках Франка, називаючи, з якої вони казки. /Діти називають/.

— За це, дітки, я вам почитаю казку Франка "Ріпка".

/Читання казки за допомогою діафільму/.

Підсумок заняття.

ЗАНЯТТЯ-ЗАГАДКА

Мета: Поглибити знання дітей про усну народну творчість — загадки. Вчити їх використовувати.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Говорить про те, що сьогодні буде дуже цікаве заняття — заняття-загадка.

— Діти, я вам буду розповідати, а ви будете відгадувати, про кого я вам розповідала. В пригоді нам сьогодні стане фланелеграф, бо відгадки ви будете відкладати на фланелеграфі. Отже, слухайте.

Жили-були дід та баба /на фланелеграфі відкладаються персонажі діда та баби/. Бабуся часто носила "Два скельця, три дужки на ніс і на вущка" /окуляри/.

— Діти, хто дає правильну відповідь, викладає на фланелеграфі. Була в них внучка Галинка, яка дуже любила гратися з тим хто "вдень і вночі у кожусі на печі" /кішка/. Завжди за нею бігав той, хто "гавкає,

кусає, а в дім не пускає" /собака/. Дівчинка Галинка разом з собакою часто ходила на луг пасти ту, що "голодна жукає, сита — дітям молоко дає" /корова/. На лузі дівчинка рвала квіти, бігала, гралася. Галинка була помічницею стареньким. Вона галяла на річку "крилатих, горластих, на ногах ласти" /гуси/. Часто вона бачила біля річки дітей, які ловили те, що "крила має, не літає, без ніг, а не наздоженеш" /риба/. А одного разу дівчинка побачила

"Довгі ноги, довгий ніс,

По болоті ходить скрізь". /Чапля/.

Довгонога, довгоноса чапля, походжаючи по болоті, ловила тих, що

у зеленому жакеті

галасують в очереті,

хоч і плавати мастак,

а не риба і не рак. /Жаба/.

Дівчинка дуже любила ліс. Вона туди часто ходила зі своїми друзями. Діти рвали "солодку Гапочку в червоній шапочці" /суніця/ і ласували нею. Збирали тих, що

стоять при дорозі

на одній нозі. /Гриби/.

Аж раптом із-за куців вискочив той, що має "довгі вуха, куций хвіст, невеличкий сам на зріст" /заєць/, а за ним викотився "клубочок в сто голочок" /їжак/. Вони, напевне, тікали від тієї, що

хвіст пухнастий,

хутро золотисте,

в лісі живе.

в селі курей краде. /Лисиця/.

Діти замилювалися тим, що

живе лише улітку він,

шовкові крила має,

Із квіточки на квіточку

він весело літає /метелик/,

але його налякав звірок, який

живе в густому лісі

і ласує на горісі.

Як намисто оченята,

Хто це, спробуй відгадати. /Білка/.

Також діти побачили на квітці ту, що

зимою спить,

літом бринить,

понад садком літає,
солодку росу збирає". /Бджола/.
Аж раптом діти побачили велечезне дерево.
Гарне дерево, міцне,
листя різьблене, рясне,
а на гілочках крилатих
буде жолудів багато. /Дуб/
А на дереві сидів і вистукував на весь ліс той, хто
має носик-долото,
ним комах з кори виймає,
про здоров'я лісу дбає. /Дятел/.
Діти понюхали гілочки тих дерев, які зимою і літом одним кольором.
Аж раптом в гущавині лісу заспівав той, хто
великий має хист
І співає, як артист,
спів той радісний усюди
дуже люблять слухать люди. /Соловейко/.
Потім діти помандрували в поле. Дорогою вони побачили, що біг
великий і красивий,
як біжить він — в'ється грива,
копитами туп-туп-туп,
по камінню цок-цок-цок. /Кінь/.
Ходив полем з краю в край,
Різав чорний коровай.
— Хто, діти? Так, трактор.
Незчулися діти, як за лісом сховалося
тепле, гарне,
на людей дивиться,
а на себе дивитись
не дозволяє. /Сонце/
Веселі поверталися діти додому. До хати вони прийшли, коли зійшов
той, що
ходить у дозорі
і пильнує в небі зорі,
з високості дрібно-дрібно
розсипає сяйво срібне. /Місяць/
Підводиться підсумок заняття.

ГОСТИННІСТЬ В НАШОМУ ДОМІ

Мета: Розширити і поглибити знання дітей про хліб і картоплю, виховувати повагу до хліба, картоплі, гостинність.

Матеріал: рушник, хліб, сіль, страви з муки, картоплі в українському національному посуді на столі, прикрашеному вишитими серветками.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття, читає:

Виріс у полі
На добрій землі,
Місце найкраще
Знайшов на столі.

— Діти, про що я розказала вірша? Так, про хліб. Ось який він гарний, запашний лежить на столі. А на чому на столі лежить хліб? Так, на рушникові. А чому на рушникові, як ви думаєте? Так, щоб було гарніше. І хлібом-сіллю на рушникові завжди зустрічають гостей у нас в Україні. Такий існує в Україні звичай. Люди кажуть: "Без солі, без хліба немає обіда". А ще які ви знаєте прислів'я, приказки про хліб? Так,

коли хліб на столі,
то й стіл — престіл,
а коли хліба ні кусочка,
— то гола дошка.

Де хліб і вода, там немає голода.

Коли хліб на возі, нема біди в дорозі.

— Молодці, ви знаєте багато прислів'їв, приказок про хліб. І хліб треба шанувати. Гостей хлібом-сіллю пригощати. Ось послухайте вірш "Пахне хліб":

Пахне хліб, як тепло пахне хліб
Любов'ю трударів і радістю земною,
І сонцем, що всміхається весною,
І щастям наших неповторних діб
Духмяно пахне хліб.

/П.Воронько/

— Діти, а як до нас на стіл прийшов хліб?

/Діти розповідають/.

— Так, молодці.

Хліб не зайчик з лісу носить, —
Брат мій сіє, тато косить.
Хліборобом хочу стати,
Як мій братик, як мій тато,

Прибіжить із лісу зайчик —

Сам подам йому крайчик.

— Ви бачите, скільки праці вкладено в хліб. І тому хліб треба шанувати, доїдати всі кусочки, і боронь боже, кидатись хлібом.

"Не кидайсь хлібом —

Він святий", —

В суворості ласкавій,

Бувало, каже дід старий

Малечі кучерявій.

"Не грайся хлібом,

То ж бо гріх", —

І ще до немовляти,

Щасливий стримуючи сміх,

Бувало, каже мати.

/М.Рильський/

— І ми це, дітки, повинні з вами пам'ятати. Діти, то з чого печуть хліб? Так, з муки. Що ще печуть з муки? Так, і бублики.

Ой смачні, ой смачні

Бублики у Тані.

Медяні, запашні,

З маком, ще й рум'яні.

І калачі печуть.

Я печу, печу, печу

Дітям всім по калачу.

А що ще? Правильно, і млинці, і пиріжки, і вареники. /Вихователь перераховує, показуючи на страви, що стоять на стлі./ Діти, а з чим варять вареники? Так, з сиром, з капустою, картоплею. Ось ми з вами назвали картоплю, яку в народі називають другим хлібом. І прислів'їв є багато про картоплю, і приказок, і загадок. Можливо, хтось з вас назве? /Діти називають/. Так, молодці. "Імо бараболі і не знаємо долі". А ось послухайте загадку. Про що вона?

Я росла в темній темниці

Як зросла — взяли в світлицю,

З мене шкуру всі деруть,

Мене варять, мене труть,

Пирogi з мене печуть.

Відгадайте, хто я є,

Чи ви знаєте мене?

— Так, це картопля. Діти, а хто ховає під кущі наші супи і борщі? Правильно, картопля. А ось послухайте бувальщину.

Їхали одного разу мандрівники, та їй застала їх ніч. Голодні, замерзлі, вони почали рвати сухий бур'ян, щоб розпалити вогнище. Але одні кущі почали вириватися разом з маленькими грудочками. Не звернули на них увагу мандрівники. Кинули у вогонь. А зранку на попелищі вони побачили невеликі вуглики, які перетворилися в грудочки. Попробували. Смачно. Навибирали сирих грудочок, привезли додому і почали вирощувати, як ви думаєте, що? Так, картоплю. Із картоплі можна варити що? Послухайте загадку.

Місили, місили,

Ліпили, ліпили,

А потім в окріп помістили.

Що це, діти? Так, вареники.

Вареники-великомученики,

великі муки терпіли:

в гарячому окропі кипіли.

Ми вас поважаємо —

картоплею напихаємо;

гостей пригощаємо.

— Діти, а які ще страви виготовляють з картоплі? Так, є картопля товчена, смажена, картопля "в кожусі", є картопляники, деруни. Ось скільки страв ви можете приготувати разом з мамою, щоб пригостити дітей. Подивіться, як вони гарно прикрашають стіл. А як смачно пахнуть. Але картопля ще має лікувальні властивості. З неї роблять компреси, коли нежить, і погоду вона передбачає. Якщо ніжки картоплі почали згинатися донизу, а квітки начебто зів'яли — це на непогоду. Але я бачу, що вам уже хочеться пригоститися стравами, які стоять на столі. Ну що ж, прошу. /Діти пригощаються/.

БЕСІДА ПРО РУШНИК

Мета: закріпити знання дітей про рушник, про те, що це предмет національного побуту, про те, де він використовується, які є види рушників.

Виховувати почуття національної гордості.

Словник: рушник хрестиком, гладдю, скриня, орнамент.

Матеріал: рушник, хліб-сіль, ілюстрації, гілка калини.

Хід заняття

Організовую дітей на заняття.

— Діти, послухайте загадку.

Б'ють мене ломакою,

Ріжуть мене ножакою.

Це від того мене гублять,

Що всі мене дуже люблять.

ЗАНЯТТЯ ПО ОЗНАЙОМЛЕННЮ З ПРЕДМЕТАМИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПОБУТУ, ПОСУДУ

Мета: Продовжувати знайомити дітей з творами національного мистецтва — посудом: глечик, макітра, макогін, дерев'яна ложка, миска, горщик, горнятко, діжа. Виховувати бережливе ставлення до народних традицій.

Словник: горщик, глечик, макітра, макогін, дерев'яна ложка, миска, горнятко, діжа.

Матеріал: вищезгадані твори національного мистецтва.

Хід заняття

Організація дітей до заняття. Повідомлення теми. Показ ілюстрації до казки "Лисиця і Журавель".

— Діти, що ви бачите на цій картинці? Правильно, Лисичка прийшла в гості до Журавля і хоче пригоститися. А з чого вона хоче пригоститися? Так, з глечика. У мене на столі стоїть глечик. Хто з вас піде, візьме глечик і розкаже, де його можна використати. /Діти розповідають/.

/Вихователь робить опис глечика, використавши фрагмент української народної казки "Лисичка і журавель". Хтось стукає. Заходить ведмедик, що дуже любить їсти мед/.

— В що ми йому насипемо меду? Так, в миску. Ось яка вона. Подивіться, діти. З чого вона зроблена? Так, з глини. Якої вона форми? Правильної, круглої. З такої миски їли наші дідусі й бабусі. А чому ж не їсть наш ведмедик? Так, бо ж ми не дали йому ложки. /Вихователь пропонує дитині взяти ложку. Запитує, з чого вона зроблена/.

— Так, ця ложка дерев'яна. Дай ведмедикові, хай ласує медом. Коли давно, коли ще не було фабрик і заводів, і миски, і ложки люди виготовляли вручну. Оздоблювали гарним візерунком. Бачите, які вони гарні. /Показ ілюстрації до української народної казки "Колосок"/.

— А ось подивіться на цей малюнок. Кого ви, діти, бачите? Так, це півник сидить за столом. А біля нього що, діти? Так, макітра. А з чого вона зроблена? Так, теж з глини. Вона круглої форми, глибока. У ній можна тримати вареники, пиріжки. І вареники, і пиріжки довго залишаються теплими і смачними. А ще в макітрі можна товкти часник з салом, щоб заправити борщ. І тоді він буде дуже смачний. А товкти часник в макітрі можна макогоном. А ще макогоном можна терти мак. Тому він і називається макогоном. Ось подивіться, який він продовжуватий, схожий на качалку. Діти, а що роблять качалкою? Так, качають тісто.

— Діти, а про що я загадала загадку? Так, про хліб. Хліб — наше багатство, наше надбання, і тому є така традиція українського народу: зустрічати дорогих гостей хлібом-сіллю. Ось так. /Показую картинку/.

— А на чому підносять хліб-сіль? /Діти відповідають/. Правильно, на рушникові. Ось подивіться, на якому гарному рушникові лежить хліб-сіль. Правда, гарний рушник? Чим він вам подобається? Правильно, тому що він створений гарним сполученням кольорів. Якими кольорами вишитий рушник? Так, червоним і чорним. Червоний колір — колір калини, яку завжди любили і шанували на Україні. Ось бачите, яка вона гарна. /Показ гілки калини/.

Чорний же колір — це колір землі-годувальниці.

А чи знаєте ви, як створюється рушник? Для того, щоб створити таке чудо, спочатку сіють льон, вирощують його. Ось бачите, який він. Увібрав у себе колір ясного голубого неба. /Показ ілюстрації/. Потім збирають льон, прядуть нитки і тчуть полотно. /Показ ілюстрації/. Потім полотно відбілюють. І виходить гарна біла тканина.

Велика наша Україна. І рушники в різних куточках по-різному вишивають, і кольори підбирають різні. Так, на Закарпатті і в Прикарпатті, в основному, вишивають червоним і чорним хрестиком, так як на нашому рушникові. На деяких рушниках додають зелене. На Поліссі, Київщині, Полтавщині вишивають і хрестиком, але більше гладдю і кольори беруть, які тільки хочеш: і голубий, і червоний, і зелений. Ось чому гостей зустрічають хлібом-сіллю на рушникові. А як ви думаєте, де ще використовують рушник? Правильно, ним прикрашають портрети, ігрові кімнати і музичні зали в дитячих садках, обв'язують сніп на обжинках. А коли діти стають дорослими і одружуються, то вони стають на рушничок щастя, щоб життя було щасливим. Ось так. /Показую картинку/.

В кожен рушник вкладена велика праця, і тому рушник бережуть, передають з покоління у покоління. Він займає чільне місце. Тому ми зараз покладемо рушник із хлібом-сіллю біля портрета Т.Г.Шевченка. Традиція вишивати рушники існує з давніх-давен. Від діда-прадіда передаються узорі і вміння вишивати. Рушник — найкращий подарунок. Про рушник складено багато прислів'їв, приказок, пісень. Можливо, хтось з вас розкаже? /Діти розказують/.

Рушник — символ людського щастя. І тому батьки дарують його своїм дітям, коли йдуть у дорогу власного життя. Послухайте про це пісню. /Звучить "Пісня про рушник" А.Малишка та П.Майбороди/.

Підсумок заняття.

Наталко-Полтавко,
Бери-но качалку,
Вранці покачай,
Вареники мамі дай.

— То чим, діти, тісто на вареники качають? Правильно, качалкою. Ось яка вона. Дерев'яна. Без неї і зараз не може обійтися жодна господиня. А в чому ж можна місити тісто? Гляньте-но на цей малюнок. Він вам допоможе пригадати, в чому колись наші бабусі тісто місили. Діти, подивіться на цей малюнок. Кого ви тут бачите? Так, сороку-ворону, яка діжу місила, дітям кашу варила. Ви чули, діти? В пісні про сороку-ворону говориться про діжу, в якій тісто місять. Ось у нас є іграшкова діжа. Вона глибока, дерев'яна, у ній місять тісто, з якого печуть хліб. Хто з вас знає загадку про хліб? /Діти загадують/. Молодці, ви всі любите хліб, а тому знаєте про нього багато загадок. Ось послушайте, що я вам розкажу.

Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщику
В глиняному горщику..

— Діти, про що я вам розказувала потішку? Так, про горщик. А який він, хто покаже? /Діти показують, розповідають/.

/Вихователь узагальнює розповідь/.

А ось послушайте ще одну потішку. /Розповідає в повільному темпі/.

Варила мамочка кашку, варила.
Одному дала до горнятка,
Другому — до мисочки,
Третньому до кайстрика,
Четвертому до ложки.

— То у що мама насипала дітям кашку? Хто з вас піде покаже горнятко? Так, воно схоже на чашку. Миску і ложку ми вже з вами, діти, дивилися. А про кайстрик я вам, діти, розкажу наступного разу. А зараз, діти, пограємо з вами гру на уважність. Я вам буду починати розповідати віршика, потішку. Ви ж, хто знає, будете продовжувати, а після розповіді покажете той предмет, про який розповідалося.

— Киця Мура, де ти була?
— У бабусі.
— Що робила? /Діти продовжують/:
— Миски мила.

Дйби-дйби /4 рази/,
Ішла баба по гриби,
А дід по опеньки
В неділю раненько. /Діти продовжують/:

Нарвали опеньки,
Зварили опеньки,
Поклали опеньки
В макітру гарненько.

Печу, печу хлібчик
Дітям на обідчик. /Діти продовжують/:
Люлі, люлі, люлечку,
Звари, мамо, кулешику. /Діти продовжують/:
У маленькому горщику
Маленькому дитяті.

/Пропонується дітям ще розказати потішки, загадки про даний предмет. Вихователь підводить підсумок заняття/:

— Отже, діти, сьогодні ми з вами говорили про український національний посуд, згадали про нього пісні, потішки, загадки, казки. Все це — надбання нашого українського народу, яке ми повинні шанувати. В ході заняття вихователь може активізувати словник дітей за допомогою ведмедика, тобто, щоб діти розповідали ведмедику про всі свої предмети.

ЗАНЯТТЯ "ЩЕДРИК, ЩЕДРИК, ЩЕДРІВОЧКА"

Мета: Поглибити знання дітей про усну народну творчість: щедрівки, колядки. Виховувати любов до усної народної творчості.

Словник: щедрівка, колядка.

Матеріал: ілюстрації із зображенням народних традицій.

Хід заняття.

Вихователь організовує дітей на заняття. Загадує загадку:

Я завжди, усякі дні
Все стою в однім вбранні.
І свитинку цю, що маю,
Взимку й спеку не скидаю.

— Що це, діти? Вірно, ялинка. Подивіться на цю картинку і перед вами — справжня зелена красуня. А в що одягнена вона? Правильно, вона прикрашена різноколірними кульками. На її плечах жовті, червоні, сині стрічки, а на шиї переливаються буси. Хто стоїть біля неї? Так, красуню охороняє сторож у червоному жупані із сивою бородою і великою палицею — Дід Мороз.

А хто скаже, яке свято ми готуємося зустріти? Вірно, Новий рік, найвеселіше і всіма любимо, бо несе воно багато нових ігор, забав, подарунків, новин. Через те воно й називається Новий рік. Тому й зустрічаємо Новий рік з радістю. Чим зустрічаємо новорічне свято? Так,

смачними стравами, піснями, віршами, а ще й щедрівками і колядками. З давніх-давен існує традиція на Новий рік щедрувати і колядувати. Хлопці, дівчата, чоловіки, жінки, діти заходять на подвір'я кожної хати; піснями вітають господаря, бажають їм здоров'я і достатку. /Розгляд ілюстрацій/. Ось послухайте кілька щедрівок і колядок. А яка вам найбільше сподобається, ту ми й вивчимо напам'ять. /Вихователь зачитує 4-5 щедрівок та колядок, після чого вивчає з дітьми щедрівку/:

Щедрівочка щедрувала,
До віконця припадала:
— Чи ти, тітко, наварила,
Чи ти, тітко, напекла?
Неси мені до вікна.

А в нашої неньки
Рученьки біленькі.
Кругом столу ходить,
Варенички робить...
Підсумок заняття.

ХАТА МОЯ, БІЛА ХАТА

Мета: Продовжувати давати знання про українську оселю, знайомити з народними традиціями її прикрашання, з національним посудом. Виховувати повагу, гордість до національних обрядів, звичаїв, бережливе ставлення до народних реліквій.

Матеріал: картина із зображенням українського села, міста, глиняні вироби.

Хід заняття

Організація дітей на заняття.

— Діти, сьогодні на занятті ми будемо продовжувати знайомитися з українськими звичаями, а саме будемо говорити про українську оселю, про те, як люди в ній живуть і чим прикрашають.

Є такий давній народний звичай: на тому місці, де має стояти хата, ввечері розкладають чотири житні перепічки. За повір'ям, якщо одна з книшин зникне, то тут можна будувати оселю, якщо ні — значить у господарстві не вестиметься худоба, обсідатимуть злидні.

Витоки цього звичаю, очевидно, тягнуться ще з того часу, коли люди на була безсила перед природними явищами і тому вдавалася до всяких передбачень. Наші предки намагалися вибрати зручне місце для житла. Діти, погляньте на цю картинку. /Показую українське мальовниче село/. Чи подобаються вам ці чепурні хатинки? /Діти відповідають/. Але

люди не завжди жили в таких гарних помешканнях. Спочаку їхнім місцем проживання були-просторі хатки, що називалися землянками. Вони були трохи вкопані в землю, з похилим дахом. З тих пір пройшло досить багато часу, і вчарувала наша оселя весь світ, стала чепурною, з білизнами стін, з вишневими садками, з палахкучими рушниками на покуті, з мальованими коминами і терпким запахом рути-м'яти на долівці.

Діти, як ви думаєте, де для людини найрідніше місце на землі? Так, Вітчизни без рідної хати не було і не може бути. Як мовиться в пісні, Батьківщина починається від рідного порога, а отже — з батьківської домівки.

Ви повинні знати, що в людській оселі першорядну роль відіграє не багатство, а помірність, гармонія речей і предметів, чистота і охайність, які милують око. В народі кажуть: "Хата хоч і бідненька, але чиста й чепурненька, а тому гарна й веселенька". Пригадайте, діти, чим у вас вдома обгороджене подвір'я? Правильно, обгороджують подвір'я парканом або "живоплотом". Добрий господар завжди тримає своє господарство в порядку, дбає, щоб воно було не гірше других. А що росте біля хати? Так, правильно. Біля хати насаджують садки, які навесні чарують своїм цвітом, висівають квіти. Квітникарство у нас здавна в пошані.

А які ви знаєте поширені у нас дерева? Так, це тополя, верба, бузок. Влітку окрасою багатьох садів є соняшники, чорнобривці, мальви. Так і колись, не було села, а в ньому хати, де не палахкотіли б під вікнами мальви — берегині наших прекрасних традицій.

Села були гарні, привабливі, але коли б зайти в хату, то можна було б побачити, що вона і всередині була не менш цікаво прибраною. Ви вже знаєте, чим прибирали світлицю. Так, в оселі повинні були бути вишиті рушники. Не випадково в народній пісні мати навчає дочку:

Тримай хаточку, як у віночку
І рушники на кілочку.

А як ще прикрашали хату? Правильно, прикрашали хату ще й так: малюванням на стінах, витинанками, килимами, налавниками, розмальовуванням меблів. Невіддільною частиною побуту були красиві, зручні вироби з глини. Колись давно люди ліпили посуд руками і випалювали на вогнищі. Прикрашали його тоді дуже простенькими візерунками. А пізніше появились справжні майстри гончарного виробництва. Свої вироби вони прикрашали різноманітним орнаментом. На тарілках і мисках малювали півнів, рибок, козаків на конях, дівчат у танку.

Пригадайте, діти, назви посуду, який ви знаєте. /Діти називають/. Предмети побуту говорять про давній звичай нашого народу прикраша-

ти своє житло. Дерев'яний мисник з декоративними глечиками, баранцями, розмальованими тарілками /показую/ добре поєднувався з простими меблями. А які гарні були кахлі /показую/. Оздоблювалися вони по-різному: трафаретними візерунками, за допомогою дерев'яної форми, розписами, а потім покривалися спеціальною поливкою. Діти, ви, напевно, помітили, що вироби були різні, але всі вони мали одну спільність: відображали світлий, життєстверджуючий настрій народу.

А тепер, діти, погляньте на цю картину. /Показую багатоповерхові будинки/. Скажіть, що спільного в них з тими, що будувалися колись. Правильно, і в одних, і в других живуть люди. А в якому б хотіли ви жити? Відповіді дітей цікаві і неоднозначні. Але висновок один: не так вже й важливо, де жити, аби був мир і злагода в сім'ї.

Отже, діти, ми поговорили з вами про українську садибу. Де б людина не була, вона завжди повертається до рідної домівки, старається причепурити її, прикрасити так, як це робили наші предки. І ми з вами повинні зберігати старі, але славні народні звичаї.

БАБУСИНА ХАТА

Мета: Поглибити знання дітей про інтер'єр української хати. Виховувати почуття любові до народних звичаїв, естетичні смаки.

Словник: горщик, рогаць, коцюба, світлиця.

Матеріал: макет української хати, деталі українського інтер'єру, вишиті рушники.

Хід заняття

Вихователь організовує дітей на заняття. Запитує, хто у них є в родині. Де живуть їхні дідуся і бабусі. Пропонує поговорити про те, в яких хатах живуть в селі дідуся і бабусі і розповісти, в яких хатах жили колись. А жили вони у маленьких глиняних хатах під солом'яною стріхою. У добрих господарів, які не лінувалися працювати, все було: і тин біля хати, і садок, і квіти, і на подвір'ї криниця. А яка вже хата була: завжди набіло помащена, розмальована і темною глиною підведена. Біля хати була призьба. У неділю або на свята люди сідали на призьбу відпочивати і співали народних пісень, а діти грали в ігри.

— Малята, а вам цікаво, як виглядає українська хата всередині? У нас немає таких стареньких хат, щоб ми могли подивитися, то я зробила макет такої хати. Ось подивіться: на покуті стояв стіл, накритий обрусом. А на столі — вишитий рушник і хліб-сіль. Це символізує гостинність господарів. Кожна людина, яка переступить поріг цієї хати буде радо зустріта господарями. Стільців не було. Біля столу стояла довга лава. Подивіться, що це. Так, ви впізнали. Це піч. Вона була велика і давала багато тепла. Піч була гарно розмальована, ось як наша. А ще у печі варили смачний борщ, кашу, картоплю і пекли хліб. Ось подивіться

на посуд, у якому варили борщ та кашу. Це горщик і чавунець. /Показ/. Як називається посуд? Зверніть увагу на форму горщика і чавунця. Знизу вони вузькі, а доверху розширені. Це для того, щоб зручно було брати рогаць, ставити у піч та виймати з неї. А ще була коцюба. /Показ/. Нею розгортали вугілля, поправляли дрова. Рогаць і коцюба завжди стояли у куточку біля печі.

Ще була у хаті велика скриня. Вам цікаво, що у скрині? Тоді заплющить очі і скажіть: "Чудо-скриня, відчинися і покажи, що є там".

/Вихователь витягує із скрині українські костюми для хлопчика і дівчинки і розглядає їх з дітьми/.

— У скрині був одяг для дітей, дорослих, святковий і буденний. А ще було полотно, обруси, рушники і сорочки, які дівчата готували собі у придане. Коли дівчина виходила заміж, мати все їй віддавала, що вона собі наскладала у скриню. То де зберігався одяг? Добре, а якщо у господарів була маленька дитина, то спала вона у колисці. Якщо то була дівчинка, то колисала її мати у вербовій або калиновій люлечці. Тоді росла вона бадьорою, красивою, як калина. Якщо був хлопчик, то колисали його в дубовій або в ясеневій люлечці. Тоді виростав він сильним, як дуб, красивим, як ясен. Це бабуся мені так говорила. А коли мати ще співає колискових пісень, то дитина повік найріднішою буде. А ви знаєте колискові пісні? Як знаєте, то давайте заспіваємо. /Коліскова пісня "Ой, ходить сон"/.

Всі ці речі, про які я говорила, стояли на землі, яка була змащена глиною, бо підлоги тоді ще не було. А подивіться, що було на стінах? /Діти відповідають/. Так, рушники, образи, портрети. А що було вишитого на рушниках? Листячко, квіти, калина. А якими кольорами? /Відповіді дітей/.

На Україні є давній звичай — прикрашати хату рушниками. Ось таку хату називали світлицею. То як називається така хата? Добре, а тепер послухайте пісню "Мамина світлиця". /Діти слухають/.

З БАБУСИНОЇ СКРИНІ

Мета: Поглибити знання дітей про національну символіку: предмети національного одягу. Виховувати естетичні смаки.

Матеріал: дидактичні набори одягу національного та звичайного.

Хід заняття

Вихователь організовує дітей на заняття. Приходить лялька. Говорить, що вже весна. Скоро настануть свята. Їй треба подумати, як гарно прибратися. Переглядає цілий ряд предметів одягу. Вихователь пропонує підійти до бабусиної скрині і подивитися, що там є.

— В цій скрині є святковий і буденний одяг, який носили і в свята, і в будні наші дідуся і бабусі. Ось що це, діти? Так, віночок. Його в давнину носили лише дівчата. В віночок вплетені різні квіти. І кожна квітка має своє значення. Діти, можливо хто з вас знає значення якихось квітів? Так, троянда означає красу, чорнобривці — пам'ять, цвіт вишні — материнську любов, а маківку могли вплести в віночок лише дівчата-сироти. Можна прикрасити віночок і колосками, і барвінком, міртом. Ще віночок прикрашений стрічками. У різних областях України їх кількість різна, і кольори різні. Коричневі означають любов до землі, голубі — вірність, червоні — радість. Але всі вони мусять бути довші за косу, бо оберігають її красу. В народі кажуть: "Коса — дівоча краса".

Діти, а коли одягали віночок дівчата? Так, коли були святкові дні. Одягне дівчина красивий віночок ось так /вихователь одягає на дитину/, і очей від неї не відірвати. /Вихователь дістає із скрині вишиту сорочку. Запитує в дітей, що це і що діти про неї знають/. Правильно, діти, це вишита сорочка. Вона, в основному, довга. Вишита спереду, на рукавах. Низ теж може бути вишитим. Вишивка внизу називається цирка. Раніше сорочки вишивали шовковими нитками, а тепер і бісером. Сорочки були на свято і на будень. На свято вишивали на тонкому полотні, а буденну сорочку — на грубому льняному полотні. Діти, якими кольорами вишивали сорочки? Так, кольори у вишитті різні. Наприклад, у Прикарпатті вишивають чорним, світлокоричневим і червоним кольором. У нашій області — червоно-чорним, а іноді додають жовтого кольору, зеленого.

Діти, а яким орнаментом вишивають сорочки? Так, і рослинним орнаментом, і орнаментом геометричної форми. Вишивають гладдю, хрестиком, низинкою.

Для того, щоб вийшла ось така гарна сорочка, вирощували льон, пряли нитки, ткали полотно, вимочували у воді, били праником /показ праника/ і сушили. Чим більше били праником, тим воно було біліше. Кращою вважалася сорочка з тонкого полотна.

Вишита сорочка, аж до поясочка.

А хто вишивав? Тарасова дочка.

Діти, а ще що можна одягнути на свято? Так, кептарик або його ще називають камізелька. Його теж вишивають шовком або бісером. Діти, а ще що входить до святкового жіночого національного одягу? Так, плахта, фартух, спідниця. /Вихователь показує/. Ще дівчата та заміжні жінки одягали на шию намисто на свято.

Діти, а це що? Це очіпок, який замість вінка носили жінки. /Вихователь показує гарну хустку/. Це хустка. Вона, як бачите, дуже гарна. І

кольори чудові. Взувалися на свято у чобітки. А ще був і буденний одяг. Це личаки, свитина, буденна хустка, сорочка. /Показ предметів/.

Лялька говорить, що вона вже знає, що одягне на свято, а ще вона хоче прибрати свого братика Іванка.

/Вихователь разом з дітьми пропонує їй предмети чоловічого одягу святкового і буденного: сорочку, шаровари, пояс /крайка, попружка, пасок/, бриль, шапку, крисаню, камізельку /кептарик/, свитку, кожух, чоботи, личаки /постоли/.

Вихователь показує ляльці сорочку. Розповідає, що нема кращого матеріалу, ніж льон. Лляне полотно швидко всмоктує вологу і швидко випаровує її. Сорочка вишита. Це святковий одяг. Показує бриль. Що це, діти? Так, це бриль. На сході України з давніх-давен носили брилі: капелюхи з пшеничної соломи з широкими крисани. Ось чому деякі різновиди цих капелюхів звуться крисані. /Вихователь супроводжує розповідь показом. Аналогічно розповідає про інші предмети чоловічого одягу/.

Підсумок заняття.

ЕКСКУРСІЯ В МУЗЕЙ

Мета: Продовжувати знайомити дітей з виробами народних умільців. Розширити знання дітей про ткацьку роботу, її попередників /прядіння ниток/. Прищеплювати дітям думку про ганебність бути невмілими, ледачими; викликати інтерес, бажання пізнавати навколишній світ; виховувати бережливе ставлення до праці дорослих. Збагатити словник дітей словами: прялка, веретено, цівка, ткаля, верстат, гребінка, кружілка/.

Матеріал: вироби народних умільців /гончарів, плетярів, бондарів, вишивальниць, ткаль/; старовинні знаряддя праці /верстат, прялка, гребінка, веретено, цівка/. Гра "Утиця", дидактична гра "Якого майстра робота".

Хід заняття

Вихователь проводить заняття в музеї.

— Діти, з давніх-давен у нас на Україні з покоління в покоління народні майстри передають своє ремесло, яке і донині ще існує і радує людей своєю чарівною принадою.

Недарма мистецтво нашого народу визнане одним із найбагатших у світі. Вишивальниці і малювальниці, ткалі і килимари, ливарники і гончарі, що жили і працювали по селах і містах, виробляли різноманітні речі побуту. І ось сьогодні ми з вами відвідаємо виставку чудових речей побуту, виготовлених руками народних умільців. Це для нас буде свято,

тому що ці речі, традиційно оселившись у сільських та міських квартирах, творять у них святковість, затишок і красу, приносять насолоду дорослим і дітям.

Сьогодні ми з вами зустрінемося з цими чудовими речами. /Підводжу дітей до виставки/.

Діти, зверніть увагу на ці речі. Як ви думаєте, хто їх виготовив? Вірно, ці речі виготовили народні умільці. А хто такі народні умільці? Так, це люди, які самі навчилися робити речі побуту від своїх батьків, дідусів, бабусь. А що ви ще знаєте про народних умільців? А яких ви знаєте народних умільців? /Відповідь дітей/. Що ж виготовляють гончарі? /Відповідь дітей: "Гончарі виготовляють глиняний посуд"/. Що саме? /Відповідь дітей/. А щоб він був кращий, вони його розписують візерунками. А де найбільше поширене гончарство у нас на Україні? /Відповідь дітей: "У Косові, Ужгороді, Києві"/. Діти, а що роблять плетярі? /Відповідь дітей. Показують вироби плетярів/.

А тепер зверніть увагу ось на ці речі. Як ви гадаєте, хто їх виготовив? /Показують їм вироби бондарів/. Так, вірно, бондарі. Це дуже важка справа — виготовляти речі з дерева. Робота їхня дуже важлива, тому що в кожній домівці неможливо обійтися без цих речей. Які ж саме речі виготовляють бондарі? /Відповідь дітей/.

А зараз ми з вами зайдемо в кімнату, в якій розміщені речі, що зачаровують всіх, хто сюди зайде. /Діти розглядають вишивки, килимові вироби, рядна в різноколірні смужки/. Це теж робота народних умільців, а яких, то ви, мабуть, уже здогадалися. Так, ці рушники, і доріжки, і подушечки, і серветки вишили вишивальниці. Таке ремесло, як вишивання, у нас на Україні виникло дуже давно. Жінки і дівчата вечорами збиралися в одній хаті і вишивали, співаючи українських пісень. Кожна світлиця була прикрашена чудовими рушниками. /Діти розглядають/.

Діти, а хто виткав все це? /Відповідь дітей: "Ткалі"/. Так, їх виготовили ткалі. Це дуже трудолюбиві жінки, з великою силою волі, з естетичним смаком. Адже, виготовляючи такий чудовий килим, працювати треба довго. Необхідно підібрати нитки, щоб вони переливалися, ніби райдуга. Але люди, які їх виготовляють, люблять свою роботу. Їм вона приносить насолоду і радість.

А як саме виготовляють килими? Може хтось з вас, діти, знає або бачив? /Відповідь дітей/. Вірно, килими виготовляють на верстатах. На таких верстатах колись ткали не тільки килими, а й полотно для одягу. Бо купляти тканину чи полотняний одяг вважалося ганьбою. Хто купляв, то того називали ледачим і сміялися з нього. Отож першим обов'яз-

ком матері було навчити свою доньку прясти нитки і ткати ось на таких верстатах.

Для того, щоб ткати, необхідні були нитки. Ті нитки /ляняні/ люди виготовляли з льону, який спочатку сіяли, потім збирали, вимочували, розчісували, а вже потім пряли. Вовняні нитки /шерстяні/ виготовлялись з овечої вовни. Цю вовну пряли, потім розчісували ось такими гребінками /показую/ і пряли з неї нитки. Нитки пряли вечорами, коли клали дітей спати. Пряли і наспівували дитині колискову.

Льон збирала,
тонкі нитки пряла,
тонкі нитки пряла,
сповиточки клала,
щоб було дитя вродливе,
щоб було дитя щасливе...

А діти дивилися, як крутиться швидко веретенце і кружилка, довго дивилися і засинали.

Нитки прясти — це дуже складна робота. Дітям давалося це важко, але до шести років вони оволодівали певними навичками, допомагали дорослим, намотували на цівки нитки. /Показ цівки/. І не тільки в піснях малеча розуміла послідовність виготовлення ниток, а ще закріплювала сам хід роботи на верстаті в іграх.

Дуже поширена була гра в той час "Ушиця", в якій передавали дію переплітання ниток. Діти ставали колом і оббігали кожного, хто стояв у ряду: одного зпереду, наступного — ззаду.

Діти, а ви б хотіли в цю гру пограти? Ми з вами обов'язково вивчимо цю гру. А тепер давайте пригадаємо, з якими виробами ми тут сьогодні зустрілися?

Пограємо в дидактичну гру "Якого майстра робота?".

Хід гри

Серед дітей вибираються діти-"майстри", які по черзі імітують роботу майстра, яким він є. Решта дітей відгадують, який це майстер. Називають його вироб.

Підсумок.

БЕСІДА "СОЛОВ'ІНА НАША МОВА".

Мета: Поглибити знання дітей про те, що вона пісенна, багата прислів'ями, приказками, скоромовками, загадками, казками. Виховувати любов до рідної мови.

Словник: мелодійність, пісенність, співучість.

Матеріал: ілюстрації, грамплатівки до казок та про пори року.

Хід заняття

Організую дітей на заняття. Читаю вірш О.Підсухи "Мова".

Ой, яка чудова
українська мова!
Де береться все це,
Звідкіля і як?
Є в ній ліс —
Лісок, лісочок,
Пуща, гай, діброва,
Бір, перелісок, чорноліс,
Є іще й байрак.

— Діти, про що я вам прочитала вірш? Так, правильно, про красу та мелодійність української мови, мови, якою розмовляли наші діди-прадіди, пісенної мови Шевченка, мови, якою ми розмовляємо і думаємо, без якої не мислимо своє існування. Свою рідну мову діти чують з вуст матері, вбирають її красу:

Бо кажуть, дитино,
Що мова наша — солов'їна...

Пам'ятаєте, як мама вам співала колискові? Розповідала про "сороку-ворону", "про оцей пальчик", "Іде коза рогата".

Наша мова, діти, дуже багата на загадки, прислів'я, приказки, скоромовки. А про що можна загадати загадку?

Так, загадки є про все: і про людей, і про тварин, і про ліс, про поле, і про людську працю.

А хто з вас знає якісь загадки? /Діти загадують/. А ще можна загадати загадки про пори року. Ось послухайте.

Сніг на полях,
Лід на річках,
Хуга гуляє,
Коли це буває?

Правильно, взимку. Крім загадок є ще й прикмети. Прикмета — це ознака, яка провіщає близьке настання чогось. Прикмети існують здавна. Люди склали прикмети, спостерігаючи за змінами в природі. Ось послухайте прикмети про зиму.

Хмари пливуть низько — буде холодно.

Вчора на прогулянці ми спостерігали, як хмари плвли проти вітру. А сьогодні що йде на вулиці? Так, сніг. Отже, правдива прикмета: хмари пливуть проти вітру — чекай снігу. Якщо навколо сонця або місяця видно кола — чекай морозу.

Діти, а які прикмети ви знаєте про весну? /Діти називають/. А ось послухайте.

Якщо загули бджоли над горобиною, то значить закінчиться весна і буде літо.

Рум'яний вечір і сірий ранок — на хорошу погоду.

Є й про літо прикмети.

Ластівки літають низом, граються — на дощ, холод.

Киця вмивається довго — на суху погоду.

— Діти, про які пори року ми з вами назвали прикмети? Правильно, про зиму, весну, літо. А про яку пору року ще не назвали? Правильно, про осінь. Можливо з вас хтось знає? А ось послухайте, які я назву.

Осінь бідна на гриби — зима буде багата на сніг і морози.

Якщо багато павутиння і не поспішають відлітати в теплі краї птиці — осінь буде тривала.

— Всі прикмети можна спостерігати. І ми кожен місяць будемо з вами спостерігати нові прикмети.

А тепер подумайте і скажіть, що ви більше всього любите слухати? Правильно, казки. А хто складає казки? Правильно, народ і письменники. Отже, як ви бачите, є народні казки, в які народ вкладає свою мудрість, все багатство мови. А які казки ви знаєте? /Діти називають. Вихователь показує ілюстрації/.

Діти, а є ще й докучні казки, які теж складає народ. Ось послухайте.

— Розкажуть вам казку?

— Розкажіть.

— Ви кажете: "Розкажіть!" І я вам: "Розкажіть!" Розкажуть?

— Так.

— Ви кажете: "Так!" І я вам кажу: "Так!" Розкажуть...?"

Отже, діти, що ми сьогодні робили на занятті? Так, ми загадували загадки, тобто говорили про неocenний скарб — нашу рідну мову, яку потрібно не лише любити, а й берегти, як зіницю ока, бо

Мова барвиста,
Мова багата,
Рідна й тепла,
Як батьківська хата.

/В.Гринько/

ПРИЙДИ, ПРИЙДИ, ВЕСНА-КРАСНА

Мета: Розширити знання дітей про весну, про народні свята, про народні прикмети.

Матеріал до заняття: котики верби, проліски.

Хід заняття

Вихователь організовує дітей на заняття. Читає вірш "Встала весна" Т.Г.Шевченка.

— Діти, про яку пору року я прочитала вірш? А яка зараз пора року? А звідки ви бачите, що надворі весна? Так, правильно, зараз весна. Це видно і по тому, що повітря лагідніше, і сонечко тепліше, і травичка проситься до сонечка.

А що стоїть у мене на столі? Так, котики, і перша квіточка весни... пролісок. Це перші весняні вісники. З року в рік ми з нетерпінням чекаємо приходу весни. Ми чекаємо, поки

Лиха зима сховається,
А сонечко прогляне,
Сніжок води злякається,
Тихенько гаснуть стане, —
І здалеку бистресенько
Вона до нас прибуде,
Кому-кому любесенько,
А дітям більше буде.

/Л.Глібов "Хто весна"/

Ми рахуємо дні, виглядаємо з вирію пташки, які на своїх крилах принесуть нам весну-красну. Ми чекаємо, поки весна прожене холод, устеле землю травичкою зеленою, уквітчає квітами, а пташки наповнять гаї і діброви своїм веселим весняним щебетом.

Діти, а які перші птахи прилітають до нас навесні? /Діти називають/.

Так, був у нашого народу дуже цікавий звичай. З нетерпінням люди чекали весну і вважали, що це птахи на своїх крилах приносять весну, проганяють люту зиму з її морозами. Люди випікали з тіста пташок, вибігали на подвір'я, весело стрибали, співали пісні:

Вилети, люлю, горою,
Винеси літо з собою.

Цим випеченим пташкам люди давали назву жайворонки. Бо ці пташки раненько прокидаються, кружляють над полем і звеселяють працю хлібороба.

Люба, мила людям весна... Про неї є багато віршків, загадок, прикмет. Відгадайте загадки.

Що росте вниз головою?
Які квіти першими зацвітають весною?
Які пташки першими повертаються з вирію?
Що ви можете сказати про весняний день?

~~Чому люди говорять, що весняний день рік годує?~~

~~Діти, а які весняні прикмети ви знаєте? /Діти називають/. А які свята люди святкують навесні? /Діти відповідають/.~~

~~Добре ви намагались відповідати, а тепер пора гаївку розпочинати. /Вихователь вчить з дітьми гаївку або гру "Довга лоза"/.~~

~~Гра "Довга лоза".~~

~~В землю затикають кілька паличок, утворюючи "лабіринт", а потім, узявшись за руки, співаючи, ходять між паличками.~~

~~У довгої лози поїли хлопці кози,
А дівчата-козенята, та й померзли ноженята.
Ой, дівоньки гожі, кидайте ті кози,
В кривім танцю походжаймо,
Та ніженьки зігриваймо.
Ой, кривого танця не виведу кінця.
Треба його виводити, кінець йому знаходити.~~

~~Ведуча.~~

~~Годі, годі, діти, гратись,
Ось весна-красна гуляє
І луги в квітки вбирає.
Ось дивіться: на галяві
Ведуть квіти танець жваво.~~

~~Співали дівоньки, співали,
У решето пісні складали,
Та й поставили на вербі,
Де взялись горобці,
Звалили решето додолу —
Час вам, діточки, додому.~~

~~Підсумок заняття.~~

УКРАЇНСЬКІ ВЕЧОРНИЦІ "ЩЕДРИЙ ВЕЧІР, ДОБРИЙ ВЕЧІР"

При вході в актовий зал — плакат "Гостинно запрошуємо на вечорниці". В залі розміщено макет сільської хати, тин з глечиками, соняшники, кукурудза та квасоля в макітрах; накриті ряднами лави, вишиті рушники та серветки, керамічний посуд; народні музичні інструменти реально відтворюють місцевий колорит. У виконанні троїстих музик /діти старших груп/ — всі одягнені в український одяг.

Виходять ведучі.

І ведуча. Добрий вечір, дорогі наші друзі!

Добрий вечір шановні гості!

Сьогодні в цьому прекрасному, святковоприкрашеному залі зібралися наші батьки, їхні діти та працівники дитячого садка.

2 ведуча. Нашій славній Україні, її працелюбному народові, споконвічним українським традиціям, народним пісням і звичаям присвячуємо наші українські вечорниці.

1 ведуча. Україна — славна і чудова земля, з широкими, чистими річками, мережаними нивами. А височенні гори від Півдня стоять, немов сторожі. А здалеку синє море грає, мов запрошує до себе: "Ходіть, мої рідні, ходіть. Колись ваші предки, запорожці, гуляли по моїх хвилях; погуляйте й ви. Сумно мені за вами, за вашою милозвучною піснею, за вашими козаками". А до моря вливається Дніпро — найбільша річка на Україні. Над Дніпром на горах блищить золотавий Київ. А там міста і села по ярах і балках, а там степи шумлять, хвилюються, колихаються, пахнуть...

Дівчинка.

Різні в світі є країни,
Різні люди є на світі,
Різні гори, полонини,
Різні трави, різні квіти,
Є в усіх одна країна,
Найрідніша нам усім.
То — прекрасна Україна,
Нашого народу дім.

Пісню "Виростеш ти, сину" виконують учасники вечора. Виходять хлопчик і дівчинка.

Дівчинка.

Українка я маленька.
Українці батько й ненька.
Українкою я звуся
І тим іменем горджуся.

Хлопчик.

А по чім тебе пізнаю?

Дівчинка.

По українському звичаю,
В мене вдача щира, сміла,
Є відвага духа й тіла.
І душа в мене здорова,
Українська в мене мова!

Хлопчик.

А скажи, де край твій рідний?

Дівчинка.

Там, де неба круг погідний,
Там, де сонце сяє ясно,

На Україні діти краєні.
Де степи, лани безкраї,
Де орел буйний літає,
Де Дністер і хвилі Прута,
Де Дніпро — старий Славута,
Де високії могили,
Що в них голови зложили
Мої предки в лютім бою
За Україну любов свою.

Хлопчик.

Як поможем своєму люду?

Дівчинка.

Пильно все учитись буду,
Щоб свої мене любили,
І чужі щоби цінили,
Щоб про мій народ питали,
Україну шанували.

1 ведуча. Надворі весна. І в нас на вечорницях панує весняний настрій. Але які ж це вечорниці, коли на них не порядкує господиня? А от і вона! Дозвольте вас усіх познайомити з нашою господинею. /Співає пісню "Господиня гарна я"/.

Господиня. А щоб мені було веселіше, я взяла собі на допомогу господаря. /Господар кланяється/.

Господар. Добрий вечір, дорогі друзі! Добрий вечір! Правда, чудова ця фраза? Вона зближує з вами відразу.

Після дня трудового
Цілком до речі,
Щоб був у нас дійсно
Чудовий вечір.

Упоравшись з ділом, хіба не варто зустрітись з піснею, дотепом, жартом?

Господиня. Народна пісня! Хто не був зачарований нею? Вона завжди багата мелодією і красою образів.

На наших вечорницях збиралися діти старшої групи, які дуже люблять українську народну творчість, гарно співають, танцюють, грають на музичних інструментах.

/Пісня "Ой, ходила дівчина бережком", танець "Український танець парами", гра на музичних інструментах, пісня "Жили у бабусі два веселих гусі"/.

У нас в гостях бабуся Андрійчика Вергуна. Ось послухайте її. /Бабуся розповідає про те, як колись ткали полотно, якими знаряддями користувалися. Демонструє в роботі прялку, веретено. Діти захоплено

спостерігають, як в умілих жіночих руках з безформної куделі прядеться тонка і міцна нитка. Бабуся загадує дітям загадки/.

Сидить баба за бочками,
Перебирає паличками.
Чим більше я кручусь,
Тим більше я товстію. /Веретено/

Господиня. /Дякує бабусі за розповідь/. А діти наші підготували українську народну пісню "Грицю, Грицю, до роботи".

Господар: Що за вечір, як без танців, це, напевно, скаже всяк. То ж попросим сміливіших по три хлопці на гопак!

Швидких, спритних та умілих,
Є такі тут серед вас,
Щоб за ними закортіло,
Всі в танець пуститись враз.

/Виходить чотири хлопці. Під музику гопака танцювальними кроками наближаються до стільця, вдягають шапку й пояс. І, танцюючи, повертаються назад, акуратно знімають шапки і пояси/.

Господиня. А хіба дівчатка поступляться в танцях хлопчикам? А ну, давайте, музики, заграйте нам український танець!

1 ведуча. Дорогі друзі! Всі ми бачимо, що нас оточує все рідне, українське. Ось подивіться, які чудові рушники прикрашають наш зал. Витреш лице рушником, що вишила мати, і ніби нап'єшся цілющої води. Давайте ж, друзі, разом визначимо найкращу майстриню, яка вишивала рушники, ночей не досипала, пальчики поколола голкою і подарувала нам сьогодні свою роботу. Рушники вишиті різними візерунками, різними нитками.

Дівчинка. Мені розповідала моя бабуся, що колись вишивали рушники одні для хлопчиків, другі для дівчаток. Для хлопчика на рушнику вишивали чорнобривці, волошки, а для дівчинки — цвіт полину, незабудки.

Хлопчик. А я ще знаю, що були родинні рушники. На них вишивали котиків. Це означало, що в цій родині в пошані батьки.

2 ведуча. Отже, ми можемо признатися, що рушники на Україні здавна в пошані. Мати дарувала рушник синові, який збирався в дорогу, як оберігання від нещастя. Вишитими рушниками зустрічають дорогих гостей, їх стелять під ноги молодим на весіллі. А яка чудова-пісня є про рушник! То ж давайте, дорогі мами, заспіваємо разом цю пісню.

/Звучить "Пісня про рушник"/.

1 ведуча. А які ж то вечорниці без щирого українського гумору, забавлянок, прислів'їв, закличок, загадок, примовок?

2 ведуча.

На околиці села, як мовиться в казці,
Жив веселий дід Хома і баба Параска.
Біля хати у садку діти гомоніли,
Розважались малі, а старі раділи.

Дід учив гончарувати, на сопілці грати,
Баба вчила вишивати і пісні співати.

Ой, цікаві ж для малят
Ці часи дозвілля.
Скоромовки і казки,
Загадки, прислів'я.

/Дід і баба ведуть цікаву розповідь з використанням діалектизмів про природу, визначні пам'ятки краю, залучаючи до бесіди й малих слухачів. І ті непомітно для себе стають активними учасниками розмови: одні пригадують та розповідають скоромовки, інші — загадки та прислів'я, ще інші слухаючи своїх товаришів, лушать квасоллю та кукурудзу, бо праця — необхідна складова вечорниць/.

Дід. А відгадайте-но, діти, загадку.
У нашої бабусі
Сидить звір у кожусі.
Біля пічки гріється,
Без водички миється.

Баба. І я теж знаю загадку.
По дорозі цуцик біг.
Скільки цуцик має ніг?
Почали усі лічити
Десять вийшло у Микити.
Так чи не так? /Чотири/.

Баба. А прислів'я знаєте?
Дівчатка та хлопчики по черзі промовляють:

Полохливий заєць і пенька боїться. Хотів зробити спішно, та вийшло смішно. Пташка красна своїм пір'ям, а людина — знаннями. Добре слово краще за цукор і мед.

Дід. А які скоромовки вмієте швидко промовляти?

Вибіг Гришка на доріжку,
На доріжці сидить кішка.
Взяв з доріжки Гришка кішку.
Хай піймає кішка мишку.

На печі, на печі лежать смачні калачі.
Хочеш їсти калачі — не лежи на печі.

От Кіндрат, так Кіндрат!
Зуб зламав об мармелад.

Ти, малий, скажи малому,
Хай малий малому скаже,
Хай малий теля прив'яже.

Баба. А тепер пригадайте забавлянки.

Хлопчик. Послухайте, люди. Довга байка буде.

Був собі раз горобець,
Бабі збив новий горнець.
Прилетіла горобчиха,
Питається баби стиха:
— А хто збив ваш горнець?
Баба каже: — Горобець!
Відіб'ю йому крильця!
Чи казати знов з кінця?
Як казати, то казати:
Був собі раз горобець...

Дівчинка. Сидить Василь на припічку,
Держить kota за ниточку.
Котик зубки розтулив,
Та й Василька укусив.
А дзузь, дзузь, кошени,
Не займай ти Василя.

Хлопчик. Ходить квочка коло кілочка,
Водить діток-одноліток.
Потягушки-потягушки
На кісточки-ростушки.
Хай росте наш Іванечко
Високий, як батечко.

Дівчинка. Печу, печу хлібчик
Дітям на обідчик.
Більшому — більший,
Меншому — менший.
Шур у піч!

Діти звертаються до дідуса з проханням: "Дідусю, розкажи хоч одну
смішну перлинку!"

Дід. Хлопчик звертається до батька: "Татусю, подаруй мені барабан".
Татусь відповідає: "Я подарував би, синку, та боюся, що ти заважати-
меш мені працювати". Син: "Що ти, татусю, я тільки тоді буду бараба-
нити, коли ти спатимеш".

Діти. А ми ще вміємо грати народні ігри. Гра "Їду, їду на коні".

Бабуся. Ой, діти, як ви всі мені сподобались. І ігри знаєте, і пісні
знаєте, і загадки, і прислів'я. Дуже ніжно звучить із ваших уст наша
рідна українська мова. Адже наша мова — солов'їна.

Хлопчик. Бабусю, а я вірша знаю про рідну мову.

Сидір Воробкевич

Рідна мова

Мова рідна, слово рідне,
Хто вас забуває
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має.

Як ту мову нам забути,
Котрую учила
Всіх нас ненька говорити,
Ненька наша мила?!..

Господар. Щось вечір такий довгий. Наспівались, натанцювались, аж
їсти захотілось. А ви, дорогі гості, чи не хочете посмакувати? Що на це
нам скаже господиня? Чим почастує гостей?

Господиня. Та вареників наварила. А може наші гості і не хочуть, ва-
реників?

Господар. Милі гості, просимо до столу. Вареники будемо їсти! Варе-
ники непогані, вареники у сметані!

Господиня. В кожній хаті на Україні
Вареники варять нині.
Ці вареники знаменні,
Як їх родичі пельмені.

Господар. Вас чекають у макітрі
Вареники дуже ситні
Білолиці, круглолиці,
Із дорідної пшениці.
Їжте, їжте, просим щиро,
Вареники наші з сиром,
Вареники непогані,
Вареники у сметані.

Господиня. Дорогі друзі! От і закінчуються наші вечорниці. Дозвольте подякувати всім, хто прийшов до нас на веселе і радісне свято, взяв у ньому активну участь.

Ведуча. Будемо сподіватися, що хороша традиція спільного відпочинку батьків, дітей і запрошених гостей буде продовжуватись і надалі.

Господарі. Скільки б не співали,
А кінчать пора.
Щастя і здоров'я
Зичить дівтора.
І у нас, і у вас
Хай буде гаразд,
Щоб ви і ми
Щасливі були!

КАЗКОВА ПОШТА

Мета: Поглибити знання дітей про усну народну творчість — казки. Збагатити словник дітей словами: листи-загадки, сувенір, телеграма.

Розвивати пам'ять, мислення, уяву.

Виховувати інтерес до усної народної творчості — казок.

Матеріал: листи-загадки, сувеніри, телеграми, уривки українських народних казок, малюнки до них та відповідні іграшки.

Хід розваги:

Вихователь повідомляє дітей про те, що в нього в сумці для дітей лежать листи. Але це не прості листи, а листи-загадки. Хто отримує листа, той відгадує, про яку казку в ньому говориться. Хто дає правильну відповідь, той отримує сувенір. В кого найбільше сувенірів, той і виграє.

Вихователь пропонує дітям вийняти із сумки конверта. Читає: "Посадив дід ріпку.." Запитує: "З якої це казки?" Хто найшвидше дає правильну відповідь тому вручається сувенір.

З другого конверта виймається малюнок, де зображено, як Лисичка йде в гості до Журавля. Вихователь запитує: "В якій казці Лисичка і Журавель заприятелювали?" Знову вручає приз переможцеві і так після кожної відповіді якщо вона правильна.

Далі вихователь виймає з конверта маленьку рукавичку і запитує: "Герої якої казки в ній жили?"

Вихователь знову дістає малюнок на якому зображений Колобок і говорить, що Колобок просить дітей заспівати його пісеньку.

В наступному конверті Котик з казки "Котик і Півник" запитує: "Чому Півник попав в лапи Лисички?"

З іншого конверта вихователь витягує колосок і запитує: "В якій казці гуси допомогли хлопчиків?"

Вихователь говорить дітям, що в нього крім листів є ще й телеграми, в яких персонажі казок просять допомоги. Слухайте: "Несе мене Лисичка за синії гори, за бистрії води..." Запитує: "Герой якої казки просить допомоги? Так, герой казки "Котик і Півник". Слухайте ще: "Гуси-гуси, гусенята, візьміть мене на крилята..." В якій казці потрібна допомога? Так, допомога потрібна в казці "Івасик-Телесик". Ще одна телеграма: "Як же мені не плакати, коли в моїй хатці страшний звір сидить..." В яку казку нам потрібно мандрувати? Так, в казку "Коза-Дереза".

В кінці вихователь відзначає переможців.

СВЯТКОВА ПОШТА

Кімната чи зал відповідно оформляються. Стіни прикрашаються малюнками відомих дітям казок, підбором книжок. Свято починається виконанням інсценівок на теми казок "Ріпка", "Івасик-Телесик", "Колосок" та переглядом діафільмів "Колобок", "Мийдодір". Ведучий показує вироби дітей і пропонує дітям назвати твір та коротко розповісти про хороші вчинки героїв у казках "Гуси-лебеді", "Червона Шапочка", "Колосок".

Далі діти в костюмах персонажів самі розповідають уривки і пропонують відгадати, з якої вони казки.

У залі з'являється "листоноша" з "телеграмами". Він читає їх і пропонує відповісти, від кого вони.

1. Від дідуся втік, від бабусі втік, скоро буду у вас.

/"Колобок"/

2. А мишенят і кликати не треба: вони вже сиділи за столом.

/"Колосок"/

3. Мій Котику, мій братику, несе мене Лисиця за круті гори, за бистрії води...

/"Котик і Півник"/

4. Дівчинка бачить: у хаті неприбрано, холодно. Взяла віник, підмела хату, прибрала, піч затопила. Потім питає: "Може ще щось зробити?"

/"Про ліниву і старанну"/

5. Ходи, Мишко, не біжи, нам ріпку вирвати поможи.

/"Ріпка"/

6. Оленка показала Івасику, як на лопату сісти.

/"Івасик-Телесик"/

7. Принесли козенята ножиці і голку з ниткою.

/"Вовк і семеро козенят"/

8. Не послухав брат сестричку і напився води з копитця.

/"Сестриця Оленка і брат Іванко"/

9. Хто тут живе? /Демонструється хатка на курячих ніжках, рукавичка, бочка по морю пливе, лісове озерце/.

10. Яку пісню співали Колобок, мати Івасика-Телесика, Коза-Дере-за?

Авторитетне журі переглядає всі малюнки й вироби, підраховує бали, а Веселий Олівець оголошує результати конкурсу, нагороджує переможців книжками.

В ГОСТЯХ У КАЗКИ

/ЩО? ДЕ? КОЛИ?/

Мета: Викликати у дітей позитивні емоції, поглибити і закріпити знання дітей про героїв улюблених казок, про малі жанри усної народної творчості.

Обладнання: конверти з конкретними завданнями, рулетка, піскові годинники, прапорці, призи.

Хід конкурсу.

Діти в залі сідають командами /3 команди по 6-7 чоловік/. По центру — стіл з рулеткою, за яким сидить ведучий — вихователь.

Перед ним — рулетка, конверти з завданнями.

Ведуча. Скільки у сонця проміння, для всіх,
Стільки у нас і розваг, і утіх,
Найщасливіших, найвеселіших
Розваг і утіх.

Увага! Увага! Увага! Наші мікрофони встановлені в дитячому садку № міста

Сьогодні тут відбудуться захоплюючі змагання знавців членів клубу "Що? Де? Коли?" Нашу передачу слухають в усіх дитячих садках, а також в казкових палацах. Зустріч: знавці старшої групи. Запитання і завдання для них надіслали казкові герої. Діти, слухайте уважно правила гри. Представники команд по черзі розкручують рулетку. Запитання, на яке показує стрілка, обговорюється протягом 1 хвилини всією командою. Право відповіді дістає команда, яка перша підняла прапорець. Хто порушив умову, дістає штрафне очко. За правильну відповідь команди нагороджуються призом. Отже, гра починається.

Казок чимало є на світі
І веселих, і сумних,
Хіба зможемо прожити ми без них?
Казка стукає у двері,

Привітаємо її,
І, щоб там не говорили,
Ми впізнаємо її.
Казко, казко, ти з'явись,
Ну-мо казко, розкажись!

Звучить звуковий сигнал. Перший раунд запрошує представника команди до рулетки.

Ведуча. Випав конверт № . Це запитання надіслав Івасик Телесик, який просить нас нагадати пісню мами. /Команди починають обговорення/. Час фіксується пісковим годинником, розміщеним на видному місці. Приз дістає команда, яка правильно відповідає на питання. Ведуча запрошує ще одного представника команди до рулетки. Випав конверт № , який прислав герой казки "Червона Шапочка". Він запитує, хто врятував бабусю і Червону Шапочку від Вовка.

Аналогічно проводяться наступні конкурси. Конверт надіслав герой, який хоче запитати з якої казки /"Івасик-Телесик"/, героїня запитує, з якої вона казки і до кого іде в гості /"Лисичка-сестричка і Журавель"/.

Ведуча. Раунд № 2. Діти, знову до нас завітали герої казок. Вони просять відгадати, з яких казок вони прийшли.

1. Меленьке, сіреньке біди наробило:

Щось біле, кругленьке хвостиком розбило.
Сумує бабуся, плаче, дідусь витирає сльозу,
А курочка кудкудаче: "Я вам золоте принесу".
Ну, малята, відгадайте, як зветься ця казка.

2. Розкажу вам, дітки, казку

Я про кішку, про собачку,
І про діда, і про бабу,
І про мишку-сіроманку.
Я скажу, а ви згадайте
Назву казки відгадайте.

3. У хатинці край гостинця

Голосистий Півник жив.
І від рання до смеркання
Працювати він любив.
Ще жили з ним мишенята —
Круть і Верть їх звали
Цілий день ледачі друзі
Танки витинали.
До роботи неохочі,
А як їсти — тут як тут.
Пригадайте, мої діти, як цю казочку зовуть?

4. Десь під лісом, під густим
Хатинка стояла.
Півник з Котиком там жив,
Друзі були здавна.
Неслухняний Півник був.
Де б тільки вдалося,
Котик часто говорив
Звуком застережним:
"Братику мій любий,
Ти будь-но обережним!"
Пригадали, дітки, ця
Казочка як зветься?
Молодці, бо в казці цій
Про дружбу ведеться.
5. Підробив він голосок,
Став малим співати.
Здогадалися вони:
Вовк, — не наша мати.
6. На городі виростала,
Сили набирала.
Непомітно, дуже швидко
Великою стала.
Став тут дід усіх гукати
Ту красуню рвати.
А цю казку, діти, ви
Встигли відгадати?

Раунд № 3. Ведуча запрошує представників команд, які беруть кон-
верти із завданням.

1. Назвати прислів'я про мову.
2. Назвати прислів'я про працю.
3. Назвати прислів'я про дружбу.

Раунд № 4. Діти беруть конверт із загадками і відгадують їх.

Раунд № 5.

1. Назвати народні прикмети.
2. Назвати лічилки.
3. Назвати скоромовки.

Через кожні два раунди оголошується музична пауза. На завершен-
ня проводиться експрес-інтерв'ю для глядачів.

Вам сподобалась гра?
Що найбільше в ній вам сподобалось?
Хто з учасників найбільший знавець?

Наша передача підходить до кінця. Але ми з вами не можемо
розійтись просто так. Давайте всі разом заспіваємо українську народну
пісню. Діти співають і виходять із залу.

РОЗВАГА "ВЕСНА... ВЕСНА..."

Мета: Поглибити знання дітей про весняні явища в природі, їх особ-
ливості та прикмети. Розширити уявлення про звичаї українського на-
роду навесні.

Збагатити словник дітей словами: звичаї, веснянки, фольклор, хоро-
вод. Розвивати уяву, мислення, пам'ять, увагу. Виховувати інтерес до
українського фольклору, вміння помічати красу навколишньої природи.

Матеріал: веснянки, прикмети весни, вірші про весну.

Хід розваги.

Ведуча. Кожна пора року має природні особливості, свою красу.
Жодна з них не оспівана так багато, весело і ніжно, як весна. Весна —
це сонце і тепло. Весна — це радість усьому живому, що прокинулося
від зимового сну. Весна — це зелен-цвіт і пахощі квітів, весна — це
надія.

З давніх-давен за народним звичаєм до зустрічі весни готувалися і
дорослі, і дітвора. Сьогодні ми також зустрічаємо красуню-весну.

/Вбігають хлопчики і дівчатка, одягнені в святковий національний
одяг. В руках у них печиво в формі жайворонка/.

Дівчинка. Благослови, мати, весну закликати!

Весну закликати, зиму проваджати!

Зимочку в возочку, літечко в човночку!

/Діти стають в шеренгу, наспівують/:

Пташок викликаю
з теплого краю:

— Летить соловейки,
На нашу земельку,
Спішіть, ластівоньки,
Пасти коровоньки!

Хлопчик. Гей, виходьте, дівчатка,
Та в сей день на вулицю
Весну-красну зустрічати,
Хороводи співати!

/Дівчатка стають в коло, ведуть хороводи, співають веснянку/:

Весно, весно, весняночко,
Прийди до нас, подоляночко,
Прийди до нас, теплом утіш,
А ти, сонечко, світи ясніш!

/На середину виходить дівчинка-весняночка. Вона завітчана зеленню і першими весняними квітами. Дівчинка то присідає, то встає/.

Дівчинка. Весела, гарна, кучерява-
Маленька дівчинка Весна
Біжить, сміється, сієї барви
І пісня ллється голосна.
По всіх усюдах пісня лине,
Усе пробуджує від сну,
І всі комашки, всі рослини
Вітають дівчинку Весну.

Хлопчик. Хто ти така, красуне дивна?

Весна. А я Весна, Весна-царівна,
Куди я ступлю — сонце сяє,
Міста і села оживають
І землю-матір прославляють.

Дівчинка. Ой, весна, весна, днем красна,
Що ти нам, Весно, принесла?

Весна. Принесла я вам літечко,
Щоб родило житечко,
Ще й червоні квіточки,
Щоб квітчались діточки...

Ведуча. Весна іде! В повітрі молодому далекий крик мандрівних журавлів вже розітнувся: ключем вони додому у рідний край летять з чужих країв.

О, весно, йди! Всі ждуть тебе, кохана!
І небо жде, і жде земля приспана!
І ліс, і степ, і скована вода.

/Борис Грінченко/

Ось і прийшла до нас весна, а з нею і три брати-місяці. А як називаються весняні місяці, діти?

Діти. Березень, квітень, травень.

Ведуча. А що ви знаєте, діти, про місяць березень? Які ознаки ми спостерігаємо?

Діти. Сонце піднімається вище, гріє дужче, біжать струмки.

Розквітають перші квіти — підсніжники, проліски. Прилітають птахи.

Дівчинка. Весна війнула вже крилом,
Пташки співають голосно,
І на узліссі за селом
З'явились перші проліски.

Цвітуть, буяють щовесни
З-під снігу, хоч і рано ще,
Ці перші вісники весни,
Тепла, краси і радощів.

/Світлана Охріменко/

Ведуча. А які ж птахи прилітають з теплих країв?

Діти. Шпаки, журавлі, жайворонки.

Дівчинка. Крую, крую, журавлі,
Як колесо на воді,
Колесо сі обертає,
Журав голову завертає.

Хлопчик. Журавель, Журавель,
Колесом, колесом!
Зав'яжем тобі очі
Красним поясом, поясом.
Журавель, Журавель,
Кругом дороги!
Як не скажеш: "Помагайбі", —
Зв'яжем тобі ноги.

Ведуча. Існує багато народних прикмет про зміну погоди, особливості пір року. А хто знає прикмети березня?

Діти. 1. Побачив шпака — знай: весна біля порога.
2. Сонце перед заходом червоне — на вітер.
3. Довгі бруньки на деревах — спізниться літо.
4. Хмари плывуть високо — буде гарна погода.

Ведуча. З року в рік ми з великим нетерпінням чекаємо весни. Ми рахуємо дні, виглядаємо, поки пташки на своїх крилах з далекого вирію принесуть нам весну-красну. Ми чекаємо, коли весна прожене холод, устелить землю травичкою зеленою, уквітчає квітами, а пташки наповнять гаї та діброви своїм голосним веселим співом. Колись давно ще наші дідуся і бабусі веселими піснями закликали в гості царівницю-весну. Виходили на пагорби за село і виводили веснянки. Згадаємо, діти, наші давні звичаї і зустрінемо весну-красну так, як її колись давно зустрічали.

Ведуча. Минув березень, а за ним — його брат квітень до нас іде.

Ходить квітень у плащі зеленім,
Бризкає фіалками з землі,
Сік солодкий капає із кленів
В голубій світанковій імлі.

Любий квітню, застели під ноги
Трав рясних зелені килими.
Заквітчай нам райдужні дороги
Від весни, до самої зими.

Загними високими громами,
Солов'їв розсип серед дібров,
Ти даруй нам сонце над полями,
Світлу радість, щастя і любов.

Ведуча. А що спостерігаємо ми у квітні?

Діти. 1. Сонце піднімається ще вище, стає тепліше.

2. Трава зеленіє, цвітуть різні квіти.

3. Після сонячних днів настають похмури, дощові дні.

4. Прилітають зозулі.

Дівчинка. Ти, зозуленько сива,
Ти нас розвеселила:
Як почала кувати —
Повиходили з хати.
Ой, вийшла сестра з братом,
Ой, вийшла мати з татом.
Ой, вийшли усі дівоньки —
Виводять гаївоньки.

Ведуча. Був у нашого народу дуже цікавий звичай. З нетерпінням чекали люди весну і вважали, що це птахи на своїх крилах з далекого вирію приносять весну, проганяють люту зиму з її морозами. Люди випікали з тіста пташок, вибігали в двір, весело стрибали, підкидаючи їх вгору, співали пісні.

Вилети, люлю, горою,
Винеси літо з собою.

Цим випеченим пташкам дали назву жайворонки. Бо ці пташки раненько прокидаються, кружляють над полем і звеселяють працю орача, коли люди орють землю.

/Діти стають у дві шеренги і грають пісню-гру "Весняночко-паняночко"/.

1. Весняночко-паняночко, де ти зимувала?

2. У садочку, на пеньочку, пряла на сорочку.

3. А ворони оснують, а сороки витчуть.

4. А білі лебеді, ще побілять на воді.

5. А лугові пташки пошиють сорочки.

Ведуча. А хто знає прикмети квітня?

Діти. 1. Грім на початку квітня — буде тепле літо.

2. Якщо квітень починається невеликими краплинами, то недовго.

3. У квітні вітер з південного заходу — чекай тривалої негоди.

Ведуча. Так, діти, квітень — це не тільки тепло, сонце, це і дощові дні. А дощик потрібен для землі, для дерев, для майбутніх врожаїв. Давайте разом закликаємо дощик!

Діти разом /або окремо/.

Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщику
В полив'янім горщику,
Цебром, відром, дійницею
Над нашою пашницею.
Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщику.

Дівчинка. Дощику, дощику,
Припусти, припусти,
На дорідні капуста,
На Галине зіллячко,
На наше подвір'ячко,
На весняні квіти,
На маленькі діти,
На високе жито,
Щоб нас звеселити!

Ведуча. Ой, вже налив нам дощик водички!
Скрізь калюжі.
Пташки припишкли, замовкли.
Мабуть досить вже дощику.
Правда, діти?
Може вже і сонечку пора засвітити?

Дівчинка. Вийди, вийди, сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко.

Хлопчик. Сонечко, сонечко,
Виглянь у віконечко,
Дітки гуляють,
Тебе виглядають.

Ведуча. Ось і травень. Ясний травень
Празниково землю вбрав
В одяг свіжий та яскравий
Із рясних зелених трав.
/Наталя Забіла/

А що ж нам приніс з собою травень?

- Діти. 1. Сонце світить високо в небі, стає вже зовсім тепло.
2. Цвітуть сади, квіти.
3. Тиха й світла ніч.
4. В травні гудуть джмелі й хрущі.
5. Співають солов'ї в садах, жайворонки в полях.

Ведуча. А давайте заспіваємо разом з жайворонком.
Жайворонко угору летить...

Діти разом: Сонце ловити!
Сонце ловити!
Сонце ловити!
Жаворонок вниз летить
Ціп урвався!
Ціп урвався!
Ціп урвався!
Круці! Круці! Круці!

Ведуча. А які народні прикмети травня?

- Діти. 1. Веселка віщує зміну погоди: вечірня — обіцяє погожу днину,
а ранкова — дощову.
2. Тиха й світла ніч без роси — наступного дня неодмінно знегодиться.
3. Пізня весна дарує гоже літо.
4. Соковито пахне м'ята — невдовзі збереться на дощ.

Ведуча. А чи знаєте, діти, українські загадки? Чи вмієте їх розгадувати? Давайте поспробуємо!

Перший я приніс весну,
Пробудив усе від сну,
Заспіваю під вікном,
Бо зовуть мене ...

/Шпаком/

Зелена, а не гай, біла, а не сніг, кучерява, та без волосся.

/Берега/

Білі горошини на зеленій стебелині.

/Конвалія/

Весною веселить, літом молодить, восени годує, зимою гріє.

/Ліс/

Навкруги вода, а з питвом біда.

/Море/

У чистому полі попутані коні, вузлики знати, ніяк розв'язати.

/Зорі/

Що росте весною вниз головою?

Які квіти першими зацвітають весною?

Які пташки першими повертаються з вирію?

Що ви можете сказати про весняний день?

Чому люди говорять, що весняний день рік годує?

Добре ви намагались відповідати. А тепер пора гайку розпочинати.

Ой, ягіл, ягілочко.

Всі беруться за руки, ідуть по колу і співають. В середину вибирають дівчинку, що руками показує те, про що вони співають.

Ой, ягіл, ягілочко,
Ягілчина донька.
Устала ранесенько,
Умилась білесенько.

Панчошки поскидала,
Головоньку розчесала.
Візьмися, дівко, в боки,
Покажи свої скоки.

Гнися, калинонько, гнися,
Дівчинонько, не журися.
З калинового цвіту
Вибирай собі квіту.
З калинового лугу
Вибирай собі другу,
З калинового плетю
Вибирай собі третю.

З калинового мосту,
Вибирай собі шосту,
З калинового лому,
Вибирай собі сьому.

З хрещатого барвінку,
Вибирай собі дівку.

Ведуча. Був колись звичай: коли починались веснянки, то перший раз варили горщик каші, виносили на вулицю, закопували в землю і прибивали кілком. Подивіться, як це робиться. Дівчата тримають горщик каші і співають:

Закопали горщик каші,
Ще й кілком прибили,
Щоб на нашу вулицю
Парубки ходили.

Дівчинка. Дівчатонька-вороб'ятонька, радьмося,
Та виходім на травичку — граймося!

ХОРОВОД "ПРОСО"

Діти стають у два ряди і по черзі співають:

1-й ряд: А ми просо сіяли,
Ой Дид, Ладо, сіяли, сіяли.

2-й ряд: А ми просо витопчем, витопчем,
Ой Дид, Ладо, витопчем, витопчем.

1-й ряд: А чим же вам витоптать, витоптать?

2-й ряд: А ми коні випустим, випустим.

1-й ряд: А ми коні переймем, переймем.

2-й ряд: Да чим же вам перейнять, перейнять?

1-й ряд: Шовковим неводом, неводом.

2-й ряд: А ми коні викупим, викупим.

1-й ряд: Ой, чим же вам викупить, викупить?

2-й ряд: А ми дамо сто рублів, сто рублів!

1-й ряд: Не треба нам й тисячі, тисячі.

2-й ряд: А ми дамо дівчину, дівчину.

1-й ряд: Ми дівчину візьмемо, візьмемо.

2-й ряд: А в нас полку убуде, убуде.

1-й ряд: А в нас полку прибуде, прибуде.

Хлопчик. А ну ж бо, хлопці й дівчата, не зіваймо,
Та в іншу гру погуляймо.

ГРА "ДОВГА ЛОЗА"

В землю затикають кілька паличок, утворюючи "лабіринт", а потім, узнявшись за руки, співаючи, ходять між паличками.

У довгої лози пасли хлопці кози,
А дівчата — козенята, та й померзли ноженята.
Ой, дівоньки гожі, кидайте ті кози,
В кривім танцю походжаймо,
Та ніженьки зігріваймо.
Ой, кривого танця, не виведу кінця,
Треба його виводити, кінець йому знаходити.

Ведуча.

Годі, годі, діти, гратись,
Ось весна-краєна гуляє
І луги в квітки вбирає.
Ось дивіться: на галяві
Ведуть квіти танок жваво.

Співали, дівоньки, співали,
У решето пісні складали.
Та й поставили на вербі,
Де взялись горобці,
Звалили решето додолу —
Час вам, діточки, додому.

Всі співають: Скільки б не співали, а кінчать пора.
Щастя і здоров'я зичить дівтора.
І в нас, і в вас хай буде гаразд,
Щоб ви і ми щасливі були.

Ведуча. Ось закінчилось наше свято весни. Та весна-красна іде по всій землі і прикрашає нашу землю квітами, ніжною зеленню. То ж бережіть природу, бережіть красу кожної квіточки, кожної рослинки, травинки та комахки. І буде наша земля квітучою і завжди прекрасною.

ЧЕРВОНА КАЛИНОНЬКА

На столі залу — портрет Т.Г.Шевченка, прикрашений рушниками. На столі, засланому рушником, стоїть дерев'яна тарілка, оздоблена народним розписом, на ній — хліб і калина, поряд стоїть глечик з гілочками калини.

У кутку залу стоїть тин, біля нього — калиновий кущ /суха гілка з кетягами калини і паперовими листочками/. Поруч — гімнастичні лави, вкриті килимами.

Під українську мелодію до залу заходять діти в українському національному одязі. Дорослі, які беруть участь у дозвіллі /ведуча вихователь, музкерівник, Бабуся, Дідусь/ теж в українських костюмах. Діти стають біля лав.

Ведуча:

Калина і Україна нероздільні. Калина полюбила українську землю, а народ України шанує її за пишну вроду, цілющі властивості. Нема, мабуть, такого села на всій Україні, де б в оселі за тином чи біля колодязя, в лузі чи на березі водоймищ не росла, не квітла вона рясним білим цвітом навесні, не рум'яніла червоними ягодами аж до зими, а то і взимку.

Упродовж віків калина супроводжувала історію розвитку нашого народу, і тому про неї складено багато легенд, віршів, приказок, пісень, загадок.

/Вихователь читає "Калинову пісню" М.Сингаївського/.

Калино весела,
Калино червона,
Люблю твоє листя,
Та росяні грона.

Сонцем мов налита
І сама від сонця.
Звисли, мов намисто,
Калинові грона.

Сонечком умита,
Чистою росюю.
Ой, калино-цвіте,
Радісно з тобою.

До нашої стежки
Нахилилась віттям.
Зоряно з тобою
Матері і дітям.

Солов'ї на калині,
На ялині зозуля.
Через гори й долини
Лине пісня Посулля.

Мова в ній калинова,
Древа сонячна гілка,
Серця тиха розмова —
Калинова сопілка.

— Отже, діти, заспіваємо пісню про калину. Яку будемо співати? "Ой є в лісі калина". /Діти виконують/.

Ой, є в лісі калина,
Ой, є в лісі калина,
Калина, калина,
Комарики-дзюбрики,
Калина.

Там стояла дівчина,
Там стояла дівчина,
Дівчина, дівчина,

Комарики-дзюбрики,
Дівчина.
Цвіт калини ламала,
Цвіт калини ламала,
Ламала, ламала
Комарики-дзюбрики,
Ламала
Та в пучечки в'язала,
Та в пучечки в'язала,
В'язала, в'язала,
Комарики-дзюбрики
В'язала.

Наша земля красива і щедра. Ростає на ній жито і городинка, цвітуть квіти, зріють фрукти і ягоди. Кожна рослинка гарна по-своєму. Та особливо люблять в народі калину і садять її біля хати, щоб весною білим цвітом милувала, а зимою від застуди лікувала. А де в нас калина? /Діти відповідають, показують на куш і тарілку з ягодами/: Так, розкажіть, що ви знаєте про калину. /Орієнтовні відповіді дітей/:

— Калина любить рости в лузі, біля верби.

— Ростає вона і в листяному лісі, у вологих місцях.

— Весною розцвітає калина і стає гарною, мов дівчина в білому платті.

— А коли зима приходить, стоїть калина в червоному намисті, красива і урочиста.

— Всі люблять ягоди калини: люди, птахи...

— На смак вони кислі і трохи гіркуваті, та дуже корисні: лікують і надають бадьорості.

— Проводжаючи сина в далеку дорогу, мати напувала його калиновим чаєм, а з собою давала хліб з калиною.

— Коли в домі свято, день народження, обов'язково кладуть калину на столі поряд з хлібом.

Ведуча. Про калину складено багато пісень, віршів.

Я не груша і не слива,
Я — калинонька вродлива.
Я стою в зеленім листі
І в червоному намисті.
А чому я так прибралась?
Бо до свята готувалась.

/Ведуча звертає увагу дітей на портрет Т.Г.Шевченка, говорить про те, що великий український поет теж дуже любив калину і оспівував її у віршах, а люди придумали до них мелодії — так виникли пісні, які співають на всій Україні/. Ось послухайте, діти.

/Вихователі виконують народну пісню на слова Т.Г.Шевченка "Ой, три шляхи широкі!". Діти читають вірші Т.Г.Шевченка "Червона калина", "Тече вода з-під явора", тощо/.

Ведуча. На свято Івана Купала дівчата плетуть з квітів вінки і вплітають в них листя калини. Молодь збирається під вербою на березі річки. Дівчата кладуть на воду свої вінки, і вони пливуть за течією, прикрашаючи річку барвистими візерунками. Хлопці розводять багаття і починаються розваги: водять хороводи, танцюють, співають веселих пісень. /Дівчатка виконують "Танок з віночками" під пісню А.Філіпенка "Зацвіла в долині", яку співає решта дітей. Ведуча хвалить дівчаток і пропонує хлопчикам теж стати до танцю. Діти виконують "Парний таночок" під "Гопачок". Тихо звучить музичний фон, віночок українських пісень. Ведуча говорить про те, що після великих ігор і танців дівчата і хлопці сідають на березі річки і співають свої улюблені пісні. Вітерець шурхотить очеретом, стиха хлюпає під берегом вода, немов підспіває. Одна пісня змінює другу, і линуть мелодії над рікою, над селом/.

Ведуча. А сільська малеча любить збиратися біля хати під кущем калини і слухати розповіді бабусі і дідуся. /Бабуся і дідусь запрошують дітей сісти на килимку біля тину і пропонують позмагатися, хто знає більше загадок і приповідок про калину. По черзі промовляють/:

За хатою у садочку,
У зеленім віночку
Та в червоних намистах
Стоїть пава молода.
Ї збігаються всі діти,
Щоб на неї поглядіти:
За намисто кожен — смик,
Та й укине на язик,
У вінку зеленістим,
У червоному намисті
Видивляється у воду
На свою хорошу вроду.

Ї не дівчина, а червоні стрічки має.
В лісі на горісі червоні хустки висять.
Стоїть дід над водою з червоною бородою.
Хто не йде, не мине, за борідку ущипне.
Навесні — білим цвітом, восени — червоним плодом.
Пишна та красива, мов червона калина.
Убралася в біле плаття, як калина в білий цвіт.
Щоки червоні, як кетяги калинові.

Молода дівчина така гарна, як червона калина.
Стоїть у дворі дівонька, як над ставом калинонька.
/Виконуються коломийки про калину/.

Ой, калино зелененька,
Чого-сь не вродила?
Була зима студененька,
Та й заморозила.
Була зима студененька,
Студені морози,
Зморозили калиноньку
Та й зелені лози.
Ой, калинко-луговинко,
Чого-сь в дузі стоїш?
Чи сонечка визираще,
Чи ся вітру боїш?
Я сонечка визираще,
Вітру ся не бою.
Де мене мамка вродила,
Там собі пестою.

Ой, у саду калинонька
Спіє-дозріває,
Під калиною Іванко
На сопілці грає.
На сопілочці-свистульці
Теж я хочу грати,
А Галинка і з Іванком
Можуть покружляти.
Дві подружки до калини
Прийшли погуляти.
Та й Іванка попросили
Їм сопілку дати.
Ой, Іванку, на сопілці
Дай мені заграти.
Ти з Оксаночкою гарно
Будеш танцювати.

Підійдемо до калини,
Виберемо гілку,
Ї для вас мій батько зробить
Новеньку сопілку
Навчимося на сопілці
Ми чудово грати,
Щоб усі пісні народні
Українські знати.

А ось послушайте колискову:

Баю, баю, баю,
Дровець нарубаю,
Чай з калини наварю
Ї дитину напою.

Бабуся і дідусь розповідають про те, як у воєнні роки біля села був бій. Двоє наших поранених солдатів не могли іти, і люди сховали їх в рівчак під кущем калини. Схилила калина віти, бійців, як мати діточок, сховала. Вороги по всьому селі шукали поранених воїнів, лютували, та так їх і не знайшли. Поки ворог був у селі, діти непомітно носили бійцям їжу, жінки прикладали їм зіллячко до ран, а як пішли вороги, забрали люди поранених до хати. А коли бійці одужали, всім селом проводжали їх на новий бій з ворогами. Підійшли солдати до калини і низь-

ко вклонилися, як рідній матері, адже вона врятувала їм життя. А люди насадили в своїх садочках паростків від тієї калини, розрослися вони і дають людям радість, старим і малим.

Калина і над водою цвіте, і восени, як жар горить, і на вишиванні червоніє. Глянуть на неї люди, і вона всю Україну нагадує. Її співають люди:

Ой, у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну гей, гей розвеселимо!

Ведуча. Ось бачите, діти, яке чудо це дерево — калина.

Посадіть калину коло тину,
Щоби злагода цвіла!
Буде щедрою родина —
Буде честь їй і хвала.
Посадіть калину... коло хати,
Щоб на всеньке, на життя!
Стане кожен ранок святом,
Дітям буде вороття.

Посадіть калину... в чистім полі!
Хай вона освятить час,
Рід наш дуже любить волю,
Хай же воля любить нас!

А, щоб цвіт її не стерся,
Не зів'янув в спориші,
Посадіть коло серця,
Щоб цвіла вона в душі.

На закінчення ведуча пропонує посадити в дворі садочка калину.

ЛІТЕРАТУРА

- Аркас М.М. Історія України-Руси. — К., 1990.
Бабиш С.Д. Школи та освіта давньої Русі /IX - I половина XIII ст./.. — К., 1973.
Білоус Д. Диво калинове. — К., 1988.
Брайчевський М. Запровадження християнства на Русі. — К., 1988.
Винниченко В. Відродження нації, частина 1,2 — К., 1990.
Воропай О. Звичаї нашого народу. — Мюнхен, 1958.
Гайдай М.М. Народна етика у фольклорі східних і західних слов'ян. — К., 1972.
Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. — К., 1990.
Декларація про державний суверенітет України. — Радянська Україна. — 1990, 17 липня.
Довженко Г.В. Український дитячий фольклор. — К., 1981.
Довженко О.П. Україна в вогні. — К., 1990.
Закон УРСР "Про мови в Українській РСР". — Радянська освіта, 1989 р., 7 листопада.
Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості. — К., 1989.
Калинова сопілка. Антологія української творчості. — К., 1989.
Костюк Г.С. Вікова психологія — К., Радянська школа, 1976.
Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу. — К., 1966.
Лучук В.І. Найдорожчий скарб. — К., "Радянський письменник", 1990.
Крип'якевич І. Історія України. — Львів, 1990.
Народні оповідання. — К., 1986.
Пісні родинного життя. — К., 1988.
Педагогіка народознавства. — Радянська освіта, 1990 р., 27 липня.
Пономарьов А.П. Развитие семьи и брачных отношений на Украине. — К., 1989.
Серія статей про народознавство в газеті "Радянська освіта" ("Освіта"), журн. "Радянська школа", "Початкова школа".
Скуратівський В.Т. Берегиня. — К., 1987.
Скуратівський В.Т. Посвіт. — К., 1988.
Скуратівський В.Т. Погостини. — К., 1990.
Стельмахович М.Г. Народна педагогіка. — К., 1985.
Стельмахович М.Г. Народна дидактика. — К., 1985.
Стельмахович М.Г. Українська етнопедагогіка. — Рад. школа, 1989, №6.

